

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

BİR YOL VAR - TİP TUTUM BELGESİ

KURTULUŞ VE KURULUŞ İÇİN ÜÇÜNCÜ İTTİFAK

ERKAN BAŞ

DOSYA

TOPLUMSAL MÜCADELELER VE YARGI DÜZENİ

Kanun Devletinden Karun Devletine
ÖZGÜR URFA

AKP İktidarında Kadın Düşmanlığının İzleri:
Yargının Rolü
YELDA KOÇAK

Mücadele Alanı Olarak Parlamento ve
Onun Hukuku
KAĞAN ŞEKER

Çevre Sorunları ve
Türkiye'de Yargının Durumu
TUNCAY KOÇ

Avukatlığın İşçileşmesi ve Mücadele İmkanları
AHMET EKİM

Öğrenci Mücadelesi ve Yargı
ABDULLAH KÖSEOĞLU

ERTUĞRUL MAVİOĞLU • KUBİLAY CENK KARAKUŞ
FIRAT ÇOBAN • DERYA BİLGE • İPEK YAZMAN • UFUK AKKUŞ

16

OCAK'22

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

SAYI

16

OCAK'22

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

Üç Aylık Teorik Dergi

Yayın türü: Yaygın-sürekli yayın

OCAK - 2022

Birlik Yayım Gıda San. ve Tic. Ltd. Şirketi Adına İmtiyaz sahibi: Kaan Ünal

Sorumlu Müdür: **Can Soyer**

Adres: **Birlik Yayım Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.** / Eğitim Mah. Adım Sok. Atık Plaza No:4 Daire 23 Kadıköy/İstanbul

Baskı: **Deren Matbaacılık SAN. ve TİC. LTD.ŞTİ.** / Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. No: 9/Z Beylikdüzü/ İstanbul

KOMÜNİST Sayı: 16

İÇİNDEKİLER

Sunuş	5
Bir Yol Var - TİP Tutum Belgesi	7
Kurtuluş ve Kuruluş İçin Üçüncü İttifak	11
ERKAN BAŞ	

dosya

Kanun Devletinden Karun Devletine	39
ÖZGÜR URFA	
AKP İktidarında Kadın Düşmanlığının İzleri: Yargının Rolü	51
YELDA KOÇAK	
Mücadele Alanı Olarak Parlamento ve Onun Hukuku	67
KAĞAN ŞEKER	
Çevre Sorunları ve Türkiye'de Yargının Durumu	77
TUNCAY KOÇ	
Avukatlığın İşçileşmesi ve Mücadele İmkanları	87
AHMET EKİM	
Öğrenci Mücadelesi ve Yargı	97
ABDULLAH KÖSEOĞLU	

Röportaj

Ertuğrul Mavioğlu: Bu Duvarı Ancak Kitlelerin Mücadelesi Yıkar..... 111

Gündem

Avrupa Birliği ve AKP: Göçmen Krizinde Kazanan Kim? 119

KUBİLAY CENK KARAKUŞ

Üçüncü İttifak ve Sosyalist Müdahale: Bir Adım Dışarı Değil, Bir Adım İleri 129

FIRAT ÇOBAN

Katkı

Devrimci Durum: Koşulların Daveti, İradenin Cesareti 141

DERYA BİLGE

Kitaplık

Burjuva Anayasacılığından Burjuva Devrimciliğine Doğru Jön Türkler 151

İPEK YAZMAN

Edebi Yönüyle Karl Marx 161

UFUK AKKUŞ

Sunuş

Komünist'in 16. sayısından merhaba.

Türkiye, Saray Rejimi ile birlikte toplumsal ve siyasal yaşamın neredeyse bütün alanlarında şiddetli bir gerileme içerisine girdi. Bir yandan sermaye düzeninin emekçi haklarına ve değerlerine yönelik saldırıları, bir yandan da Siyasal İslamcılığın ülkenin tarihine ve birikimine yönelik saldırıları bu gerilemenin başlıca kaynaklarını oluşturdu. Bütün bu saldırıların aldığı biçimler arasında hukuk ve yargı en fazla müdahaleye maruz bırakılan, en fazla araçsallaştırılan ve nihayetinde iktidarın dolaysız bir aparatına dönüştürülen alanlardan biri oldu.

Kuşkusuz, kapitalist toplumlarda hukuk hiçbir zaman bağımsız ve tarafsız olmamıştır. Toplumsal yapının bir unsuru olarak hukuk, dolaylı ya da dolaysız yollarla egemen düzenin sürekliliğine ve korunmasına hizmet etmiştir. Türkiye'de hukukun tarihi de bu genel ilkedен farklı değildir. Saray Rejimi'ni ve onun uygulamalarını bu tabloda ayırt eden ise, bizzat iktidarın temsilcilerinin bile hukukun bağımsızlığını ve tarafsızlığını savunmaya gerek görmemeleridir. Diğer bir deyişle, Türkiye'de hukuk, sadece esasta değil, usulde de tümüyle araçsallaştırılmıştır ve bu saklanmak şöyle dursun, açık açık savunulur durumdadır. Hem anayasa ve yasalar konusunda yapılan değişiklikler, hem yargı kurumlarının oluşumuna dair düzenlemeler, hem de yargının en önemli ayağı olan savunma makamına yönelik saldırılar bu araçsallaşmanın en rahat görüldüğü başlıklardandır. Bu nedenle, Komünist'in bu sayısındaki dosya konusu **"Toplumsal Mücadeleler ve Yargı Düzeni"** başlığını taşıyor.

Dosya kapsamında Özgür Urfa Saray Rejimi'nin hukuk alanında yarattığı tahribatin boyutlarını; Yelda Koçak kadınlara yönelik şiddetin cezazsızlıkla teşvik edilmesinde yargının

rolünü; Kağan Şeker yasama görevi hukuksal değişikliklerle yok edilmeye çalışılan parlamentonun mücadele alanı olarak işlevini; Tuncay Koç iklim krizinin en yakıcı sonuçlarına karşı verilen çevre mücadelesinin yargıyla ilişkisini; Ahmet Ekim yargının savunma kolu olan avukatların işçileşmesini ve bunun savunma bağımsızlığına olumsuz etkilerini; Abdullah Köseoğlu ise hukuk eğitimi ve öğrenci mücadelesini ele alıyor.

Komünist'in bu sayısı Türkiye sosyalist hareketinin hararetle bir seçim tartışması yürüttüğü günlerde yayınlanıyor. Bu nedenle, Türkiye İşçi Partisi'nin yayınladığı **"Bir Yol Var"** adlı tutum belgesini ve TİP Genel Başkanı Erkan Baş'ın daha önce yazı dizisi olarak yayınlanmış **"Kurtuluş ve Kuruluş İçin Üçüncü İttifak"** başlıklı yazısını bir kez daha okurlarımıza sunuyoruz.

Geçtiğimiz ay yayımlanan *Duvar* - Sedat Peker'in İtiraf, İfşaat ve İddialarına İlişkin Türkiye İşçi Partisi Araştırma Raporu hakkında, kitabın yazarlarından Ertuğrul Mavioğlu'yla gerçekleştirdiğimiz söyleşiyi de bu sayımızda sayfalarımızda yer alıyor.

Bu sayımızda gündemdeki tartışma başlıklarına dair makalelere de yer verdik. Kubilay Cenk Karakuş Avrupa Birliği ve AKP ilişkilerini göçmen başlığı üzerinden değerlendirme konusu yaparken, Fırat Çoban ise seçimler ve Üçüncü İttifak tartışmalarına dair yorumlarını aktarıyor.

Katkı bölümümüzde ise Derya Bilge'nin Marksist-Leninist kuram açısından devrim ve devrimci durum tartışmasını konu alan makalesi bulunuyor.

Kitaplık bölümümüzde ise İpek Yazman ve Ufuk Akkuş'un değerlendirmeleri yer alıyor.

Önümüzdeki sayılarda görüşmek üzere.

İyi okumalar.

Kurtuluş ve Kuruluş İçin... Bir Yol Var!

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

Türkiye, çok önemli ve keskin bir yol ayrımında.

Ya son 20 yılımızda elimizden hak ve özgürlüklerimizi, geçmişimizi ve geleceğimizi, düşlerimizi ve zenginliklerimizi alan bu iktidardan, Saray Rejimi'nden kurtulacağız ya da bu yağma, hukuksuzluk ve yobazlık sürececek

Türkiye İşçi Partisi, yakın geleceğe ilişkin planlarını, geldiğimiz bu ciddi aşamanın bilinciyle yapıyor.

TİP, seçimler de dahil, yaşamakta olduğumuz ve daha da yaşayacağımız zorlu süreçlerde yurttaşlarımıza bir yol öneriyor.

Yağmadan, hukuksuzluktan ve yobazlıktan usanmış yurttaşlarımızla, direnen emekçilerle, temel ilkeler doğrultusunda bizimle yol arkadaşlığı yapacak tüm siyasi parti ve çevrelerle konuşup o yolu birlikte açacağız.

1. Türkiye, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Saray Rejimi'ne bir gün daha tahammül edemez. Derhal adil ve şeffaf bir erken seçime gidilmelidir.

Türkiye, Saray Rejimi'nden, onun türettiği Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adı verilen ucube sistemden, yarından tezi yok kurtulmalı.

Halkın bu yağma düzenine dayanacak bir günü dahi kalmadı.

Seçimler, olabilecek en kısa sürede yapılmalı.

Şeffaf ve adil bir seçim sürecinin yaşanması için her türlü tedbir alınmalı, tüm yurttaşların ve onların temsilcilerinin bu süreci öz-gürce takip edebilmesi sağlanmalı.

Saray Rejimi'ni ortadan kaldırma iradesine sahip olanlarla yol alacağız.

2. Saray Rejimi'nden kurtuluşun reçetesi hakiki bir hesaplaşmadır.

Saray Rejimi'nden gerçek anlamda kurtuluş, ancak hakiki bir hesaplaşmayla mümkün olabilir. Alın terine kastedilen emekçiler, özgürlüğe hasret kalmış kadınlar, geleceği ellerinden alınmış gençler, onlarca yıllık emekleri yok sayılan emekliler, traktörlerini dahi kredi borçları nedeniyle kaybetmiş köylüler, barış umutları her gün biraz daha tüketilen Kürtler, eşit yurttaşlık isteyen Aleviler, alenen düşman hukuku uygulanan LGBTİ+'lar, nehirleri, havası, dağları ve ovaları zehirlenmiş yurttaşlar, aydınlar, bilim insanları, sanatçılar bu hesaplaşmanın öznelereidir.

Bizden çalınanların hesabını yine biz sormadığımızda, başımıza gelecekleri acı bir şekilde öğrendik.

Hesaplaşacağız!

Bu düzenin suçlarıyla hesaplaşmak isteyenlerle yoldaş olacağız!

3. Bir yeniden kuruluş için meclisi işlevli hale getirmenin de ötesine geçilmelidir.

Yeniden kuruluşu düşlemeyen, tarihin tekerrüründen kurtulamaz.

Kurtuluşu ve kuruluşu birlikte öreceğiz.

Bizim düşlerimiz, parlamenter sistemi kapsar ama ufku çok daha geniştir.

Meclis elbette işlevli hale gelmeli.

Ancak bundan daha ötesi ve doğrusu;

- Yurttaşların üç -beş parti başkanının istediği kişileri değil kendi temsilcilerini seçip gönderebildikleri bir meclis,
- Patronlardan ve onların temsilcilerinden, büyük çoğunluğu zengin ve yaşlı erkeklerden oluşan bir yasama organına izin vermemek,
- Halk düşmanlığına heves edenlere karşı denetimin halkın temsilcileri tarafından yapıldığı bir mekanizma kurabilmek,
- Kendi çıkarını halkın çıkarının üstünde tutan veya başarısız olan temsilcilerin geri çağrılabilmesi,
- Yurttaşların yaşadıkları mahallede, çalıştıkları iş yerinde, okudukları okulda örgütlenme ve karar alabilme haklarına sahip olmalarıdır.

İşte bu yüzden, “Yeni bir kuruluş, yeni bir yurttaşlık bilincinin örgütlenmesiyle mümkün olacak” diyenlerle yol arkadaşı olacağız.

4. Yeniden kuruluş solun eseri olacaktır, olmalıdır.

Kurtuluş ve yeniden kuruluş için Türkiye yüzünü sola, sosyalizmin değerlerine dönmeli.

Yalnız bu iktidar döneminde değil, on yıllardır solu tasfiye etmeye çalışan partilerin memleketi getirdiği durum ortada.

12 Eylül’ün çocukları, darbecileri iktidara buyur eden NATO’cular, patronlar, yobazlar ve faşistler şimdi eserleriyle övünüyor olmalılar; AKP onların eseridir.

Solun, halkın güçlenmediği bir ülkenin AKP’den gerçekten kurtuluşu mümkün değil.

Emekçinin haklarından bahsetmeden, ırkçılığa, siyasal İslamcılara “dur” demeden ne Saray Rejimi’nden kurtulabiliriz, ne yeni bir kuruluşa imza atabiliriz.

Kurtuluş, solun temel ilkelerinin açacağı yoldadır.

• **KURTULUŞ ve KURULUŞ İÇİN... BİR YOL VAR!**

BELGE

Sorumluluğumuzun farkındayız.

Yüzünü sola dönenlerle bu yolu açacağız.

Çağrımız, yalnız siyasi partilere değil tüm yurttaşlardır.

Gerçek bir kurtuluşa, halkın özne olacağı bir yeniden kuruluşu emek koyacak herkesle birlikte yürümeye hazırız.

TİP, kaderini halkla, halkın çıkarlarıyla, umutlu bir yarıda inat eden yurttaşlarla birleştirmiş bir partidir.

Gelin, halkın seçeneğini birlikte yaratalım.

Hesap soranların; kurtuluş ve kuruluş için inat edenlerin; eşitlikte, özgürlükte, laiklikte, adalette ve barışta ısrar edenlerin tarafını yaratalım.

Bir yol var!

Bu yolda biz varız!

**Türkiye İşçi Partisi
Merkez Komitesi**

Kurtuluş ve Kuruluş İçin: Üçüncü İttifak

ERKAN BAŞ

1. Bölüm: Ne, Neden, Niçin, Nasıl, Kimlerle?

Yazı dizimizin¹ temel amacı, Türkiye İşçi Partisi'nin bir süre önce çeşitli önerilerle birlikte ve tartışılması amacıyla kamuoyuna sunduğu tutum belgesindeki yaklaşımımızı daha açık ve derli toplu biçimde ifade etmek. Haftalardır gerek halk toplantıları, gerekse siyasi partiler, kitle örgütleri ve sendikalarla yaptığımız görüşmelerde ayrıntılandırmaya, geliştirmeye çalıştığımız yaklaşımımızla ilgili muhatap kaldığımız sorulara yanıtlar vermeyi ve sağlıklı bir tartışmayı sürdürmeyi amaçlıyoruz.

Bu nedenle, haftalardır hem halk buluşmalarında hem de çok sayıda kurumla yaptığımız görüşmede ifade ettiğimiz yaklaşımımızı bütün açıklığıyla bir kez de yazılı olarak paylaşmayı bir ihtiyaç olarak gördük.

İlk bölümünü sunduğumuz bu yazı dizisinde hem TİP'in içinden geçtiğimiz siyasal-toplumsal sürece dair değerlendirmelerini hem

1 *Komünist Dergisi'nin notu:* Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Erkan Baş'ın 3 bölümden oluşan bu yazı dizisinin ilk bölümü 23.11.2021 tarihinde İleri Haber'de yayınlanmıştır. Komünist'in bu sayısında bütün olarak sunduğumuz yazı dizisinin ikinci ve üçüncü bölümleri ise 25.11.2021 ve 04.12.2021 tarihlerinde yine İleri Haber'de yayınlanmıştır.

de yaklaşan seçim süreci de dahil olmak üzere önümüzdeki mücadele evresine dair önerilerini özetlemeye çalışacağız.

Buradaki değerlendirme ve öneriler tartışmayı genişletmeyi hedefliyor. Zira, Türkiye İşçi Partisi'nin ne "tek doğru bizizdir" gibi tekçi bir yaklaşımı ne de bu önemli siyasi kavşakta söylenenlere kulağını kapatma ve tartışmada yer almama lüksü vardır.²

Başlangıç Notları

Ülkemizin içinden geçmekte olduğu sürecin ne kadar önemli olduğunu tekrarlamaya gerek yok; bu türden saptamalar hem geçmişte de defalarca yapıldı hem de halihazırda genel kabul görmüş durumda.

Ancak TİP'in mevcut sürece bakışındaki ayırt edici bir konunun da altını çizme ihtiyacı duyuyoruz: TİP, mevcut süreçte sadece AKP-MHP iktidarının, Saray Rejimi'nin yıkılışını mümkün görmekle kalmayıp, aynı zamanda sol/sosyalist hareketin niteliksel bir sıçrama yaparak toplumsal bir aktör haline gelmesinin olanaklarının belirlediğini düşünüyor.

Haliyle, Türkiye'de siyasetin iki kutba sıkışmışlığını aşmamıza yarayacak güçlü bir seçeneğin yaratılması, halkın sözünü etkin biçimde siyaset sahnesine taşıyacak kitlesel bir odağın inşası ve elbette seçim sürecini de "mecburiyetlerin" ötesine taşıyacak bir Üçüncü İttifak'ın nasıl hayata geçirileceği tartışma gündemlerimizin baş sıralarında yer alıyor. Bu tartışmanın yayıldığını görüyor ve dostlarımızın, emekçilerin, gençlerin, kadınların, direnen tüm toplum kesimlerinden yurttaşlarımızın tartışmaya katkı koyduğunu gördükçe de mutlu oluyoruz.

2 Bu vesileyle geçtiğimiz hafta çeşitli basın yayın organlarında gördüğümüz ve yandaş basın tarafından "terör yandaşları ve sol üçüncü ittifak için birleşiyor" gibi provakatif başlıklarla verilen haberlere dair bir çift söz etmemiz gerekiyor. Yandaş basındaki bu tür provakatif haberler bir korkuyu yansıtıyor, bu net. Bununla birlikte, çarpıtmalara vesile olan, kamuoyuna dağınık biçimde yansımış ve muhataplarına teyid ettirilmemiş duyuların özensiz biçimde derlemesinden oluşan spekülasyonlu haberlerin de gerçeği yansıtmadığı gibi sadece iktidar çevreleri için çarpıtmalara zemin hazırladığının farkında olunması gerektiğini eklemek isterim.

Bizim açımızdan ise masa başında hazırlanan bu "sözde haberler" önemsiz, ama "Üçüncü İttifak" a duyulan ihtiyaç önemli; hele bu doğrultuda sürdürülen çabalar ise çok önemli...

Bu mutluluk bizim kendi rutin faaliyetlerimize de heves veren bir enerjiye dönüşüyor hatta. Bu heyecanımızı paylaşmak için "Bir Yol Var" sloganıyla yaklaşık 1,5 ay önce yollara düştük, örneğin. Bir süredir il il, ilçe ilçe ülkeyi dolaşip halk toplantıları yapıyor; sendikaları, meslek odalarını ve demokratik kitle örgütlerini ziyaret ediyoruz. Memleketi içine düştüğü karanlık çukurdan hep birlikte nasıl çıkaracağımızın yollarını konuşuyor, karşılıklı önerilerle ortak mücadele zeminlerini güçlendiriyor, halkın gerçek sorunlarına derman olacak bir seçeneğin yaratılması için adımlar atıyoruz.

Özetle, Türkiye tarihinin en kritik sürecine girerken etkin bir halk muhalefeti örgütlemeye çalışıyor, bunu yaparken de eş zamanlı olarak yaklaşan seçimlere hazırlanıyoruz.

TİP'in seçim konusundaki tutumunu biraz erkence tartışmaya açtığımızı düşünenler olabilir. Ancak, Türkiye'nin geleceğini şekillendirecek bir seçimi sayılı günler kala tartışmak yerine, ilkelere ortaklaştığımız/ortaklaşmayı hedeflediğimiz herkesle şimdiden gözlem ve değerlendirmelerimizi paylaşmayı, dostlarımızın değerlendirmelerini zaman yitirmeden dinlemeyi daha doğru buluyoruz.

Tam bu noktada önemli olduğunu düşündüğümüz iki konuya değinmek isteriz.

Birincisi, hayatın her alanında elinden geldiğince mücadele eden sol/sosyalist ve demokratik güçler olarak seçim süreçlerini yeterince ciddiye almadığımızı, uzun mücadele yılları boyunca yaratılan birikimi mevziler inşa ederek kalıcılaştıramadığımızı ve sonuç olarak yeniden ve yeniden aynı döngünün içinde tur attığımızı söylemek zorundayız. TİP, bu kısır döngüye bir kez daha düşmemekte ve sokaktaki direncini meclisle, meclisteki kavgasını sokakla bütünleştirmekte, halk adına, emekçiler adına kazandığı ne kadar mevzi varsa hepsini koruyup geliştirmekte kararlıdır.

İkincisi, TİP kuruluşundan itibaren taviz vermeden şeffaflık ilkesine sahip çıkmaktadır. Bugüne kadar ve bundan sonra da

yürüttüğümüz tüm tartışmaları ve geliştirdiğimiz önerileri, dar toplantılara sıkıştırmak istemiyoruz. Siyasetin ve mücadelenin öznesi olarak gördüğümüz halkla birlikte tartışmaya, mümkün olduğunca geniş kesimlerle birlikte tartışarak şeffaf biçimde yol almaya devam edeceğiz.

Bu ilkeler etrafında Saray Rejimi'nin suçlarına bulaşmamış, onun suç ortağı olmamış herkesle samimiyet ve şeffaflık ilkelerine bağlı kalmak koşuluyla tartışabilmek istiyoruz.

Ne Görüyoruz?

Türkiye, Erdoğan iktidarının devam etmesi ve halk üzerinde kurulan tahakkümün daha da sertleşmesi gibi kabus senaryolarına da tanık olabilir. Bu ihtimali yok saymak doğru olmaz; ancak bir olgunun da altını kalınca çizmek gerekir: Bir süredir siyasetin ritmini ve yönünü belirleyen Saray ve Erdoğan olmaktan çıkmıştır; meşhur deyimle, Erdoğan'ın "gündem belirleme" becerisi ciddi oranda zayıflamıştır. Buna karşılık ana muhalefet başta olmak üzere direnen toplumsal güçlerin etkinliği ve belirleyiciliği yükselmiştir.

Tablo böyleyken, Erdoğan iktidarının devam etmesi, evet, mümkündür; ancak yalnızca muhalefetin ciddi hatalar yapması koşuluyla...

Gördüğümüz ve hata olarak değerlendirdiğimiz bazı örnekleri açıkça söyleyelim.

Örneğin, "ilk seçimde gidecekler" ya da "kaybetseler de gitmezler" gibi esasında birbirinin zıttı gibi görünen ama aynı sonuca hizmet eden söylemlerin dile getirilmesinin ne Saray Rejimi'nin yıkılışına ne de toplumsal güçlerin bir araya gelişine olumlu etkisi vardır. Aksine, bu tür söylemler, ya halkı etkin bir mücadeleden uzak tutup rehavet içindeki pasif bir izleyici olmaya sevk etmekte ya da iktidarın tek kozu olan sindirme ve korkutma tekniklerine hizmet etmekte, her iki seçenekte de özünde Saray iktidarının ömrünü uzatmaktadır.

Evet, iktidar her zaman daha da saldırganlaşabilir. Ancak, muhalefet kazanmaya odaklanıp halkı bu mücadelenin etkin bir öznesi yapabildiğinde bu vahim ihtimallerin önüne geçilmesi mümkündür. Tam da bu yüzden “AKP ne yapar?” sorusundan çok “biz ne yapmalıyız, nasıl başarabiliriz?” ve “AKP sonrası Türkiye’yi nasıl şekillendirebiliriz?” sorularına yanıt aramamız gerekiyor.

Nitekim, düzenin mevcut sınırları içindeki kutuplaşmaya indirgenmeyen bir mücadele kurgusunun, bu yazıdaki adıyla bir “Üçüncü İttifak”ın gerekliliği ve olanakları hakkında düşünmeye başlamamız için en uygun yer de bu sorularla etrafı çizilen çerçevenin ta kendisidir.

AKP Giderken...

TİP olarak yayınladığımız tutum belgesinde de kamuoyuna yönelik açıklamalarımızda da son haftalarda sık sık tekrarladığımız bir sözü hatırlatarak başlayalım: Kurtuluş ve Kuruluş.

TİP’in Kurtuluş ve Kuruluş sözcükleriyle ifade etmeye çalıştığı yaklaşım bir yanıyla oldukça yalındır: Saray Rejimi’ni yıkmak, sadece Erdoğan’ın ya da AKP-MHP ittifakının iktidardan inmesiyle sınırlı kaldığı sürece halkın belki geçici bir rahatlamasına yol açacaktır, ama bu şekilde içinde boğulmakta olduğumuz sorunların hiçbirine gerçek bir çözüm yaratılmamış olacaktır. Çünkü Saray Rejimi’nin yıkılması, ancak yeni bir Türkiye’nin inşası ile birlikte mümkündür. Bu açıdan, Saray Rejimi’nden, Erdoğan’ın tek adam iktidarından, AKP-MHP ittifakından kurtulmak, halkımızın gerçek sorunlarına derman olmayı hedefleyen bir yeniden kuruluş perspektifini zorunlu kılmaktadır.

Bu saptamamızın toplumsal muhalefetin tüm aktörlerinde, mesela “ana muhalefet” güçlerinde karşılık bulmayacağını farkındayız elbette; ana muhalefetin çizdiği profile baktığımızda bir hükümet değişikliğiyle ve rejimin yapısında gerçekleştirilecek ılımlı düzenlemelerle yetinileceğini, benzetme uygun düşerse kısmi bir “kurtuluş” evresiyse sınırlı kalacağını görebiliyoruz.

• Erkan Baş - **Kurtuluş ve Kuruluş İçin: Üçüncü İttifak**

Bu hedefi küçümsemediğimizi, sadece Erdoğan'ın tek adam rejimine son verilmesini bile halkımızın geleceği için oldukça önemli bir kazanım saydığımızı ve bunun olabilmesi için üzerimize düşen sorumluluklardan kaçmayacağımızı ifade etmemiz gerekiyor.

Ancak, gerekçesi ne olursa olsun bu sınırlı hedefle yetinemeyeceğimizin, hükümet değişikliğinin ötesinde köklü bir rejim değişikliği için de çaba harcayacağımızın, aynı benzetmeyle söylersek “kurtuluş” evresini “kuruluş” evresinin takip etmesi için etkin bir mücadele içerisinde olacağımızın da bilinmesi gerekir.

Özetlediğimiz bu yaklaşımın gözden kaçmaması gereken bir boyutu var: Bir yeniden kuruluş hedefini başarıyla hayata geçirebilmek için, daha kurtuluş evresinde gerekli gücün ve mevzilerin yaratılması zorunludur.

TİP, “hele bir mevcut iktidardan kurtulalım” yerine, “mevcut iktidardan kurtulma evresinde yeniden kuruluş mücadelesinin toplumsal gücünü yaratalım” demektedir. Dolayısıyla, kuruluş perspektifinin önceliği tam da şimdi, bugün, AKP-MHP ittifakının tarihsel bir yenilgiye doğru gittiği bu süreçte inisiyatif almayı gerekli kılmaktadır.

Kurtuluş ve Kuruluş İçin

Daha önce de belirttiğimiz gibi, AKP iktidarı, eğer muhalefet güçleri büyük hatalar yapmazsa bir yıkılışa doğru gidiyor. Ancak ne bu yıkılış şimdiden garanti sayılabilir ne de geniş halk kesimleri “yerine kim gelirse gelsin” çaresizliğine, seçeneksizliğine mahkum bırakılabilir.

Kimdir bu geniş halk kesimleri?

Her gün yaşamları daha da ağırlaşan emekçiler, bu ülkenin işçileri, mühendisleri, doktorları, öğretmenleri; son yıllarda iktidara karşı kararlı duruşlarıyla öne çıkan kadınlar; kısa ömürleri AKP tarafından cehenneme çevrilmiş olan gençler, öğrenciler; yıllardır eşit yurttaşlık hakları olmadan yaşamaya mahkum edilen Kürtler ve Aleviler; Türkiye'nin dört bir yanında iktidarın doğa düşmanı

hamlelerinin karşısına dikilen çevreciler, köylüler; AKP'nin en alçakça saldırılarıyla hedef gösterip yok etmeye çalıştığı LGBTİ+lar, engelli yurttaşlarımız...

Bu liste daha uzatılabilir; ancak açık olan gerçek şudur: Ülkemizin AKP karşısındaki direncinin gerçek sahipleri olan bu halk kesimlerinin, düzenin kurallarıyla sınırlanmış dar çerçevesine sığması imkansızdır. Örneğin, Millet İttifakı toplumun oylarını almaya aday olmasına adaydır, fakat topluma, halka, yıllardır bu karanlık saldırılara direnen yurttaşlarımıza etkin bir rol vermeyi, onları sürücü koltuğuna oturtmayı tercih etmeyeceğini belli etmiştir.

“Üçüncü İttifak”, Türkiye toplumunun temsil edilmeyen, sesi ve sözü sahiplenilmeyen, varlığı ve etkinliği göz ardı edilen bu kesimlerinin özneleşmesinin aracıdır.

Böylesi bir özneleşme imkanının yaratılması, sadece Millet İttifakı'nın dar sınırlarından azat olmaya değil, Saray Rejimi'nin yıkılışını kalıcılaştırmaya, kurtuluş evresini kuruluş evresinin takip etmesine de hizmet edecektir.

Çünkü sol/sosyalist perspektifin alameti farikası halkın kendi çıkarlarını kendisinin savunması, siyasetin temsil mekanizmalarının yalınlaş-

Evet, iktidar her zaman daha da saldırganlaşabilir. Ancak, muhalefet kazanmaya odaklanıp halkı bu mücadelenin etkin bir öznesi yapabildiğinde bu vahim ihtimallerin önüne geçilmesi mümkündür. Tam da bu yüzden “AKP ne yapar?” sorusundan çok “biz ne yapmalıyız, nasıl başarabiliriz?” ve “AKP sonrası Türkiye'yi nasıl şekillendirebiliriz?” sorularına yanıt aramamız gerekiyor.

• Erkan Baş - **Kurtuluş ve Kuruluş için: Üçüncü İttifak**

ması, halkın kendi kendisini yönetmesidir; bir başka ifadeyle, siyasette profesyonellerin değil halkın özneleşmesidir.

Haliyle, taşıdığı adı hak edecek bir sol/sosyalist hareketin önceliği, halkın özneleşmesinin pratik araçlarını yaratmaktır: Üçüncü İttifak, tam da bu özneleşme perspektifinin güncel karşılığıdır.

Bugünkü manzaraya baktığımızda, en geniş muhalefet cephesinin iki aktörlü bir yapıya kavuşacağı görülüyor: Millet İttifakı ve Üçüncü İttifak. Bu iki ittifak bloku arasında temelde ve ayrıntılarda birçok görüş farklılığının ve uzlaşmaz çelişkinin bulunduğu da sır değil. Bununla birlikte, parlamento seçimlerinde farklı tutumlar geliştirecek bu blokların cumhurbaşkanlığı seçiminde Türkiye toplumunun tüm kesimlerini temsil edecek ve temel ilkeleri belirlenmiş bir “geçiş süreci”ni yürütmeyi taahhüt edecek bir aday üzerinde anlaşması hem mümkün hem de doğru olan seçenektir.

TİP olarak bu çerçevede ve kimlikte bir adayı desteklemekten kaçınmayacağımızı, Erdoğan’ın Saray’ından indirilmesi için üzerimize düşen sorumluluktan kaçmayacağımızı ifade ediyoruz.

Ancak, bir kez daha belirtmek gerekirse, bununla da yetinmiyoruz.

Mevcut seçim sisteminin ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi denen ucube modelin dayattığı zorunluluklar cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda gerçekçi seçenekleri azaltıyor olsa da, parlamento seçimi konusunda sol-sosyalist ve demokratik güçlerin hareket alanını hayli genişletiyor. Dolayısıyla, cumhurbaşkanlığı seçimi konusundaki yaklaşımımız, parlamento seçimi konusunda başka bir yaklaşım geliştirmeyeceğimiz anlamına gelmiyor.

TİP açısından Üçüncü İttifak, tam da bu imkanları halkın çıkarları doğrultusunda değerlendirerek parlamento seçimi konusunda bağımsız bir tavır geliştirmeyi önüne koymalıdır. Parlamento seçimine sol/sosyalist güçlerin ittifakı halinde girmek ve sonuçta parlamentoda Türkiye’nin toplumsal mücadele dinamiklerinin sözcülerinden, temsilcilerinden, militanlarından oluşan sol/sosyalist bir grup kurmak hiç de imkansız değildir.

Tam da bu noktada şunu hatırlatmak ve bu hatırlatma aracılığıyla önerdiğimiz yaklaşımın ne kadar ciddi bir imkan anlamına geldiğini göstermek istiyoruz: AKP-MHP ittifakının yenilgisinin ve Millet İttifakı'nın hükümet olmasının beklediği bu seçim sürecinin ertesinde, parlamentoda bir grup kurmayı başaran sol/sosyalist güçler, esasında aynı anda ülkenin tek ve gerçek ana muhalefet gücü olmuş olacaklardır. Böylesi bir ana muhalefet gücü, bir yandan yeni hükümetin halkın çıkarlarını gözetmeyen politikalarına karşı etkin bir mücadele çizgisini temsil edecek, bir yandan da Türkiye'nin yeniden kuruluşu perspektifini geniş halk kesimlerini arkasına alarak hayata geçirmek için çaba harcayacaktır. Ve kuşkusuz, daha ötesi, ülkemizin eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ideallerine kavuşması, sömürüden ve baskıdan kurtulması için yürüttüğümüz asırlık kavganın büyümesine, güçlenmesine hizmet edecektir.

Özetle, sadece AKP ile mücadele evresinde değil, AKP sonrası Türkiye'de de esas olarak emekçileri, yoksulları, işsizleri, engelli yurttaşları, gençleri, öğrencileri, LGBTİ+ yurttaşları, Kürtleri, Alevileri, hakkı ve hukuku ayaklar altına alınan tüm toplum kesimlerini temsil edeceksek; zaten halihazırda sokaklarda, iş yerlerinde, okullarda sürdürdüğümüz bu haklı mücadeleyi aynı zamanda siyaset alanında da güçlü bir kulvar haline getireceksek önümüzdeki süreçte bir Üçüncü İttifak'ta bir araya gelmemiz, halka gerçek bir seçenek sunmamız ve mücadeleyi bir adım ileriye taşıyacak mevzileri kazanmamız bir zorunluluktur.

Bugünkü Üçüncü İttifak tartışması, önümüzdeki seçimle ve olası parlamento bileşimiyle sınırlı tutulamaz. Tartıştığımız şey, Türkiye'nin önündeki yirmi-otuz yılı kazanmasının yollarıdır aslında.

Geçmiş yirmi yılda halka düşmanlıkta yarışan ve hepimize kan kusturan bir rejimin, onun çeşitli cemaatler, tarikatlar ve vakıflar halinde örgütlenmiş çetelerinin, AKP sonrasında da iktidarın nimetlerinden faydalanmak için şimdiden Millet İttifakı içine yerleşmeye başlayan suç şebekelerinin önünün tamamen kesilmesi, bugüne değin işledikleri tüm suçlar nedeniyle yargılanmaları ve

- Erkan Baş - **Kurtuluş ve Kuruluş İçin: Üçüncü İttifak**

Türkiye toplumunun başına bir daha böyle belalar sarılmaması için halkın gerçek seçeneğinin oluşturulması ve özneleşmesi gerekiyor.

TİP açısından “Üçüncü İttifak” tartışması sadece AKP’yi iktidardan indirmeyi değil, ülkemizin tepesine çöreklenmiş her türlü yağmacı çete ve şebekeyi kesin olarak ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

TİP açısından “Üçüncü İttifak” tartışması, AKP-MHP ittifakının kirli ellerinden kurtarılacak ülkemizin geleceğinin hiçbir gücün keyfine bırakılmaması için gerekli hazırlıkları ve mevzileri tamamlamaya çalışmaktadır.

TİP açısından “Üçüncü İttifak” tartışması, Türkiye’nin kurtuluşuna olduğu gibi yeniden kuruluşuna da halkçı bir damga vurmanın yolunu aramaktadır.

Son bir sözle yazı dizisinin bu ilk bölümünü tamamlayalım: Türkiye siyasetinin solunda yeni bir ağırlık merkezi yaratabilmek ve halkçı, gerçek bir seçeneği toplumun bütün alanlarında yaşatabilmek için heba edilmemesi gereken önemli fırsatlarla karşı karşıyayız.

TİP açısından “Üçüncü İttifak” tartışması bu imkanların en yaratıcı ve akılcı biçimde değerlendirilmesi için sürdürülen bir çabadır.

2. Bölüm: İki Seçim, İki Taktik

Yazı dizimizin ilk bölümünde Türkiye’nin siyasal ve toplumsal manzarasına bakmaya ve gördüklerimiz üzerinden üzerimize düşen görevlere ve açılan olanaklara değinmeye çalışmıştık. Bu değerlendirmelerin önemli olduğunu tekrar vurgulamak isterim; çünkü hem genel olarak önümüzdeki seçim sürecine hem de ittifaklar tartışmasına bakarken geliştirdiğimiz pozisyon esas olarak o değerlendirmelere dayanıyor.

Yazı dizimizin ikinci bölümünde ise, mevcut seçim sisteminin kimi teknik özelliklerine de göz atarak neler yapılabileceğine değineceğiz. Kuşkusuz, seçim sisteminin imkan tanıdığı her olanak

siyasal açıdan değerlendirilecek diye bir kural yok. Dolayısıyla, bu konuyla ilgili öne çıkaracağımız hususlar, soyut imkanlara değil, tarihsel ve güncel hedeflerimizle uyumuna bakılarak tercih edilmiştir.

O halde, ilk olarak önümüzde iki seçim olduğunun altını çizelim. Türkiye, en geç 2023 Haziran'ında sandık başına gidecek ve bu seçimde hem Cumhurbaşkanlığı için hem de Milletvekiliği için oy kullanacak.

Bu basit gerçek, ilk başta görünenden daha önemli açıkçası. Çünkü ülkenin geleceğini gerçekten düşünenlerinin seçim sürecindeki görevlerini bu ikili seçim gerçeğini görerek tartışmak zorundayız.

Yeni seçim sisteminin, ülkenin içinde bulunduğu durumdan bir an önce kurtulması için yol arayan yurttaşlarımız tarafından bile henüz yeterince anlaşılmadığını, incelenmediğini, araştırılmadığını şimdiye değin gerçekleştirdiğimiz halk toplantılarında üzülerken gözlemlediğimizi eklemeliyiz. Bu nedenle, başlarken ilk örneğini 2018'de yaşadığımız yeni seçim sistemine göz atmalıyız

2018 seçimlerinde olduğu gibi, önümüzdeki seçimde de eş zamanlı olarak Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekiliği seçimi yapılacak ve her yurttaş iki oy kullanacak.

Yine 2018 seçimlerinde olduğu gibi, genel seçimler oylamasında ister bir partiye ister bir ittifaka oy vermek de mümkün olacak.

Bu arada, eski seçim sisteminin en büyük engellerinden biri olan yüzde 10 barajı konusunda yeni sistemin sağladığı boşluklar var. İttifak kuran partilerin toplam oyunun yüzde 10'u aşması durumunda, ittifakın tüm partilerinin barajı geçmiş sayıldığını ve böylece seçim sisteminin en anti-demokratik özelliklerinden birisi olan baraj probleminin aşılabildiğini 2018 seçimlerinden biliyoruz. Örneğin, 2018 Milletvekiliği seçiminde İyi Parti 9,96 oranında oy almasına rağmen dahil olduğu Millet İttifakı toplam oylarda yüzde 10 barajını geçtiği için baraj engelini aştı ve 43 milletvekili ile TBMM'de temsil edilme şansı yakaladı.

Yeni seçim sisteminin bu boyutunu görerek ve daha fazla detaylandırmadan önümüzdeki döneme dair önerilerimize geçelim.

Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Recep Tayyip Erdoğan'dan ve ona göre düzenlenmiş, adına Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi denilen, ucube sistemden kurtulmak küçümsenemeyecek derecede önemli bir görevdir. TİP olarak şimdiye değin bu görevin azımsanmasına veyahut geriye itilmesine hep karşı çıktık. Hem kamuoyuna yönelik sözlerimizde hem de dostlarımızla sohbetlerimizde Erdoğan'ı Saray'dan indirecek siyasal hamle ve taktiklerin öneminin altını çizdik.

Ancak, bugün "Millet İttifakı adayı kim olacak?" sorusu etrafında sürdürülen tartışma zaman zaman kafa karışıklığı veya endişe yaratabiliyor.

Oysa, bir konuda net olmamız gerekiyor.

Bizim amacımız bir tek adamı kaldırıp yerine başka bir tek adam oturtmak değil. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı seçimini, esasında mevcut ucube sistemin oylandığı bir referanduma çevirmek gerekiyor. Bu "referandumda" bir tarafta tek adam yönetimi, diğer tarafta bu yönetim modelini ortadan kaldırma seçeneği karşı karşıya gelmelidir. Önümüzdeki günlerde en başta bu karşıtlığı anlatmak ve örgütlemekle görevliyiz. Eğer bunu başaramaz, seçim sürecini bu görevi yerine getireceğimiz bir süreç olarak görmezsek, Cumhurbaşkanlığı seçiminin isim tartışmasına kilitlenmesini de düşen tek adamın yerini başka bir tek adamın almasını da engelleyemeyiz.

Biz, Saray'da kimin oturacağını değil, Saray'ın varlığını tartışma konusu haline getirmeliyiz.

Fakat sonuçta aday(lar) ortaya çıkacak ve Cumhurbaşkanlığı için yarışacak; bu gerçeğe gözlerimizi kapatmamız, yokmuş gibi yapmamız da komik olur. Bu durumda, yukarıdaki yaklaşımı koruyup güçlendirerek ama bir yandan da tüm toplumsal muhalefetin ortaklaştığı ilkeler çerçevesinde belirlenmiş ortak adayın Erdoğan

karşısında galip gelmesini sağlayacak bir oy tercihini geliştirmemiz gerekiyor.

Bu konuda, Cumhurbaşkanının “halk” tarafından seçildiği son iki seçimden dersler çıkarılmasını öneriyoruz.

2015'teki Ekmeleddin İhsanoğlu gibi adayların bırakın bir kazanımı, seçimi elleriyle AKP ve Erdoğan'a hediye etmek anlamına geleceği herhalde bir tartışma konusu değildir artık. Önceki yazıda da belirttiğimiz gibi, AKP'nin 20 yıllık iktidarı biraz da muhalefetin beceriksizliğinin ve tercihlerinin eseridir ve şimdi içinden geçmekte olduğumuz tayin edici günlerde böylesi hatalar ihanet anlamına gelecektir.

2018 seçimlerinde ise muhalefetin başka bir taktik uyguladığını hatırlayalım. Muhalefetten ne kadar çok aday çıkarsa, Erdoğan'ın ilk turda kazanmasının o kadar zor olacağı düşünüldüğü için, olabilecek en çok adayın çıkması için hiç benimsenmeyen, oy bile verilmeyecek kimi isimlerin aday olabilmesi için insanların sıraya girdiği hatırlanacaktır. İlk bakışta doğru gibi görünen bu taktik, seçim çalışmaları için sahaya inildiğinde daha çok iktidar karşısındaki isimlerin birbiriyle yarışına dönüştü. Ve nihayetinde ilk turda seçimi bitirecek bir sonucu engellemek de mümkün olmadı.

Tüm bunlardan çıkan sonucu şöyle özetleyebiliriz.

Cumhurbaşkanlığı seçimini bir sistem tartışması olarak kamuoyunun önüne koyarak; Erdoğan sonrasında parlamenter sisteme geçiş sürecini koordine edecek ve yetkilerini Meclis'e devretmek üzere AKP karşısındaki tüm toplumsal kesimlerin vekaletini üstlenecek bir adayda ortaklaşarak Erdoğan'a tarihi bir yenilgi yaşatmak mümkündür.

Bu mümkünken ve bu imkana bu kadar yaklaşmışken hiç kimse, hiçbir siyasi parti, grup, çevre vb. kendi çıkarını memleket çıkarı üzerine koymamalı, herkes sorumlulukla ve daha önceki iki seçimden çıkan sonuçları gören bir yaklaşımla hareket etmeli. Özellikle de Millet İttifakı bileşenleri halkın Saray iktidarı karşısında biriken öfkesinden kendi dar çıkarları için nemalanmaya

• Erkan Baş - **Kurtuluş ve Kuruluş için: Üçüncü İttifak**

çalışmamalı, bunu kendilerinin yararlanacağı bir fırsat olarak değerlendirmemeli.

Elbette, bu tür ciddi siyasal gündemlerde ve dönemlerde dileklerle ya da beklentilerle yetinilmesi söz konusu olamaz. TİP olarak, Cumhurbaşkanlığı seçiminin bir tür referanduma dönüştürülmesi ve toplumsal muhalefetin tüm kesimlerinin ortaklaştığı bir adayın çıkarılması konusunda üzerimize düşen tüm sorumluluğu üstleneceğiz, bunu bir kez daha belirtmiş olalım. Ancak, bununla birlikte ve eş zamanlı olarak, Erdoğan'ın yenilgisini, Saray iktidarının düşüşünü masa başı görüşmelere, kulis çalışmalarına bağlı bırakmayacağımızın da bilinmesi gerekir.

Ülkemizin tüm sathında en geniş halk yığınlarını örgütlemeye, halkın iradesini tüm muhalefet üzerinde de bir baskı unsuruna dönüştürmeye uğraşacağız.

İşte Üçüncü İttifak halkın öfkesinin, hayallerinin ve çıkarlarının örgütlenmesi, hem Saray iktidarına hem de Millet İttifakı'na karşı zorlu bir güç haline getirilmesi, çaresizliğin ve seçeneksizliğin dayatıldığı bu uğrakta somut bir çarenin ve seçeneğin belirginleştirilmesi için zorunludur.

TİP, ancak bu gerekçelerle ve böyle bir niyetle Üçüncü İttifak konusunu düşünmekte, geliştirmek ve dostlarıyla istişare etmektedir.

Milletvekilliği Seçimi ve Meclis

Erdoğan yenilmeli. Bunu haddinden fazla söylediğimizi biliyorum, o yüzden buna eşlik etmesi gereken diğer konuya geçelim. O da Erdoğan'ın ve Saray iktidarının yenilgisinin yanında Meclis'in nasıl oluşacağı.

Sadece matematiksel olarak bakıldığında, Erdoğan'ın yenilgisinin, AKP-MHP ittifakının mümkün olan en az oranla TBMM'de yer bulabileceği veya tersinden söylersek, muhalefetin Anayasa değişikliği için gerekli toplamda 400 veya en azından referanduma götürmek için gereken 360 sandalyelik bir güce ulaşması

gerektiği açık. Erdoğan'ın yenilgisinin hemen ardından ülkenin geçiş sürecini yönetecek organın Meclis olması ve gerekli yasal değişikliklerin hızlıca hayata geçirilmesi için bu Meclis çoğunluğu şarttır.

Erdoğan'ın yenilmesi zorunluluğu ve bu göreve hasredilmiş siyasal enerji asla azaltılmamalı, ama eş zamanlı olarak Meclis çoğunluğunun kazanılması görevini de ikincil hale getirmemeli, önemsizleştirmemeli, unutturmamalı.

Çünkü Erdoğan'ın yenilmesi Türkiye'nin kurtuluşu için ön şarttır ama sonrasını garanti altına alacak bir kazanım değildir. Başka bir ifadeyle, Erdoğan'ın yenilgisi mücadelenin bittiği değil, başladığı yerdir.

Erdoğan yenildiği gün oluşacak Meclis aritmetiğinde AKP-MHP blokunun mutlak azınlığa düşmesi önemlidir. Aynı Meclis aritmetiğinde "Üçüncü İttifak" Erdoğan sonrası dönemin, sermaye çevrelerinin belirlediği eksene ve başka bir tek odağın inisiyatifine terk edilmemesinin de güvencesi olacaktır.

Aslında bu söylenenlerin daha soyut bir formülünü önceki yazımızda ifade etmiştik: Türkiye'nin kurtuluşu, ancak yeniden kuruluşu ile mümkündür. TİP olarak "Kurtuluş" evresini asla küçümsememekle birlikte, hem hedefimizi hem de enerjimizi "Kuruluş" evresine yoğunlaştıracığımızı da söylemiştik. Bu saptamanın ardından, bize göre başı çekmesi gereken konu Türkiye'nin yeniden kuruluşunun hangi güçlerin etkisi, yönlendirmesi ve belirleyiciliği ile gerçekleşecektir. Üçüncü İttifak'ı önemseyen tüm güçlerin üzerinde kafa yorması, iki seçim için de tutum geliştirirken hesaba katması gereken görev ve ihtiyaç da budur aslında.

Daha geniş bir bakış açısıyla bakarsak şunu da söyleyebiliriz. Cumhuriyet'in ilanından bu yana düzen siyaseti sistematik olarak halkın siyasetten uzak tutulması üzerine kurulmuştur. Dahası solun her türlü araç ve yolla baskı altına alındığı; işçi sınıfının, geniş emekçi kesimlerin üzerindeki baskı ve sömürünün her geçen gün arttırıldığı; Kürtlerin, Alevilerin eşit yurttaşlık haklarının tanın-

Görüyor ve biliyoruz ki, halkın içinde örgütlenmiş bir güç yaratıldığı takdirde, kimsenin bunu göz ardı etme ve keyfi kararlar alma imkanı olmayacaktır. Odaklandığımız nokta budur.

madığı bu yüzyıllık süreç esas olarak halk düşmanı bir karakter taşıyan düzen güçlerin etkinliğinin sürekli artması anlamına gelmiştir. Mendere, Demirel, Evren, Özal, Çiller ve nihayet Erdoğan'a uzanan çizginin Türkiye siyasetindeki egemenliğinin temel nedeni budur.

Deyim yerindeyse, Türkiye'nin 100 yılda geldiği bugünkü nokta, esasında solsuz ve sınıfsız bırakılmış bir siyasetin eseridir. Şimdi, yeni bir yüzyıla giderken ve Türkiye'nin yeniden kuruluşunu tartışırken solun ve sınıfın silikleşmesini, denklemden çıkarılmasını, halkların baskı ve inkar yoluyla yok sayılmasını amaçlayan güçlerin de sahnede olacağı bellidir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'nin Saray Rejimi'nden kurtuluşu ve yeni bir Türkiye'nin kuruluşu Millet İttifakı'nın ve onun temsil ettiği sermaye çevrelerinin keyfine ve niyetine bırakıldığında, karşı karşıya kalacağımız tablo değişmeyecektir. Tam da bu nedenle, yani ülkenin yeni bir kuruluş sürecine girdiği bu dönemde "yüzde 99'un", karanlığa, yalnızlığa mahkum edilmemesi için Üçüncü İttifak ve onun yaratacağı siyasal/toplumsal etki hayati önemdedir.

Bu başarısızlığı takdirde, Türkiye'nin AKP sonrasında, siyasal düzlemde sol ve başta işçi sınıfı olmak

üzere bugüne kadar yok sayılan tüm sınıfsal-toplumsal muhalefet güçleri yine sahne dışına itilecek, böyle olunca da gerçek bir yeneden kuruluş mümkün olmayacaktır.

Nihayetinde, bütün bunlardan hareketle söylemeye çalıştığımız şey, Üçüncü İttifak'ın önümüzdeki seçime güçlü bir seçenek yaratmayı önceliklendirmesi, ancak asla ve asla basit bir seçim taktiği olarak düşünülmemesi gerektiğidir.

Üçüncü İttifak, evet, seçimlerde halkın temsiline soyunacak ve halka gerçek bir seçenek sunacaktır, sunmalıdır. Fakat, bundan biraz daha fazlasıdır da.

Üçüncü İttifak, halkın özneleşmesinin ve kendi adına siyasete el koyabilmesinin aracıdır.

Üçüncü İttifak, Cumhurbaşkanlığı için yapılacak seçimdeki adayın kulislerde, gizli görüşmelerde, masa başlarında belirlenmesine izin vermemek için halkın örgütlü gücünün ve baskısının yaratılmasının aracıdır.

Üçüncü İttifak, Erdoğan'ın yenilgisinin ve Saray'dan indirilmesinin yanı sıra, bunun ötesine geçen bir kuruluş perspektifinin cisimleşmesinin aracıdır.

Ve Üçüncü İttifak, halkın çıkarlarının AKP sonrası Türkiye'de kimsenin gözlerini yumamayacağı bir somut güce dönüştürülmesinin aracıdır.

Ara Sonuç

Yazı dizimizi bundan sonra gelecek bir üçüncü yazıyla tamamlayacağımız için, bu yazıda tüm tartışmayı kapsayacak bir sonuca değil, olsa olsa bir "ara sonuca" varmamız mümkün. Bu kapsamda, bu yazıda ifade etmeye çalıştığımız değerlendirmeleri toparlamaya ve özetlemeye çalışalım.

Sanırım artık Üçüncü İttifak'ın temel çizgileri ve boyutları belli olmuştur. Üçüncü İttifak, Erdoğan'ı iktidardan indirmek için yan yana gelen Millet İttifakı'nın hem kapsayamadığı toplum kesim-

• Erkan Baş - **Kurtuluş ve Kuruluş için: Üçüncü İttifak**

lerini hem de göz ardı ettiği emek ve kimlik sorunlarını temsil etmeyi başarabilecek; böylece iki kutba sıkıştırılmış Türkiye siyasetinde sesi ve sözü duyulmayan milyonlarca yurttaşımızın sesi ve sözü olabilecek bir mücadele kurgusunu somutlaştıracaktır.

Üçüncü İttifak'ın Cumhurbaşkanlığı seçiminde çok kritik ve ülkenin geleceğini şekillendirecek bir pozisyonda olacağı ve bu sorumluluğu taşıyacak bir tutum alacağı bellidir; ancak Üçüncü İttifak'ın azımsanmaması gereken bir hedefi de Meclis çoğunluğunun da AKP-MHP ittifakından alınması ve toplumsal muhalefetin tüm ilerici unsurlarının Meclis'e taşınarak halkın iradesinin parlamentoda yerini almasıdır.

Ancak hem bu yazı dizisini okuyanların hem de TİP'i az çok tanıyanların bu söylediklerimle yetinmeyeceğini de biliyorum. Çünkü TİP, kurtuluş mücadelesini kuruluş perspektifine bağlı kılmıştır ve gücünü son damlasına kadar Türkiye'nin halkçı bir çizgide yeniden kuruluşu için harcayacaktır. Haliyle TİP'in tartışma gündemine getirdiği haliyle Üçüncü İttifak, özünde, AKP ile hesaplaşmak, Saray Rejimi'nin halka karşı işlediği tüm suçların yargılanmasını sağlamak ve Türkiye'nin aydınlık bir geleceğe doğru yürüyüşünde geri döndürülemez bir mevzi kazanmak için de zorunludur.

Zorunluluk, işi garantiye aldığı için değil, olanakların belirlediğini işaret ettiği için önemlidir. Türkiye, Türkiye'nin işçi ve emekçileri, mevcut iki blokta temsil edilmediğini hisseden herkes şimdi bu olanağı değerlendirmek göreviyle karşı karşıyadır.

3. Bölüm: Kimler, Nasıl Bir İttifak Oluşturmalı?

Daha önce iki bölümünü yayınladığımız yazı dizimizi bu üçüncü ve son bölümle tamamlayacağız. Bu vesileyle şimdiye kadar ifade ettiğimiz görüş ve değerlendirmeleri özetlemeye, önerilerimizi dile getirmeye çalışacağız.

Türkiye en geç 2023 Haziran'ında bir seçime gidecek; bu seçimde hem Cumhurbaşkanlığı için hem de milletvekiliği için oy

kullanılacak. İçinden geçtiğimiz sürecin özel niteliği gereği, her iki seçim için de halkın çıkarlarını yansıtan seçim tutumları geliştirmek durumundayız.

Açık ki, sosyalist, devrimci, demokratik güçler açısından önümüzdeki seçimin en acil hedefi Cumhurbaşkanlığı seçiminde Erdoğan'ı koltuğundan indirecek bir sonuç almak. Bu konuda en güçlü adayı çıkarma ihtimali Millet İttifakı'nda somutlaşıyor ve görünen o ki muhalefetin en geniş kesimleri Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda üzerine düşen sorumluluğu üstlenmeye hazır. Millet İttifakı'nın aday belirleme sürecinin daha önce yaşadığımız örneklerle bir yenisini eklemesi durumundaysa, daha açık söyleyelim, bir kez daha Ekmeleddin İhsanoğlu gibi bir adayın ya da bugünlerde yeniden ısıtılan Abdullah Gül gibileri tercih edilmesi durumunda kendi yolumuzu çizeceğimiz ve halkın hakemliğine başvuracağımız açıktır.

Biz, Cumhurbaşkanı adayının belirlenmesi için kapalı toplantılara, kulis faaliyetlerine vb. önem vermiyoruz. Bununla birlikte, tüm imkanlarımızı kullanarak, halk içinde yürüttüğümüz çalışmayla bir güç yaratarak bir kez daha hata yapılmasını engellemekle de yükümlüyük. Görüyor ve biliyoruz ki, halkın içinde örgütlenmiş bir güç yaratıldığı takdirde, kimsenin bunu göz ardı etme ve keyfi kararlar alma imkanı olmayacaktır. Odaklandığımız nokta budur.

TİP'in bu tartışmada kullandığı kavramlarla konuşacak olursak, Erdoğan'ın iktidardan indirilmesi ile somutlaşan "Kurtuluş" evresinde hem sorumluluğumuz hem de yapacaklarımız var. Bu, ne bir koşulsuz destek olabilir ne de halkın acil beklentilerine sırt çeviren bir sorumsuzluk. Çünkü, "Kurtuluş" evresinde takınacağımız siyasal tercih ve tutum, esas olarak Kuruluş evresindeki misyon ve hedeflerimizle uyumlu olmalıdır.

Bu noktada özel bir önem verilmesi gereken milletvekilliği seçimine ve ona ilişkin ihtimallere geçmemiz gerekiyor.

Sıkışmaya Karşı Üçüncü İttifak

Türkiye’de siyasetin en temel sorunlarından birisi en geniş anlamıyla halkın siyasetin öznesi olmasının önündeki engellerdir. Siyaset Ankara’ya, hatta Meclis koridorlarına ve birkaç partinin genel merkezine sıkıştırılmak istenmektedir. Konumuz bağlamında söylersek, hali hazırdaki ittifakların da bu genel eğilimin sürdürücüsü olması Üçüncü İttifak’ın en temel gerekçelerinden birisidir.

Bu durumda, siyasetin sadece seçim sandıklarına, seçimin de düzenli siyasetinin iki aktörünün oluşturduğu blokların arasına sıkıştırılmasını kabul etmeyenlerin ve bunun için mücadele edenlerin yan yana gelmesi gerektiğini inkar edilemez. Burada iki ayrı ama birleşik görev tarif ediyoruz: İlk olarak, halkın siyasete katılımının sadece sandık başına gidip oy kullanmaya indirgenmesine karşı toplumsal yaşamın her alanında etkin bir halk hareketinin yaratılması; ikinci olarak da seçimlerde gerçek bir kurtuluş umudu arayan halkın seçeneksiz bırakılmasına, Cumhur ve Millet ittifaklarından birine mahkum edilmesine karşı somut bir halkçı seçeneğin inşa edilmesi.

Bu perspektifin somut karşılığı, kendisini mevcut tabloya ve düzenli siyasetinin sunduğu seçeneklere sıkıyırmayı reddeden, bunu aşmak için gayret gösteren ve bu nedenle de mevcut ittifaklar içinde temsil edilme ihtimali bulunmayan tüm güçlerin yan yana geleceği bir zeminin yaratılmasıdır. Dolayısıyla, muhattabımız siyasi partiler, sendikalar, emek-meslek örgütleri, demokratik kitle örgütleri başta olmak üzere tüm halk örgütlenmeleri, halk güçleridir.

Türkiye’nin sorunlarının seçimde kazanılacak bir başarıyla çözülemeyeceği açık. Ülkemizin içine itildiği bataklık bir seçimin sınırları çerçevesinde çözülebilecek aşamayı çoktan geçmiş, ancak radikal bir yeniden kuruluşla mümkün olduğu ispatlanmış durumda. Ancak, bu saptamanın seçimlerin önemsiz olduğu ve seçimlerde halkçı bir strateji ve taktiğin geliştirilmesine gerek bulunmadığı biçiminde yorumlanması da hata olacaktır. Dolayısıyla, Üçüncü İttifak halkın her alanda gücünü ortaya koymasını hedeflemekle

birlikte ve hatta belki de tam da bunun için seçimler konusunda da halkın çıkarlarını en yüksek derecede yansıtan bir tutum geliştirmek zorunda.

TİP olarak önerdiğimiz ittifak zemini önümüzdeki seçimlerde halkın seçeneksiz bırakılmasının önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Seçimlere giderken halk içinde yürütülen çalışmayla ve seçimlerde elde edilen başarıyla birlikten seçimlerin ötesine geçen, seçim sonrasındaki siyasal ve toplumsal süreçlerde halkın çıkarlarını dile getiren, Kurtuluş evresinden Kuruluş evresine etkin bir siyasal/örgütsel güç halinde geçmeyi ve mücadelesini sürdürmeyi başaran bir Üçüncü İttifak'tır sözünü ettiğimiz.

2018 yılında örneğini yaşadığımız ittifaklı seçim sistemi bu bahiste değerlendirebileceğimiz bir olanak sunmaktadır. Bu sisteme göre, her parti, ister kendi isim ve adaylarıyla ittifak içinde seçime girebilir isterse ittifak içindeki diğer partilerin listelerine adaylarını yerleştirebilir hatta isterse ikisini birden de tercih edebilir. Bu sistem, hem ittifakın toplam oyu hesap edildiği için uzun yıllardır boğuştuğumuz yüzde 10 barajını aşmaya hem de seçime girme hakkının engellenmesine karşı müttefik partilerin listesini kullanmaya imkan vermektedir.

Solu Olmayan Türkiye Hedefi

Türkiye'de siyasetin en temel sorunlarından birinin halkın siyasete katılımının engellenmesi olduğunu söylemiştik. Bununla paralel diğer bir sorun da solun siyasete katılımının engellenmesidir. Bu, o ya da bu hükümetle değil, doğrudan doğruya Türkiye'deki hakim düzenin tercihleriyle ilgilidir ve tarihimiz boyunca süreklilik taşımıştır. Daha şimdiden görüyoruz ki, önümüzdeki süreçte de bu süreklilik korunacaktır; ya Cumhuriyet İttifakı eliyle ya da Millet İttifakı eliyle...

Başta TÜSİAD olmak üzere sermaye çevreleri ve onların arkasındaki uluslararası güçler tarafından hazırlanan senaryoda sola bir yer ve rol düşmediği şimdiden açıktır. Onların hedefi halkın ve solun olmadığı bir ülkedir.

Dolayısıyla Türkiye, kaderini etkileyecek bir kavşağın hemen öncesinde bir kez daha halkın ve solun sesinin duyulmayacağı, sözünün dikkate alınmayacağı, gücünün yok sayılacağı bir noktaya doğru götürülmektedir. Bütün mesele bunu kabullenip kabullenmeyeceğimizdir.

Sadece iki ittifakın mevcut bileşimine baktığımızda bile tablo nettir: Bir tarafta AKP ve MHP'den oluşan Cumhur İttifakı; diğer tarafta 2018 seçimleri bileşimiyle CHP, İYİP, SP ve DP'den oluşan, ancak AKP'den kopanların oluşturduğu DEVA ve Gelecek Partisi ile genişlemesi beklenen Millet İttifakı.

Siyasetle az çok ilgilenen ve Türkiye'deki hakim düzenin tercihlerine aşına olan herkesin rahatlıkla göreceği gibi bu tabloda CHP'nin solunda tek bir güç yoktur. Türkiye'ye biçilen senaryoda halkın özneşmesi de solun gücü de yoktur, dışarıda bırakılmıştır ve bırakılacaktır.

Bunu en açık biçimde HDP konusundaki tutumda görebiliriz. Türkiye'de 6 milyon yurttaşın oyunu alan, oyunun da ötesinde bir halkı temsil eden, eşit yurttaşlık talebini yıllardır baskıya ve şiddete karşı savunan HDP'nin Türkiye'nin geleceğinde yer alması bir kez daha engelleniyor. HDP'nin karşı karşıya kaldığı tutum, sadece Cumhur İttifakı'nın baskı ve şiddet politikalarıyla sınırlı da değil; kendisine uygulanan tecrit ve dışlama Millet İttifakı'nda da kabul görmüş durumda. Yeri gelmişken söyleyelim, Cumhur İttifakı'nın önümüzdeki seçimlerde HDP düşmanlığının gazına basacağı ve bunun HDP'nin yalnızlaştırılarak kolay hedef haline getirilmesi anlamına geleceği belliyken, her fırsatta HDP "eleştirisi" adı altında halklarımız arasındaki dayanışma ve kardeşleşme imkanını zayıflatan kimi tutumların sergilenmesini de stratejik-taktik yanlışlığı bir yana, siyasal etik açısından utanç verici buluyoruz.

Hem önümüzdeki seçim sürecini hem de genel olarak Saray Rejimi'nden kurtuluş mücadelemizi düşünürken, tasarlarken, pratiğe dökerken bu noktanın akılda tutulması gerektiğine inanıyoruz.

Sosyalist hareket, elbette HDP ile ittifak kurmaya mecbur değil; ittifak ilkesel bir tutum olmaktan çok, mevcut siyasal imkanlar ve güç dengeleri gözetilerek geliştirilen bir tutum birliğidir. Ancak, zaten siyasal ve toplumsal çalışmasını ayrı olarak sürdüren sosyalist hareketin seçimlerde bile HDP ile yan yana gelmekten kaçınması durumunda, halklarımız arasındaki kardeşliğin nasıl yaratılacağı, HDP'nin meşruiyetinin nasıl savunulacağı, Kürt halkının siyasal temsil hakkının nasıl korunacağı, bütün bunların halka nasıl izah edileceği yanıtlanması gereken bir sorudur.

Tersi de söylenebilir, pekala HDP de “ben zaten birliği sağlamış durumdayım” veya “HDP zaten ittifakın çatısıdır” gibi bir yaklaşım geliştirebilir. Ancak bunun da önümüzdeki zor dönemin ihtiyaçları açısından doğru bir yaklaşım olmayacağını ifade etmeliyiz.

Bizim iddiamız, hep birlikte, düzen siyasetinin dar sınırlarına hapsolmek, Cumhur ve Millet ittifakları arasında seçeneksizliğe mahkum kalmak istemeyen ve hem siyasal varlıkları hem de çıkarları ve talepleri sistematik biçimde dışlanan tüm güçlerin dayanışma içine girmesi, yan yana gelerek güçlerini birleştirmesi, kolektif bir özneleşmenin yol ve araçlarını geliştirmesi gerektiğidir.

Nasıl ki, düzenin tüm seçenekleri halkın ve solun dışarıda tutulmasına dayanıyorsa, halk adına siyaset yapan tüm güçlerin de bu planları bozmak, güçlü ve etkin bir seçeneği inşa etmek ve ülkemize biçilen dar gömleği yırtıp atmak gibi bir sorumluluğu vardır.

TİP'in Çabası, Umudu ve Beklentisi

Doğal olarak, TİP'in önümüzdeki seçimlerde kendi adına beslediği umutlar ve beklentiler de bulunuyor. Bunların başında geleni üç yazı boyunca ifade etmeye çalıştık: Saray Rejimi'ne karşı halkın çıkarlarını savunan bir Üçüncü İttifak'ın inşa edilmesi ve bu sayede hem Kurtuluş hem de Kuruluş evresine halkçı bir mühür vurulması.

TİP, böylesi bir imkanın değerlendirilmesi için sahip olduğu tüm gücü, imkanı ve yaratıcılığı kullanmak konusunda kararlıdır.

TİP söz konusu seçimlerde bir siyasal aktör olarak da yer alacak ve halkın oyuna talip olacak. Her parti, eğer seçimlere ciddiyetsiz bir tavırla girmiyorsa, alabileceği en yüksek oyu almayı hedefler. TİP açısından geçerli soru ise şudur: Eğer bu “alınabilecek en yüksek oy” görmeye başladığımız gibi Türkiye sosyalist hareketinin şimdiye kadar aşamadığı oranları aşarsa ve ittifak sistemi dahilinde parlamentoya çok sayıda vekil göndermeyi mümkün kılarsa ne olacak?

“Biz zaten seçimlere vekillik kazanmak için girmemiştik” deyip halkın seçtiği temsilcileri geri çekmeyeceksek, bu temsilciliği üstlenmek ve halkın verdiği görevi en iyi biçimde yerine getirmek gereklidir.

İşte TİP, tam da bu noktada kendi seçim tercihlerini oluşturmaya ve paylaşmaya hazır haldedir. Açıkça söyleyelim; TİP’in önümüzdeki seçimden beklentisi hali hazırda dört olan vekil sayısını örneğin on dörde çıkarmaktan ibaret değildir; TİP’in kendisini temsil etmesi için tek bir üyesinin varlığı bile yeterlidir.

TİP’in esas gayesi seçimler aracılığıyla toplumsal muhalefetin dirençli unsurlarını, onların sözcü ve temsilcilerini, militanlarını parlamentoya taşımaktır. TİP’in listeleri TİP’lileri dolduracağımız bir çuval değil, ülkemizin tüm ilerici birikimini yansıtacak ve parlamentoya taşıyacak bir kolektif mücadele zemini olarak oluşturulacaktır.

Örnek vermek gerekirse, TİP’in adaylıkları siyasetin sadece izleyicisi kılınmak istenen halkın temsilcilerine, ülkenin dört yanında direniş sürdüren işçilerin, adalet mücadelesi veren barış imzacılarının, Kaz Dağları Direnişi’nin, Boğaziçili öğrenci ve akademisyenlerin, özgür bir ülkede yaşayabilmek için kavga veren kadınların, onuru için ayağa kalkan LGBTİ+’ların, tutuklu gazetecilerin, burada sıralamaya kalksak sayfalar tutacak olan tüm ilerici, eşitlikçi, özgürlükçü birikimin temsilcilerine ayrılmıştır.

Tüm bu muhalefet ve direniş güçlerinin kendi aralarında belirlediği temsilcilerin, TİP'in listelerinden aday olup parlamentoda yer bulabilmesini istiyoruz. Bir kez daha belirtmek gerekirse, parlamentonun daha fazla sayıda TİP'liye ihtiyacı yok; ama ülkemizin tüm muhalefet ve direniş güçlerinin parlamentoda da yer alması, sürdürdükleri kavgayı mecliste de temsil etmeleri, Türkiye'nin yeniden kuruluşu sürecinde dışlanmak istenen kesimlerin sözcülüğünü de sürdürmelerine hepimizin ihtiyacı var.

Sonuç olarak, TİP kendi adıyla ve toplumsal muhalefet güçlerinin belirlediği temsilcilerden oluşan adaylarıyla seçime girmeyi; ülkemizin tüm sosyalist, devrimci ve ilerici güçlerini yan yana getirmeyi ve HDP ile seçime girme hakkı olan olmayan tüm ilerici güçlerle bir ittifak ilişkisi geliştirmeyi; ve seçimle belirlenecek parlamentoda bir sosyalist grubun oluşmasını hedeflemektedir. Böylesi bir ittifak modelinde, tercihlere ve imkanlara bağlı olarak partiler kendi adıyla da yer alabilirler, müttefik partilerin listelerindeki adaylarıyla da. Sonuçta oluşacak grup da bir partiyi değil, parlamentoda yankılanan halkın sesini temsil edecektir. Üçüncü İttifak, bu hedefte başarıya ulaşmanın bir aracı olarak gündemdedir ve daha birçok açıdan tartışılarak geliştirilmeyi beklemektedir.

Türkiye'nin içinden geçtiği süreçte halkın siyaset alanında etkin bir güç olarak yer alması, birçok zorluğu olsa da gerçekçi bir imkan haline gelmiş durumda. Bu imkanın değerlendirilmesi, heba edilmemesi, tüm gücümüzün ve enerjimizin yaratıcı biçimlerde kullanılması bize göre son derece önemli ve tarihsel nitelikte bir görevdir.

Aksi takdirde, Türkiye'nin geleceği düzen aktörlerinin kendi niyetlerine ve çıkarlarına göre şekillendirilecek ve bizler, bundan şikayet etme hakkına sahip olmayacağımız gibi, gelecek kuşaklara bu beceriksizliğimizin hesabını da veremeyecek hale düşeceğiz.

dosya

**Toplumsal
Mücadeleler ve
Yargı Düzeni**

Kanun Devletinden Karun Devletine

ÖZGÜR URFA

Ülkemizde yaşanan adaletsizliklerin ve hukuksuzlukların her geçen gün daha da artmasının siyasi rejimin yapısı ve tercihlerinden kaynaklandığı sokak röportajlarındaki 12-13 yaşlarındaki gençler tarafından dahi bilinir bir halde.

Evrensel açıdan da geçerli olmakla birlikte, özellikle Türkiye’deki hukuksuzluk ve adaletsizliklerle ilgili yapılan konuşmalar ve değerlendirmelerin birçoğunda “bu ülkede hukuk/adalet hiç var olmadı ki, zaten hep böyleydi” vb. serzenişlere mutlaka tanık olmuşuzdur. Elbette aklı başında hiç kimse haksızlıkların ve hukuksuzlukların AKP iktidarı ile başladığını ileri sürmüyor ya da geçmişin suçlarını önemsizleştirip yok saymıyor; ancak bu dönemde yaşanan değişim ve dönüşümleri de önceki süreçlerin bir benzeri olarak nitelememekteki ısrarımızı koruyoruz. AKP iktidarının yıkıcı ve kurucu özellikleri, kendisini daha önceki iktidarlardan ayıran en temel özellik olarak ortada durmakta.

Son 20 yılda yaşanan siyasal, hukuksal ve ekonomik gelişmeler bütünlüklü olarak değerlendirildiğinde bunların “kötü yönetimden”, “beceriksizlikten” ya da “basiretsizlikten” kaynaklanmadığı, aksine yaşananların adıyla sanıyla bir rejim değişikliği olduğu

tespiti halen güncelliğini korumakta. Söz konusu rejim değişikliğinin ve yapısal dönüşümlerin ülkemizle sınırlı olmadığını, özellikle 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çözülüşü sonrasında evrensel ölçekte büyük çaplı siyasal dönüşümlerin yaşandığı, bu dönüşümlerin farklı ülkelerde farklı niteliklerde yansımalarının olduğu da bilinen bir gerçek. Reel sosyalizmin yaşandığı 20. yüzyıl dünyasında SSCB'nin varlığından kaynaklı olarak kapitalist ülkelerde yurttaşlara tanınan “hak ve özgürlükler”, “siyasi yapılar”, “ekonomik şartlar” ve “hukuksal sistemler” SSCB sonrasında temelinden sarsılmış ve kazanılmış haklara yönelik ciddi bir saldırı süreci başlamıştı.

“Hukuk devleti”, “kanun devleti” ve “otoriter rejim” kavramlarını söz konusu dönem içerisindeki gelişmeler ve değişimler bağlamında değerlendirerek devam etmek gerekir. “Hukuk devleti” kavramı gerek Anayasada gerekse uluslararası kullanımda devletin, organları aracılığıyla ve çeşitli hukuksal kurallar çerçevesinde işleyeceğini, yurttaşlarına eşit davranma yükümlüğü olduğunu ileri süren bir soyutlamadan ibarettir. Bu yaklaşım hukukun siyaset, ekonomi, üretim araçları, üretim ilişkileri vb. her türlü unsurun üstünde ve onlardan tamamen “bağımsız” olduğunu ileri sürmektedir. Buradan devamla kapitalist sistem, kendi amentüsü olan emek-sermaye çelişmesini ve sömürü düzenini, herkesin (*tüm sınıfların*) “eşit” olduğu söylemi ve devletin de herkese (*tüm sınıflara*) eşit mesafede ve “tarafsız” olduğu yanı sıra ambalajlamaktadır. Marksist teorinin temel tespitlerinden biri ise altyapının (*üretim ilişkileri ve üretici güçler*) üst yapıyı (*kurumları, devletin yapısını, hukuk düzenini*) belirlediğidir. Bu tespitten hareketle kapitalist sistemde ne sınıfların eşitliği ne de devletin sınıflara eşit mesafede konumlanması söz konusudur. Hukuk devleti söyleminin, düzenlemelerinin ve pratiğinin de bu çerçevede kapitalist sistemin sürdürülebilirliği ve verili eşitsizliklerin üzerinin örtülmesi açısından önem arz eden ideolojik bir kavram olduğunu belirtmek gerek.

Hukuk Devletinin Üç Görünümü

Hukuk devletinin kabaca üç farklı görünümünden söz etmek mümkün. Birincisi hukuk devleti görünümlü devlet modeli, ikincisi kanun devleti modeli ve üçüncü olarak karun devleti olarak da nitelendirilebilecek olan özellikle tek adam rejimlerindeki otoriter devlet modeli.

Birinci olarak, “Hukuk devleti görünümlü” devlet modelinin kavramsal olarak hukuk devletine yüklenen misyona en yakın görünümlü model olduğunu söyleyebiliriz. Devletin, o ülkedeki mevcut sınıflar arasında eşitliği değil, ancak aralarındaki belirli dengeleri gözettiği, bu dengeci modele uygun yapısal bir işleyişinin var olduğu, yasama, yürütme ve yargı organlarının da bu çerçevede kurallara uygun olarak işlediği bir rejim olarak özetlenebilir. Buna ek olarak temel hak ve özgürlüklerin kullanım alanlarının genişliği, ekonomik imkanlara yurttaşların erişiminin görece daha fazla olması ve genel yaşam standartlarının yüksek olması gibi özellikleriyle Kuzey Avrupa ülkelerini bu başlıktaki ülkelere örnek göstermek mümkün.

İkinci olarak “kanun devleti” olarak adlandırılan modelde ise hukuk devleti kavramında belirtilen niteliklerin, ülkelerin Anayasalarında ve kanunlarında şeklen korunduğu ya da istenilen niteliklerin Anayasa ve kanunlarla resmileştirildikten sonra uygulamaya koyulduğu modeldir. Mevcut siyasi iktidarların parlamento ve/veya yürütme organı olan hükümet aracılığıyla istedikleri her kanunu çıkartma imkanlarının bulunduğu durumlarda rejimin siyasal hedefleri, program ve tercihleri doğrultusunda istenilen kanunların çıkartılarak sonrasında her siyasal eylem ve faaliyetin “kanuna uygunluğu” üzerinden meşruluk yaratmak suretiyle hareket edildiği modeldir. Burada asıl olarak hak ve özgürlüklerin varlığından ziyade devlet/iktidar tarafından yapılan her şeyin kitabına uydurulduğu veya uygun olarak yapıldığını söylemek gerek.

Üçüncü olarak ise bu yazıda “karun devleti” olarak adlandırmayı tercih ettiğimiz otoriter rejimlerde ise hukuk devletinin soyut ta-

nımının dahi uygulamada tamamen rafa kaldırıldığı, kanun devletindeki en azından kanuna uygun hareket etme tercihinin dahi bir kenara bırakılarak tastamam keyfi ve otoriterliğin tüm özelliklerinin hayata geçirildiği bir yapıdan söz etmek mümkün.

Her üç modeli birbirinden ayıran belirgin özellikler bulunmakla birlikte devletlerin zaman içerisinde bir modelden diğerine geçiş yapabildikleri, bu çerçevede dönüşüme ve değişime uğradıkları ya da salınım yaşadıkları sıklıkla karşılaşılan durumlardandır. Ülkelerin siyasi tarihlerini ve güncel gelişmelerini bu ayrımlar çerçevesinde de değerlendirmek mümkün. Hukuk devleti ve otoriter rejimler konusunda sıkça dillendirilen konulardan birisi de hukuk devletine batı ülkelerinde, otoriter rejimlere ise doğu ülkelerinde rastlandığıdır. Bu doğrultuda “arkaik doğunun”, batının medeniyet seviyelerine ulaşmak için çabalaması gerekliliği propagandası sıkça yapılan ideolojik saldırılardan biri.

Yazının konusu olan hukuk devleti çerçevesi dışına taşmamak adına, diğer nedenler bir yana, doğunun geri kalmışlığının ve batının “medenî” bir yapıda oluşunun kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası, artık değer transferleri, emperyalizm gibi konulardan soyutlanarak ve salt hukuksal/siyasal sistemlere bakılarak değerlendirilmesinin de bir aldatmacadan ibaret olduğunu belirterek devam edelim. Hukuk devleti tartışmaları bağlamında doğu-batı ülkeleri karşılaştırmalarında bizlere gösterilen, daha doğrusu dayatılan aldatmacanın ötesine geçerek batının “medenî” gelişiminde özellikle son yirmi yıla göz atmakta fayda var.

Otoriter rejimlere örnek gösterilen batının “çağdaş” ve “modern” yapısının hukuk devleti çerçevesinde yaşadığı ve özenle gizledikleri radikal değişimlere göz atmak gerekirse; özellikle SSCB’nin çözümlüğü sonrasında eli oldukça rahatlayan emperyalist ülkelerin sosyal devlet/hukuk devleti gibi “ağırlıklara” gereksinimi ortadan kalkmıştı. Eşitlikçi bir düzenin yıkılması sonrasında, sosyalizmin alternatif olduğu dönemde uygulamak zorunda kaldıkları refah devleti, genişleyen hak ve özgürlükler ile sınıflar arasında dengeli bir işleyişe yapısal kurumların gerekliliği sorgulanmaya başlanmıştı.

Kapitalist sistemin en temel güdüsü olan kar artışını sağlamak için gerekli değişim ve dönüşümler elbette zaman almaktaydı. Sosyalist sistemin çözülüşü bu değişimlerin hayata geçirilmesi için gerekli zemini sağlasa da yeterli meşruiyetin bulunmaması sorunsalı da ortada durmaya devam ediyordu. Bu sorunsal genel olarak tarih boyunca yaşanan büyük, sarsıcı ve yıkıcı olayların yaşanmasının/yaratılmasının hemen akabinde ortadan kaldırılmaktaydı.

Batıdan Yayılan Otoriterizm

Batının, radikal dönüşümler için aradığı meşruiyetin dayanak noktası 2001 yılında ABD’de meydana gelen 11 Eylül saldırıları oldu. Bu saldırıların hemen akabinde başta ABD olmak üzere hemen hemen tüm batı ülkelerinde hükümetler özgürlükleri kısıtlayıcı önlemler almaya başlayarak buna dair çok sayıda yasal ve yapısal değişikliği hayata geçirdiler. Farklı ve çok sayıda yasanın derhal oylanmasındaki hız da dikkat çekicidir. Örneğin Avrupa Birliği’nde saldırıların hemen ardından getirilen on bir önerenin altısı 11 Eylül’den önce de düşünülmüş, diğer dördü de hazırlık aşamasında olan düzenlemelerdi. Bunlara sadece iltica hakkı ve göçmen yasasını terörle mücadeleyle uyarmak için değiştirmeye yönelik yeni bir önerge eklenmişti.¹

Örnekten de anlaşılacağı üzere kapitalist ülkeler 90’lı yılların başlangıcından itibaren çeşitli yapısal hazırlıkları yapmaya başlamış ve uygun zamanın gelerek şartların olgunlaşmasını beklemişlerdir. 11 Eylül saldırısı ile birlikte “şartlar olgunlaşmış” ve tüm dünyada “terör” meselesi üzerinden güvenlik tartışmaları merkeze oturularak yurttaşların hak ve özgürlük alanları daraltılarak devletin güvenlik alanının genişlediği bir modele geçiş süreci başlamıştı. Mesele elbette sadece devletin güvenliği ile de sınırlı değildi. Bu nesnellikle birlikte sermayenin önündeki tüm engeller teker teker kaldırılmaya başlanmış, emek sömürüsü ve sermayenin rahat doluşumu için düzenlemeler hayata geçirilmeye başlanmıştı.

1 Jean Claude Paye, *Hukuk Devletinin Sonu - Olağanüstü Halden Diktatörlüğe Terörle Mücadele*, Çeviren: G. Demet Lüküslü, İmge Kitabevi, 2009, s. 12.

11 Eylül saldırılarının emperyalist ülkelere meşruiyet yolunu açmasının bir benzeri olarak 15 Temmuz darbe girişimi de AKP-Saray iktidarı açısından “Allahın lütfu” olarak değerlendirildi. Tek adam rejiminin tesisi için aranan kan bulunmuş, hem darbeye kalkışan iktidar ortağı Fethullahçı çeteden kurtulunmuş hem de yeni rejimin tesisi için meşruiyet ortamı sağlanmıştı.

ABD ve diğer batılı ülkelerin birçoğu 11 Eylül saldırılarına kadar “hukuk devleti görünümü” devlet ile “kanun devleti” arasında salınım gösterirlerken bu tarihten günümüze değin geçen süreçte ise kanun devleti modelini de aşarak “karunlaşan devletler” haline gelmiştir. Bu süreçte çoğu ülkenin egemen güçleri söz konusu değişimleri “terör” bahanesinin arkasına sığınmak suretiyle yasal değişiklikler yaparak meşruluk yaratmayı ve toplumun “rızasını” yarattıkları korku imparatorluğu sayesinde almayı başarmışlardı.

Egemen güçler açısından terörle mücadele adı altında yürütülen süreçlerin yasal bir zeminde yürütülmesinin asli amacı ise olağanüstü usullerin yerleşik hale getirilmesi isteğidir. Terörü, uluslararası bir tehdit olarak niteledikten sonra buna karşı verilecek “mücadelenin” uzun soluklu ve çok boyutlu olduğundan bahisle olağan hukuk rejimlerinin bu mücadelede yetersiz kalacağı, bunun yerine ise olağanüstü tedbirlerin ve usullerin kalıcı şekilde yürürlüğe sokulması “zorunluluğu” hayata geçirilmiştir. O zamana değin istisna olarak tanımlanan olağanüstü rejim uygulamaları (*OHAL vb.*), kural haline getirilmiştir.

Carl Schmitt’in ifadesiyle “egemen

olağanüstü hale karar verendir”, çünkü onun herhangi bir temel uyumsuzluk ya da tehdit durumunda kamu güvenliğini neyin oluşturduğuna karar vermesi gerekir.² Schmitt’ten devam etmek gerekirse; “önemli olan yeri geldiğinde yani olağan düzenin varlığını tehlikeye atan bir durumla karşılaşıldığında onların sahneye çıkıp görünür olmaları ve esas yetkilinin hakim öznenin ya da karar verici iradenin kim olduğunu herkese gösterebilmeleridir. Tam da bu yüzden gerçek siyasi öznenin varlığını gözler önüne serecek ve siyasi iktidara ilişkin sorunları çözüme kavuşturacak nihai göstergenin olağan değil olağanüstü hal olduğudur.”³

ABD’de ve Avrupa’da Hukuksuzluğun Olağanlaşması

11 Eylül 2001’deki saldırılardan sonraki bir buçuk ay içerisinde “Vatanseverlik Yasası” ve “Amerikayı Güçlendirme” yasaları yürürlüğe sokularak yabancıları yargılamak üzere özel askeri mahkeme kurulması, davaların gizli şekilde yürütülebilmesi, kişilerin savunma hakkının kısıtlanması gibi yetkiler uygulanmaya başlamıştı. Bu yasaların yürürlüğe girmesinin ardından Arap, Müslüman ya da Asyalı binlerce kişi tutuklanmış, dava açılmadan uzun süreler tutuklu olarak cezaevlerinde kalmışlardı. Yine bu dönemden itibaren cezaevlerinde insanlık dışı muamele ve işkencelere maruz kalanların tam olarak sayısı da bilinmemekteydi.

ABD’de sadece güvenlik önlemleri artırılmamış, aynı zamanda yürütme organı da daha fazla güçlendirilerek, yabancıların gizli ve süresiz şekilde tutuklu kalması gibi yeni yetkilerle donatılmıştır. Ayrıca İç Güvenlik Bakanlığı kurularak tüm güvenlik teşkilatlarının kaynaklarının merkezileştirildiği yeni ve daha yetkili bir yapı da oluşturulmuştur. Yurttaşların elektronik ortamda takip edilmesi, bilişim suçlarının genişletilmesi gibi birçok yeni düzenleme de aynı süreçte yürürlüğe sokulmuş olup, ABD gerek kendi sınırları içerisinde gerekse sınırlarının ötesinde hukuku istediği

2 Cansu Muratoğlu, “Özgürlük ve Egemenliğe Dair Yanılsamalar”, içinde *Düşmanı Yargılamak*, Zoe Yayıncılık, 2020, s. 33.

3 a.g.e., s. 35.

zaman ve istediği şekilde askıya alabilecek her türlü yasal düzenlemeyi de yürürlüğe sokmayı başarmıştır.

Avrupa'da da durum ABD'dekinden pek farklı gelişmedi. Avrupa Konseyi tarafından 11 Eylül'ün ertesinde 6 Aralık 2001 tarihinde "Terörle Mücadele ile İlgili Çerçeve Karar" alındı.

İngiltere'de 14 Aralık 2001 tarihinde "Terörle Mücadele, Suç ve Güvenlik Yasası" kabul edilmiş olup bu yasaya göre suçlama dahi olmaksızın sadece şüphelenilen yabancı kişilerin süresiz tutuklu kalabilmesinin önü açılmış ve hatta daha da ileri gidilerek hakimlerin yetkilerinin bazılarının İçişleri Bakanına devredilerek yabancı kişilerin mahkeme kararıyla değil İçişleri Bakanlığınca verilen bir sertifika ile terörist ilan edilmesinin de önünü açılmıştır.⁴ Kişilerin elektronik ortamda takip edilmesi, internet üzerinden yapılan her türlü işlemin kaydedilmesi gibi düzenlemeler de yine bu dönemde geliştirilerek uygulanmaya başladı.

İspanya'da 11 Mart 2004 tarihinde yaşanan saldırılar sonrasında El Kaide, ETA gibi örgütler, her türlü muhalif özne ve siyasi mülteciler aynı kefeye konularak potansiyel terörist olarak görülmeye başlandı.

Fransa'da 2001 tarihinde yürürlüğe giren 1062 sayılı kanunla "terör eylemlerinde kullanılacağı bilinen" fonlar ve varlıkların yönetimi konusunda yeni suçlar oluşturuldu. 2003 yılında ise Perben-2 kanunuyla adli polisin yetkilerinin bazılarının istihbarat görevlilerine de tanınmasıyla yargı işlevinin ve yetkilerinin yürütme organına devredilmesi sonucu ortaya çıktı. İngiltere'dekine benzer şekilde elektronik ortamda kişilerin takip edilmesine ilişkin kanuni düzenlemeler de uygulamaya sokuldu.

Yine 11 Eylül sonrasında Avrupa Birliği Konseyi, Schengen Bilgi Sistemini (SIS) polisiye istihbarat için kullanmaya başlamış olup Salzburg, Cenova ve Barcelona zirvelerinden sonra gelecekteki uluslararası mitinglere katılmalarını engellemek amacıyla yüzlerce eylemci SIS listelerine eklendi. Yine benzer şekilde Greenpea-

4 Jean Claude Paye, s. 78.

ce'in 2003 Anver'teki eylemine katılanların bilgileri de istihbarat veri bankasına kaydedilmişti.⁵

Burada sadece küçük bir kısmını örneklendirdiğimiz gelişmeler dahi “medeni batının” otoriterleşme yolunda az zamanda çok işler başardığını ortaya koymakta. Yürürlüğe giren kanunlar ve uygulamalar incelendiğinde yargının zayıflatılarak yürütme organının güçlendirildiği, aynı dönemde parlamentoların da zayıflatılarak hükümetlerin güçlendirildiği, parlamentoların yürütmenin onay makamına dönüştüğü bir işlev kazandığı görünmekte.

Türkiye’de Karun Devletine Geçiş Süreci

Dünyadaki gelişim ve değişimleri genel olarak 15 yıl geriden takip eden bir ülke olarak, batıdaki yapısal değişim ve otoriterleşme sürecini de benzer şekilde takip ettiğimizi söylemek yanıltıcı olmayacak. ABD’de ve Avrupa ülkelerinde 11 Eylül 2001’deki saldırılarının ardından başlayan sürecin bir benzeri ülkemizde de 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından yaşanmaya başladı.

AKP iktidarının özellikle 2007 yılından itibaren sistematik biçimde uygulamaya koyduğu yeni rejim inşası yolundaki adımları 2010 Anayasa değişikliği referandumuyla birlikte belirli bir olgunluğa ulaşmıştı. 2013 yılındaki Gezi Direnişi’yle kısmen kesintiye uğrayan süreç, ardından Fethullahçılarla iktidar arasında kavganın başlamasıyla sekteye uğramıştı. Siyasi iktidar bu iki gelişmeyle birlikte dönemsel de olsa yara almış, ilerleyiş hızı azalmıştı. Her ne kadar inşa etmek istedikleri rejim açısından gerekli iktidar gücünü korumakta iseler de önemli bir meşruiyet sorunu yaşamaya başladığı gerçeği de ortaya durmaktaydı.

11 Eylül saldırılarının emperyalist ülkelere meşruiyet yolunu açmasının bir benzeri olarak 15 Temmuz darbe girişimi de AKP-Saray iktidarı açısından “Allahın lütfu” olarak değerlendirildi. Tek adam rejiminin tesisi için aranan kan bulunmuş, hem darbeye kalkışan iktidar ortağı Fethullahçı çeteden kurtulunmuş hem de yeni rejimin tesisi için meşruiyet ortamı sağlanmıştı. ABD’deki

5 a.g.e., s. 133.

“terör” karşıtı siyasetin farklı bir versiyonu olarak “FETÖ ile mücadele” adı altında OHAL ilan edilerek uygun siyasal ve toplumsal zemin tesis edildi. Yaklaşık iki yıl süren OHAL dönemi içinde 2017 yılında Anayasa değişikliği yapılarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçildi ve Recep Tayyip Erdoğan’ın partili cumhurbaşkanı olması sağlandı.

İki yıllık OHAL süresinde Anayasal düzen fiilen ortadan kaldırıldı, ülke önce KHK’lar eliyle sonra da Cumhurbaşkanı kararlarıyla yönetilen bir “Karun Devletine” dönüştürüldü. Fethullahçılardan boşlatılan yargı koltuklarına Hakyolcular, Menzilciler ve Süleymanlılar (*cemaat/tarikat mensupları*) “seçilerek” yargı mekanizması hükümetin kullanışlı bir aparatına dönüştürüldü. Bu sayede yasama-yürütme-yargı üçlüsünden yargı tamamen devre dışı bırakılmak suretiyle sınırsız denetimsizlik dönemi başladı. 2017 Anayasa değişikliğiyle birlikte yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi de yasama organı olan TBMM’yi işlevsizleştirerek tüm iktidar gücünün mutlak yürütme organı olan hükümette ve hatta cumhurbaşkanında toplanmasını sağladı.

Yargı ve yasama organlarında yaşanan yapısal müdahalelerin haricinde aynı dönemde toplumsal yaşama da ciddi şekilde baskı ve şiddet uygulandı. OHAL ilanı sonrasında çıkartılan KHK’lar eliyle on binlerce kişi doğrudan kamudaki işinden ihraç edildi, kapatılan kurum ve kuruluşlarla birlikte 250.000 kişiden fazla insan işsiz kaldı. 234 bin kişinin pasaportu iptal edilirken, OHAL süreciyle birlikte resmi rakamlara göre 700 bine yakın kişi hakkında adli işlem tesis edildiği ve 100 bin kişiden fazla insanın tutuklandığı İçişleri Bakanı tarafından açıklanmıştı.

Bu sayıların yanı sıra HDP önceki Eş Genel Başkanlarından Selahattin Demirtaş başta olmak üzere Kürt siyasi hareketinin temsilcileri, belediye başkanları, yönetici ve üyelerine dönük süreklileşen operasyonlar ve kitlesel tutuklamalar, yüzlerce Barış Akademisyeninin sadece imzacı olmaları bahanesiyle ihraç edilmeleri ve yargılanmaları, Gezi Direnişi sebebiyle açılan davalar, İstanbul Sözleşmesi’nden bir gece yarısı tek adamın imzasıyla çıkılması ve

süreklileşen kadın cinayetleri, LGBTİ+'lara yönelik nefret söyleminin yükseltilmesi, iş cinayetleri, her geçen gün artan işsizlik ve yoksulluk yeni rejimin ana karakteri haline gelen temel unsurları oldu.

Sonuç Yerine

Sosyalist sistemin çözülüşünün hemen akabinde ve 21. yüzyılın başlangıcı itibarıyla dünyadaki siyasi rejimlerin ve özellikle de emperyalist/gelişkin kapitalist ülkelerin yeniden yapılanma sürecinin hız kazandığı ve bu dönemde 11 Eylül saldırılarının bir milat olarak kabul edilmesi abartılı olmayacak. Yine söz konusu ülkelerin ekonomik, askeri ve siyasi güçleri, ideolojik tahakkümleri ne kadar güçlü olursa olsun büyük değişim ve dönüşümleri hayata geçirme noktasında iradi zorlamaların yetersiz kalışını ve meşruiyet arayışlarının tarihsel önemini hatırlamak ve aklımızın bir kenarında tutmak gelecekte yaşanması olası kriz süreçlerinde yol gösterici olacaktır.

Hukuk devleti görünümünün ve kanun devleti uygulamalarının ekonomik, askeri ve siyasal tercihlerle şekillenen devlet yapılanmasının birer yansıması olduğu, sosyalist alternatifi çözülmesi sonrasında vahşileşen kapitalizmin “refah devleti-sosyal devlet-hukuk devleti” gibi kendisine yük olan fazlalıklara gereksiniminin kalmaması ve kar getirisinin de bulunmaması sebebiyle derhal vazgeçilebilir dönemsel tercihler olduğu da yirmi yıllık süreçte bir kez daha kendisini göstermiş oldu.

Sosyalist bir sistemin yokluğunu fırsat bilerek her geçen gün daha da vahşileşen ve otoriterleşen kapitalist sistem karşısında adaletin tesisi, hak ve özgürlüklerin herkese eşit biçimde tanınabilmesi için, kısacası daha yaşanabilir bir ülke ve dünya için sosyalistlerin ve sosyalizmin yeniden alternatif haline gelmesi insanlığın son umudu olarak güncelliğini korumakta.

CAN SOYER - MARKSIZM VE SIYASET

Can Soyer

Marksizm ve Siyaset

Yöntem, Kuram, Eylem

Yordam Kitap

AKP İktidarında Kadın Düşmanlığının İzleri: Yargının Rolü

YELDA KOÇAK

Adalet ve Kalkınma Partili (AKP) yıllarda politik bir özne olarak kadınların hem niceliksel hem de niteliksel anlamda daha fazla kendini gösterdiğine tanık olduk ve oluyoruz. Hem tarihsel anlamda hem de AKP sonrasının ortaya çıkaracağı başlıklar, talepler bakımından AKP'li yılların üzerine düşünmeye, AKP iktidarının en genel anlamıyla kadın hakları ve kadın hareketi ile ilişkisini incelemeye ihtiyacımız var. Buradan devam etmeden önce bir parantez açıp kadın hareketi derken en geniş anlamda kadın/feminist hareketi kastettiğimi belirterek parantezi kapatıyorum. Kadına yaklaşım olarak üst yapıları dönüştürmesi ve araçsallaştırması bakımından yargı aracılığıyla AKP'nin kurduğu ilişki önemli bir inceleme fırsatı veriyor. AKP iktidarı ilk yıllarda yerini sağlamlaştırmak, sonrasında karşıtlarına ve muhaliflere operasyonlarla iktidarını perçinlemek ve bugün gelinen noktada kurduğu ve kuracağı düzeni devam ettirmek amacıyla yargıyı bir araç olarak kullanagelmıştır.

Bu bakış açısıyla bu formülü kadınlara yaklaşımda da kullandığını söyleyebiliriz. Yazıda da kadın hareketi ile AKP arasında yaşanan süreci, saldırılar, talepler ve mücadele açısından yargı başlığında

ele alarak inceleyeceğim. Bu yöntemle AKP kadın hareketi arasındaki süreci de temel olarak üç döneme ayırmak gerektiğini düşünüyorum: 1. Kadın hareketinin kazanımlarının yasallaştığı yıllar; 2. İlk Kırılmanın başladığı yıllar; 3. Kadın haklarına topyekûn saldırı yılları...

Kadın Hareketinin Kazanımlarının Yasallaştığı Yıllar

AKP, ilk iktidar yıllarında Türkiye kadın/feminist hareketinin süregiden mücadelesinin kazanımları ile de örtüşen Avrupa Birliği'ne Uyum Süreci yasalaştırma çalışmalarının da avantajlarını kullanarak kadın hareketinin taleplerini önemişiyormuş gibi bir siyaset izledi. Bu dönem AKP için çoğunlukla yargıya müdahale etmediği ve kadın hareketini karşısına almayan, hatta başörtüsü/türban üzerinden kadın özgürlüğü başlığında sanki kadınların özgürlüğü umurundaymış gibi sahte bir propaganda ile geçiştirdiği "iyi geçinme" yıllarıydı. Zira yargı henüz ele geçirilememişti; FETÖ'cü dönüşüm henüz tamamlanamamış, hatta hala AKP'ye kapatma davası açabilecek kadroların görev başında olduğu bir dönemdi. Yargı içerisinden kadınlar aleyhine karar örnekleri, mahkeme uygulamaları AKP öncesinde de vardı. Türkiye yargı sisteminin kadın aleyhine sayısız uygulaması var; hatırlayalım 1987 Yılında Çankırı'da bir hakimın şiddet gören kadının açmış olduğu davayı "Kadının sırtından sopa, karnından da sığa eksik edilmez"¹ gerekçesi ile reddi tüm ülkede kadın hareketinin Dayaña Karşı Dayanışma Kampanyası başlatmasına vesile olmuştu. 80 darbesi sonrası ilk kitlesel sokak eylemi İstanbul Yoğurtçu Parkı'nda Dayaña Karşı Yürüyüş ve Miting de kadınlar tarafından gerçekleştirilmiş ve devam eden süreçte Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı kurulmuştu.

Bir önceki hükümet döneminde kadın-erkek eşitliği bakımından Medeni Kanunda ileri ve iyi yönde önemli değişiklikler yapılmıştı ve AKP'nin ilk iktidar dönemi bu değişikliklerin uygulamaya yansdığı yıllardı (*Yeni Türk Medeni Kanunu 1.01.2002 yılında yü-*

1 <https://feministbellek.org/dayaga-karsi-kampanya/>

rürlüğe girdi). Bunun yanında Yeni Türk Ceza Kanununda “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar”ın kadın haklarını merkeze alan bir perspektifle değiştirilmesi ve namus cinayetlerinin ağırlaştırıcı sebep olarak (*Yeni Tür Ceza Kanunu 1.06.2005 yılında yürürlüğe girdi*) yer alması da yine uygulamalarda karşılık buluyordu. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından kadına yönelik şiddet ile ilgili gerekli yükümlüklerini yerine getirmediği gerekçesi ile Türkiye aleyhine ihlal kararı verilen “NahideOpuz/Türkiye” davasının görülme süreci de AKP’nin ilk yıllarına denk geldi. Bu davayla beraber devletin kadına yönelik şiddetle mücadelede pozitif yükümlülükleri ortaya kondu ve devlet taraf olarak davet edildi. Aynı zamanda Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan İstanbul Sözleşmesi’nin de gündeme geldiği bir süreçti. Bu süreçte AKP ‘demokrat’ görünümüyle dahil olmaya çalışırken kadın örgütleri ile de bir dirsek teması sürdürmekteydi. Bu dönem aslında AKP için birçok kesimle liberal ittifak arayışında olduğu bir dönemdi. Bu nedenle AKP’nin iktidardaki ilk yılları bir taraftan kendisinden bağımsız kadın hareketinin kazanımları ve yasal değişikliklerin etkisi bir taraftan da Avrupa merkezli ‘demokratikleşme’ programı nedeniyle kimi zaman önemli sonuçlar ve olumlu örneklerin ortaya çıktığı bir dönem olarak kayda geçti. Buna rağmen toplumsal gerici/muhafazakâr ve aile merkezli dönüşümün de aynı anda kadına yönelik şiddet oranlarını artırdığı, kadınların gündelik hayatında şiddetin görünür biçimde artmaya başladığı bir süreç yaşanıyordu. 2009 yılında yapılan bir araştırma sonucu ülkedeki kadın cinayetlerinin %1400 artmış olduğu kayda geçtikten sonra, AKP’nin gelecek dönemde artık şiddet ile ilgili istatistiki verileri gizlemeye başladığını görüyoruz.

İlk Kırılmanın Başladığı Yıllar

Dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan’ın, Temmuz 2010’da Dolmabahçe’de sivil toplum ve kadın örgütleriyle yaptığı toplantıda, “Kadın-erkek eşitliğine inanmıyorum, kadın ve erkek farklıdır, birbirinin mütemmimidir” şeklindeki açıklaması yeni dönemin simgesel bir başlatıcısı oldu. 2010 itibariyle kadın hakları açısın-

Toplumda kadın-erkek eşitsizliğinin en görünür sonucu olan kadın cinayetleri davalarında sanıklara, sanıkların beyanları esas alınarak iyi hal, haksız tahrik gibi indirimler yapılmaktadır. Bu indirimlerin halk arasında çokça söylenen kravattaki indirimi olmasının da elbette bir sebebi var; çünkü sorun yasadaki böylesi bir indirimin düzenlenmiş olması değil, yargılama sürecinde cinayeti inkar edici ya da kadını suçlayıcı beyanlarda bulunsa dahi salt takım elbise giydiği için sanıklara iyi hal indirimi verilmesidir.

dan önemli bir kırılmanın yaşandığı ve bu tarihten itibaren kadınlar aleyhine söz ve eylemlerle beraber yargının da bu yönde kararları daha da görünür oldu. O tarihten sonra yapılan yasal değişikliklerle beraber yargının değişik unsurlarından peşe peşe kadınlar ve kız çocukları aleyhine kararlar da verilmeye başlandı. 13 yaşında bir kız çocuğunun içinde devlet memurlarının da bulunduğu onlarca kişinin tecavüzü nedeniyle görülen N.Ç. davasında, Yargıtay 14. Ceza Dairesinin “rızası vardı” gerekçesi ile faille alt sınırdan ceza vermesi Türkiye yargı uygulamalarına kara bir leke olarak geçti. N.Ç. davası ne ilkti ne de son oldu; ancak 1990’lı yıllardan bu yana verilen kadın hakları mücadelesi sayesinde değiştirilen yasalara rağmen açıkça kadın düşmanı böyle bir kararın verilmesi ve bunun da özellikle 2010 yılı sonrasına denk gelmesi elbette ki tesadüf değildi. 2010 yılında HSK (*Hakim ve Savcılar Kurulu*) değişikliği sonrasında 14. Ceza Dairesi kuruldu. Bu daire cinsel suç dosyaları hakkında karar vermek üzere oluşturulmuş bir Yargıtay Dairesidir ve daha önceleri kadınlar lehine verilen birçok kararın yasaları tekrar kadınların aleyhine yorumlamak üzere AKP tarafından özel olarak oluşturulmuş bir daire görevi görmektedir. Bu daire ile birçok olumlu içtihatlardan da dönülmüştür.

Bu dönemin diğer simgesel olayı ise 2011 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın isminde yer alan "Kadın" kelimesinin çıkarılmasıydı. 2010 yılı sonrası iyileştirilmiş yasal düzenlemeler ile AKP kadrolarının ve tabanının çelişki yaşadığı ve AKP'nin dindar muhafazakar dönüşüm programının da mevcudu yadsıdığı bir dönemdi. Bakanlığın adından "kadın"ı çıkarıp Aile kurumunu öne çıkarmak bu dönüşüm açısından önemliydi. Toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı, kadınların yasal kazanımlarını sindiremeyen, laiklik karşıtı kesimin atağa geçmesi söz konusuydu. İstanbul Sözleşmesi'nin 2011 yılında ilk imzacı olarak imzalanmış olması bu durumu değiştirmiyordu. İstanbul Sözleşmesi sürecini Avrupa Konseyi ile girilen süreçten dönememenin, imza atılır ama uygulanmaz rahatlığınının bir sonucu olarak yorumlamak gerekiyor. Nitekim ilerleyen yıllarda daha net gördüğümüz üzere devlet tarafından uygulanmayan, uygulatmanın da kadınlar açısından bir mücadele konusu olduğu bir Sözleşme oldu. AKP'nin yargı içindeki gücünün henüz kısıtlı olduğu ilk yılların aksine 2010 yılından sonra Gülen cemaati ile kol kola yargının ele geçirilmesi ile kadın aleyhine kararların da daha belirgin olmaya başladığını görüyoruz. Bu da AKP'nin ilk yıllarında gizlediği toplumsal cinsiyet eşitliğine karşıt tutumunu daha da açık ettiği bir dönemdir. AKP artık "demokrat gömleği"ni de giyme ihtiyacı duymadan yoluna devam etmiştir.

Yine yasal olarak var olan ancak fiilen uygulanmayan kürtaj hakkının, 2012 yılında dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın "Kürtaj cinayettir, her kürtaj bir Uludere'dir" sözleri üzerine yasaklanması gündeme geldi. Bu açık saldırıya karşı kadınlar güçlü bir tepki gösterdi ve kitlesel eylemlere imza attı. Kadınların tepkisi yaşağı engellese de kürtaj, kadınların ücretsiz, güvenli bir şekilde erişebildiği devlet hastanelerinde uygulamada fiilen yasaklanan bir hale geldi. Yapılan yasal düzenlemelere rağmen kadın cinayetlerinde katillere "iyi hal", "haksız tahrik" vb. indirimlerin keyfi şekilde uygulanması, İstanbul Sözleşmesi'ne karşıt uygulamalar ve cezasızlık pratikte yaşanmaya başladı. Yasal düzenlemelere rağmen ilerleyen yıllarda da net görüldüğü üzere esasında sorunun

büyük çoğunluğunun uygulamada, yani yargı ile ilişkili olduğu görülmeye başlandı. Yasal düzenlemeleri önemsizleştiren ve müebbet hapis cezası”, “idam cezası”, “hadım” gibi daha ağır ceza taleplerini ortaya atan kesimler de cezaların ağırlaştırılmasının bir kafa karıştırıcı unsur olduğunu, var olan yasaları uygulama talebinin ne kadar önemli olduğunu gördüler.

AKP'nin bakanlık düzeyinden başlayarak kurumsal olarak da toplumsal olarak da kadınları hedef alan politikalarıyla beraber kürtaj yaşağına karşı eylemlerle sokağı çıkan kadınların AKP iktidarı ile mesafeyi açması ve karşı duruşları Gezi Direnişisi ile doruk noktasına ulaşmış oldu. 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Komisyonu Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Sözleşmesi -İstanbul Sözleşmesi- ise kadın hareketinin, kadın avukatların tüm çabalarına rağmen bir türlü tam anlamıyla uygulanmadı. Mecliste oy birliği ile imzalanan ve AKP'nin yukarıda da değindiğimiz ilk yıllarında kendisine bir vitrin olarak kullandığı Sözleşmeyi imzalamaya sürecinin devamı gelmedi ve Sözleşme atıl kaldı. Yine Sözleşenin ruhuna bağlı kalındığı söylenen ancak kadın örgütlerinin katkıları/önerileri görmezden gelinerek hazırlanan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu da en asgari düzeyde zorla uygulama alanı bulabildi. Örneğin yasadaya yer alan 6 aya kadar koruma verilebilir hükmü süre bazında sıklıkla 3 ay olarak verildi ya da hiç uygulanmadı

Kadın Haklarına Topyekün Saldırı Yılları

AKP, kadınların kazanılmış haklarına yönelik bakışını ve bütünlüklü bir saldırı programını TBMM Boşanmaları Önleme Komisyonu raporu ile açıkladı. 2016 yılında açıklanan bu raporla AKP'nin kadınların kazanılmış yasal haklarını elinden almak için harekete geçeceği de açıkça görülmüş oldu. 2016'da çocuk istismarcılarına af, çocuk yaşta evliliklerin önünü açma, kadınların ve çocukların nafaka hakkına kısıtlama, kadınların çocuklarının velayetini alma hakkının zorlaştırılması, erkekler lehine boşanmaların kolaylaştırılması, aile arabuluculuğu gibi birçok başlığı içeren rapor bir eylem planı niteliği taşıyordu. Bu süreçten sonra AKP

yargısının yasa ve sözleşme maddeleri sayesinde yasaları uygulamaya direncinin yanında yasal değişikliklerin ve düzenlemelerin de gündeme geleceği anlaşıldı.

2016 yılında OHAL'e rağmen istismara af girişimine karşı güçlü sokak eylemleri ile karşılık veren kadınların tepkisiyle raporun bir taslak olduğu iddia edildi. O günden günümüze her yasama döneminde çıkarılan tüm torba yasa tasarılarının içerisine çocuk istismarcılarının affı için yasal düzenleme eklemeye çalışmaktan vazgeçmeyen AKP'nin aynı zamanda kadınların Medeni Kanun ile güvence altına alınmış nafaka, velayet, boşanma, mal paylaşımı gibi haklarını da gasp etmeye ve uygun formüller üretmeye çalıştığını görmekteyiz. Bu yazının yazıldığı günlerde Meclis'e 6. Yargı Paketi adı ile ya da başka bir isim ile getirilmesi düşünülen paket içeriğinde de nafaka, boşanma usulleri ve aile arabuluculuğu ile ilgili AKP'nin yeni hamleleri yine gündemde. 2016 yılında yayınlanan Boşanmaları Önleme Komisyonu Raporunun ardından ve bu dönemde yaşanan açık saldırıları aşağıdaki gibi maddeler şeklinde sıraladığımızda kadın düşmanı yargı uygulamaları için yasal dayanağın yaratılma sürecinde olduğumuz görülüyor.

- 2016 Darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL'de hak-eşitlik temelli çalışan 11 kadın derneği, belediyelere bağlı, kadınlara yönelik şiddetle mücadele eden 14 kadın merkezi kapatıldı. 8 Mart ve Onur Yürüyüşü yasaklandı.
- 2016 TCK'nın 103. maddesi değiştirilerek, çocukların cinsel şiddet ve istismarında cezalar, mağdur çocuğun yaşına göre kademelendirildi. Aynı süreçte çocuk cinsel istismarcılarına af getirilmesi girişiminde bulunuldu. Kadınlar, çocuklarda rıza arayan ve çocuk yaşta ve/veya zorla evliliklerin önünü açan, "evlilik halinde istismar ve tecavüz failine af getirilmesini içeren" yasa tasarısının geri çekilmesini sağladı.
- 2017 Erkek çok eşliliğine ve çocuk yaşta zorla evliliklere yol verme, farklı inançlar açısından laiklik ilkesine ve ayrımcılık yasağına aykırılık gibi sakıncalarına rağmen, müftü ve imam-lara nikâh kıyma yetkisi verildi.

- 2018 Boşanan kadınlara bağlanan yoksulluk nafakasının 2-3 yıl gibi sürelerle sınırlandırılması tartışmaları gündeme geldi
- 2019 Ortalama ödenen yoksulluk nafakası sadece 262 TL iken ve mahkemeler tarafından hükmedilen nafakaların yüzde 50,7'si hiç ödenmemişken, yoksulluk nafakasının sınırlandırılması tartışmaya açıldı ve hala gündemde. Nafaka “mağduru” erkeklere verilen destek, kadınlardan esirgendi.
- 2020 Pandemi döneminde kadına karşı şiddet ve artan kadın işsizliği/yoksulluğu ile ilgili önlem alınmadığı gibi, şiddet eğilimlerine bakılmaksızın ve kadınlara haber verilmeksizin, cinsel saldırı suçu faillerinin cezalarında kalıcı indirime gidildi, kadınlara karşı şiddet suçu failleri de dahil açık cezaevlerinde bulunan hükümlüler serbest bırakıldı.
- 2020 İstismarcılara af için bir deneme daha yapıldı. Mağdur ile failin aralarındaki yaş farkının 15'in üstünde olmadığı durumda evlilik halinde istismarcıya af getirilmek istendi. Kadınlar “Tecavüzü, çocuk yaşta ve zorla evlilikleri ve çocukların cinsel istismarını meşrulaştıracak hiçbir yasal değişikliğini kabul etmeyeceğiz” dedi, değişiklikler yine geçmedi
- 2020 İstanbul Sözleşmesi hükümleri bağlamından koparılarak “aile karşıtı” ilan edildi ve hedef alındı. Sözleşmedeki “cinsiyet, cinsel yönelim” kavramlarının “milli” değerlere uygun olmadığı, Sözleşme'nin aileyi parçaladığı, eşcinselliği teşvik ettiği vb. söylemlerle sözleşme karşıtı bir nefret kamuoyu yaratıldı.
- 2021 Gece yarısı gelen hukuksuz bir kararla İstanbul Sözleşmesi'nin “Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedileceği” açıklandı. Kadınlar her alanda ‘vazgeçmiyoruz’ eylemleri yaptı.
- 2021 Tasarruf tedbirleri bahanesiyle belediyelerin ve kamu kurumlarının yeni kreş yapması yasaklandı. Kadınların ev dışındaki çalışma hayatından kopmasına, kadınlara dayatılan ev içi toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirecek bir uygulama daha hayata geçirildi.

- 2021 Türkiye 1 Temmuz itibarıyla İstanbul Sözleşmesi'ne taraf devlet olmaktan çıktı. Buna karşı Danıştay'a davalar açıldı. Sözleşmenin onay kanunu yürürlükte olduğu için, hükümlerinin de Anayasa gereği yasa gibi uygulanması gerekirken, karakollar 'o iş bitti artık' diyerek şiddet için şikâyete gelen kadınları geri göndermeye başladı. Kadınlar Türkiye'nin her yanında sokağa döküldü: "İstanbul Sözleşmesi Yaşatır", "İstanbul Sözleşmesinden Vazgeçmiyoruz" dedi. Mücadele devam ediyor.
- 2021 Yeni tehditler kapıda! İstanbul Sözleşmesinden hukuksuz şekilde imzanın çekilmesinden güç alan erkek korosu sırada 6284 sayılı şiddeti önleme yasının, çocuk istismarını önlemek için imzalanan Lanzarote Sözleşmesinin, CEDAW'ın, hatta Medeni Kanun'un olduğunu söylemeye başladı.²
- 2021 5. Yargı Paketi ile boşanmış ailelerin çocukları ile şahsi ilişki tesisi konusunda değişiklikler yapıldı ve toplu teslim noktaları belirlendi, görüşmeleri kısıtlayan tarafa velayetin değiştirilmesi kararı alınacağı yasalastı. Bu şiddet, tehdit, korku ve maddi imkansızlık nedeniyle teslim noktasına ulaşamamaları durumunda kadınlara çocuklarının velayetini kaybetme ve tazyik hapsi ile cezalandırma riskini getirdi.
- 2022 6. Yargı Paketi ya da başkaca bir isim ile kadınların ve çocukların nafaka hakkı, Medeni Kanun ile güvence altına alınan boşanma usulleri ve aile arabuluculuğu getirilmesi gündemde.

Kadınlara Karşı Yargı Uygulamaları ve Mücadele Başlıkları

AKP iktidarının yargı uygulamaları ile kadınlara karşı saldırı sürecini dönemsel olarak inceledikten sonra yargı pratiklerini başlıklarla inceleyerek daha yakından bakmaya çalışacağım. Her başlıkta AKP iktidarının kadın düşmanı kararlar çıkarabilmek için nasıl organize olduğunu göreceğiz.

² <https://www.esikplatform.net/2010-dan-bugune-kadinlarin-yasal-haklarina-saldirilar-ve-mucadelemiz/>

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele konusunda hazırlanmış son derece önemli ve devletlere pozitif yükümlülükler yükleyen İstanbul Sözleşmesinden bir gece yarısı Cumhurbaşkanı kararı ile çıkmak kadar radikal bir karar alınmış ise de kadınların yasal kazanımlarını düzenleyen birçok kanunda değişiklik yapmak, tüm kazanımları ortadan kaldırmak hiç kolay değil ve kriz başlığı olmaya devam etmektedir. AKP değiştiremediği kanunları, yargı içindeki örgütlülüğü sayesinde kadük bırakmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda yasaların uygulanma alanlarını daraltma ya da aleyhe uygulama pratikleri geliştirmekten ihtisas mahkemeleri oluşmaya kadar birçok yol denenmektedir.

İhtisas Mahkemeleri

AKP tüm devlet kurumlarında olduğu gibi yargıda da torpil, cemaat ve tarikatlarla pazarlık yaparak, çeşitli atamalarla mahkemeleri ele geçirdi. Yukarıda 14. Ceza Dairesi örneğinde dile getirmiş olduğum gibi, ele geçirdiği mahkemelerden kendi isteği dışında kararlar çıkmasının önüne geçmek için ya yeni daire ve mahkemeler açmış ya da AKP tipi ihtisaslaşma usulünü getirmiştir. 6284 sayılı yasa uyarınca koruma kararları veren Aile Mahkemelerinde adliye çevresinde tek görevli mahkeme belirlemek AKP tipi ihtisaslaşmaya örnek bir durumdur. Tüm başvuruların aynı mahkemeye aynı hâkime yapılması zorunluluğunun farklı uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla olduğu açıktır. Söz konusu Aile Mahkemesinin aşağıda aktaracağım iki örneği birlikte düşündüğümüzde kararların tek mahkemeden verilmesinin nasıl bir etkisi olduğu daha net anlaşılacaktır. İstanbul Adliyesi 1. Aile Mahkemesi Boğaziçi Üniversitesi'ne atanan kayyum rektörü protesto eden öğrenciler hakkında erkek rektörü korumak amacıyla 6284 sayılı yasa kapsamında koruma kararı verdi. Aynı mahkeme işten atıldıktan sonra yasal haklarını aramak için süreç başlatan kadın işçinin erkek patronu tarafından tecavüz ve şiddetle tehdit edilmesi nedeniyle yaptığı koruma kararı talebini ise reddetti. Yine aynı mahkeme yasada 6 aya kadar verilebileceği yazan koruma kararlarını 1 ay gibi kısa sürelerle verme uygulamasını benimsedi. Bunun gibi onlarca çokça örnek sıralayabiliriz.

Kadın Cinayetleri Kararları

AKP döneminde sağlıklı ve ayrıntılı bir şekilde resmi veri sunulmayan kadın cinayetleriyle ilgili “artık bir cinskrım boyutuna ulaşmıştır” tespitinin yapılması zorunluluğunda en büyük payın yargı olduğunu söyleyebiliriz. Yerel mahkemesinden dosyaları üst mahkeme olarak inceleyen Yargıtay’ına kadar geliştirdikleri ve gittikçe derinleştirdikleri kadın aleyhi mahkeme içtihatları özel bir inceleme konusudur. Toplumda kadın-erkek eşitsizliğinin en görünür sonucu olan kadın cinayetleri davalarında sanıklara, sanıkların beyanları esas alınarak iyi hal, haksız tahrik gibi indirimler yapılmaktadır. Bu indirimlerin halk arasında çokça söylenen kravat indirimi olmasının da elbette bir sebebi var; çünkü sorun yasada böylesi bir indirimin düzenlenmiş olması değil, yargılama sürecinde cinayeti inkar edici ya da kadını suçlayıcı beyanlarda bulunsa dahi salt takım elbise giydiği için sanıklara iyi hal indirimi verilmesidir. Yine sanıklara iyi hal indirimi verilmesinin yanı sıra yasalarda düzenlenen ağırlaştırıcı sebeplerin uygulanmayışı da bir sorun. Tüm kamuoyunun hafızasına “yaşamak istiyorum” sözü ile kazınan ve çocuğunun gözü önünde vahşice katledilen Emine Bulut’un katiline İstanbul Sözleşmesinde “her türlü şiddet fillinin çocukların önünde işlenmesi ağırlaştırıcı sebeptir” düzenlemesine rağmen ağırlaştırıcı sebepten dolayı daha ağır ceza verilmemesi de erkek lehine uygulama için yasaların görmezden geldiği bir örnektir.³

Cinsel Suçlarla İlgili Kararlar

Kadına yönelik şiddet biçimlerinden biri olan cinsel taciz, cinsel saldırı, nitelikli cinsel saldırı (*tecavüz*) ve cinsel istismar suçlarının genel adı cinsel suçlar olup 2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ile kişilere yönelik suçlar başlığı altında yer almaktadır. Cinsel suçlar karanlık alan⁴ suçları arasında en üst sıralarda yer alan suçlardır. Cinsel suçların “karanlık alan”da kalmasının, bu suçların sıklıkla gizli kapaklı işlenmesinin yanı sıra suç işlendikten

3 Kararın verildiği tarihte İstanbul Sözleşmesi yürürlükteydi.

4 Kriminolojide suçların bir bölümünün türlü sebeplerle şikayet edilmemesi, açığa çıkması olgusu “karanlık alan” suçluluğu olarak adlandırılmaktadır.

sonraki süreçte yaşananlarla da doğrudan bağı vardır. Herhangi bir cinsel suç mağduru olan bir insanın ilk aşamada başvuracağı ve delillendirme işlemlerinin de güvenli bir şekilde yürütüleceği Cinsel Şiddet Kriz Merkezleri elzemdir. Ülkemizde birçok cinsel suçun failleri kriz merkezlerinin yokluğunda delil yetersizliğinden beraat etmektedir. Daha önce verilen ve somut delil bulunamaması durumunda çeşitli kriterlerin birlikte bulunması halinde kadının beyanının esas alınarak mahkumiyet verilebileceğine ilişkin emsal Yargıtay kararı bulunmasına rağmen söz konusu emsalin çok çok nadiren uygulandığını belirtmeliyiz. Yargılama sürecinde mahkeme üyelerinin kadınları suçlayıcı tavır ve soruları, kadınların yaşamlarının cinsel suça maruz kalmalarına gerekçe yapılması ve fail lehine indirimlere gidilmesi gibi yargılama sürecindeki kadın karşıtı ve erkek yanlısı tutum ve davranışların çıktısı toplumda gittikçe artan suç sayısı olmaktadır.

6284 Sayılı Şiddetten Koruma Yasasının Uygulanmaması

Hazırlanış sürecinde dahi kadın örgütlerinin talep ve önerileri dikkate alınmadan hazırlanan ve yürürlüğe konan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi yasası da İstanbul Sözleşmesi gibi tamamen kaldırılmak, olmadığı durumda da temel bazı maddelerinin kaldırılması tehdidi altındadır. Yürürlüğe girdiği tarihte eksikliklerini konuştuğumuz Yasa'yı bugün savunmak zorunda kalma durumuna düşüşümüz kadın hakları alanında gelinen geri noktayı göstermeye yeter. 6284 sayılı yasa uyarınca kadınları şiddetten ve ölümden koruyucu kararların verilmesinin önüne geçmek ya da sınırlandırmak amacıyla ihtisalaşma/görevlendirme yapıldığına yukarıda değinmiştim. 6284 sayılı yasa uyarınca verilen koruma kararlarının uygulanmaması en büyük sorunlardan biriyken karar alamama noktasına da gelmiş durumdayız. Birçok bahane ve yasada yer almayan gerekçelerle kadınların koruma kararlarını reddeden mahkemeler, koruma kararlarını ihlal eden faillerin tazyik hapsi ile cezalandırılması taleplerini de yine benzer saiklerle reddetmektedir. Bu nedenledir ki ülke cebinde koruma kararları ile öldürülen kadınlar ülkesi konumundadır. Karakollara, mahkemelere defalarca başvurulmasına

rağmen etkili koruma kararı verilmemesi, korumadan kastın sadece kağıt üzerinde sözlü uzak durma ihtarından ibaret olduğunu acı örneklerle tecrübe ederken, kadınları korumak için uygulanması gereken elektronik kelepçenin takılması ya da şiddet failinin silahına el koyma kararları gibi daha somut ve etkili kararlar bilinçli olarak fail yanlılığı ile verilmemektedir.

Kadınların Yargılandığı Davalar

Kadınların yasal kazanımlarını gasp etmek için elinden geleni yapan, her yasama döneminde yasa tasarıları hazırlayıp, cümlelerle virgüllerle oynayarak istismarcıları affetmekten asla vazgeçmeyen AKP, yargı eliyle kadınlara yasalarda yer alan haklarını da kullandırmamakta, erkeklere uygulanan indirimler kadınlara uygulanmamaktadır. Hayatta kalmak için kendisine şiddet uygulayan, öldürmek isteyen adamı öldürmek durumunda kalan kadınların fail olarak yargılandığı davalarda Türk Ceza Kanunu'nda da düzenlenen ve ceza hukukunun evrensel uygulamalarından biri olan meşru savunma hakkı kadınlar söz konusu olduğunda son derece dar yorumlanmakta ve uygulanmaktadır. “Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez” şeklinde olan meşru savunma hükümleri söz konusu hayatına sahip çıkan bir kadın olunca ya son derece dar yorumlanıyor ya da hiç uygulanmıyor. Geçtiğimiz ay onanan Çilem Doğan'ın 15 yıllık hapis kararı ile Nevin Yıldırım'a verilen müebbet hapis cezaları, failler kadın olduğunda yargının nasıl karar verdiğini gösteriyor.

Yine kadınların kendilerine yönelik suçlarını ifşa ettikleri kişilerin şikâyetleri veya suç işleyen erkeklere yönelik eleştiriler nedeniyle yapılan şikâyetler sonucu cezalandırılmaları da son zamanlarda sıkça görüyoruz. En güncel ve kamuoyunca bilinen örnek İpek Er'e cinsel saldırı gerçekleştiren ve intiharına sebep olan uzman çavuş Musa Orhan'ın serbest bırakılmasını attığı tweet ile eleştiren oyuncu Ezgi Mola'ya verilen cezadır. Yine Musa Orhan'ın

avukatı aracılığı ile sosyal medya üzerinden eleştiri tweetler atan herkesi şikâyet etmesi ise “slapp dava” diye bilinen dava türünün yargı pratiğimize kadın düşmanı bir alandan girmesidir. İngilizce kısaltmasının açılımı “Strategic Litigation Against Public Participation” olan “Slapp dava”, ekonomik ve siyasi açıdan güçlü kişi ve kuruluşlar tarafından toplumsal öneme sahip konularda kendilerini eleştiren kişi ve kuruluşlara kötü niyetli olarak korkutma ve susturma amacı güden davadır.⁵ Bu davaların amacı ifade özgürlüğünü kullanarak fikir beyan eden, eleştiren kişilere karşı başlatılan susturma, gözdağı verme amaçlı ceza davalarıdır. Bu davalar tüm dünyada büyük şirketlerin çevreye verdikleri zararlar karşısında haber yapan gazetecileri ya da çevreci hak savunucularını susturmak ve yıldırımak şeklinde olduğu gibi #MeeToo süreci sonrası ifşa yapan kadınlara karşı da açılmaktadır. Kadınların etkisiz ve cezasızlıkla sonuçlanan yargılama pratiklerine karşı geliştirmiş oldukları ve sosyal medya kullanımından çok önce klasik yöntemlerle de kullanılan ifşa yöntemine karşı erkeklerin bir saldırısı haline dönüşen “itibar zedeleme”, “iftira”, “hakaret” gibi davalarda kadınlar çokça yargılanmakta ve ne tesadüftür ki kadınlar şikayetçi olduğunda yıllarca süren mahkemeler erkekler şikayetçi olduğunda beklenmedik bir çeviklikle bitirilmektedir. Verdiğimiz örnekten devamlı; İper Er’e tecavüz ettiği için yargılanan ve ceza alan Musa Orhan’ın karar duruşması görülürken, Ezgi Mola’ya yargılama sürecini eleştirdiği tweeti nedeniyle açılan davada karar aylar öncesinden çıkmıştı bile. Ezgi Mola’nın ceza almış olması Musa Orhan’ı aklamadığı gibi yargının her şart ve durumda erkeğin “hakkını” koruyacak, intikamını alacak bir yol bulduğuna da tanık oluyoruz.

Medeni Kanunun ve İlişkili Kazanımların Hazmedilememesi

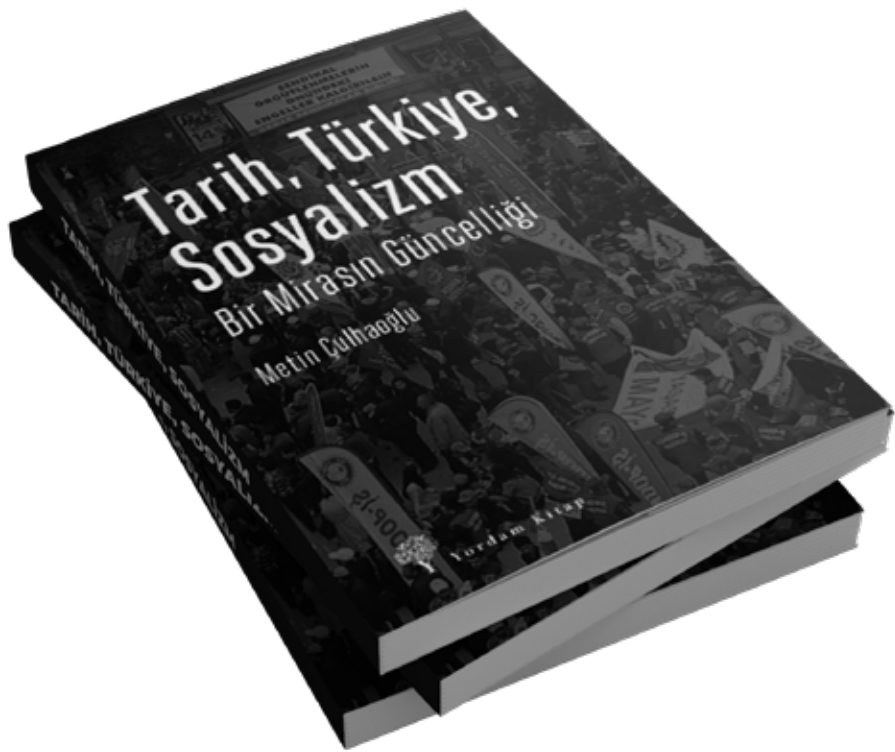
AKP’nin yargı uygulamaları ile kadın haklarını törpüleme girişimleri sadece ceza davalarında değil medeni hukuku ilgilendiren davalarda da kendini göstermektedir. AKP iktidarı öncesi hazırlanan ve yürürlüğe giren Medeni Kanun ile yasal koruma da ka-

5 <https://www.hukukcukafasi.com/ifade-ozgurlugune-yonelik-slapp-davaları/>

zanan kadınların nafaka, boşanma, velayet, mal paylaşımı, miras gibi birçok hakkı bugün için güncel kriz başlıkları arasında yer almaktadır ve yasalarda değişiklik yapılmadığı sürece salt aleyhe yargı kararı ile de çözülemeyecek bir noktadır. Gerek yerel mahkeme gerekse de Yargıtay gibi üst mahkemelerin kadınlar lehine yorumları ile haklar gasp edilmeye çalışılsa da yasal düzenlemenin gücü karşısında murad edilen kadın erkek eşitliği karşıtı ve erkek lehine uygulamaları yerleştirmeye yetmemektedir. Örneğin boşanma halinde kadınların nafaka hakkı 2016 yılından bu yana tartışma konusu olmasına rağmen, açık yasal düzenleme nedeniyle ancak mahkeme kararları ile istisnai olarak süre ile sınırlandırılabilir. Tüm bu kazanımların kadınların elinden alınması AKP'nin ajandasında durmaktadır.

Sonuç

Gerek AKP'nin kadınların yasal düzenlemeleri karşısındaki tutumunu gerekse de bu yasal düzenlemelerin uygulanma/uygulanmama anlamında bir sınama tahtası olan yargı pratiğini aktarmaya çalıştım. Önemli bir vurgu da şu: AKP yargısı açısından farklı pratikler ve uygulamalar aynı yasal düzenlemenin muhatabının kadın veya erkek veya LGBTİ+ olmasına göre farklı sonuçlar doğurmaktadır. Aynı yasa maddesini şikayetçi kadın ya da LGBTİ+ olduğunda başka, şikayetçi erkek olduğunda bambaşka uygulayan ve her yolun sonunda bir şekilde erkeklerin lehine durum yaratan yargı pratiği ile bir kez daha görmüş olduk ki düzeni ve düzenin uygulayıcısı üst yapı kurumlarını topyekün değiştirmeksizin yaratılacak en kusursuz yasal düzenleme de sorunları çözmeye yetmeyecektir.

Tarih, Türkiye, Sosyalizm

Bir Mirasın Güncelliği

Metin Culhaoglu

Yordam Kitap

Mücadele Alanı Olarak Parlamento ve Onun Hukuku

KAĞAN ŞEKER

Marksist teori ve pratik içinde “parlamento” kavramı her daim tartışmalı bir nitelik taşıdı. Parlamento ile kurulacak ilişkinin ne olacağı, ne yönde seyredeceği ekseninde yürüyen tartışmaları uzun uzadıya aktarmak niyetinde değilim. Bilakis, yazının parlamentonun bir mücadele alanı olduğu ön kabulüyle kaleme alındığını vurgulamak isterim. Ancak bu ön kabule dair bazı hususların da netleştirilmesi hayli mühim.

Parlamentonun bir mücadele alanı, hatta parlamento hukukunun dahi bir mücadele alanı olduğunun kabulü, mücadele alanından neyi anladığımızda kendisini gösterir. Nitekim, alan derken, sermaye biçimlerinden biri veya birkaçı üzerine kurulu hegemonik söylem taşıyan bir yapıyı kastederiz. Dolayısıyla, fabrikalardan eğitim kurumlarına, adliyelerden tarlara, sermaye biçimlerinden birinin veya birkaçının üzerine kurulu hegemonik söylemi taşıyan her yapı bir alan olarak kabul edilebilir.

Her alanın, kendi içinde ilişkilene ve iktidar pratikleri bulunur. Bu ilişkilene ve iktidar pratikleri, kendisini yalnızca dil düzeyinde göstermez. Öyleyse bir alana dair geliştirilecek mücadele perspektifinin, bu alanın ilişkilene ve iktidar pratikleri bü-

tüncül biçimde değerlendirilmeksizin oluşturulması beklenemez. Aksi takdirde oluşturulacak mücadele perspektifin, alanı ıskalaması mümkün dahi değildir.

Hiç şüphesiz, her alan bir mücadele alanıdır. Bu tutum, sosyalist siyaset içinde bir ayırım çizgisine tekabül etmektedir. Zira, parlamentonun bir alan olduğuna dair itiraz söz konusu değil ise burada mücadele edilmesine yönelik itiraz her alanın bir mücadele alanı olarak kabul edilemeyeceğinden ileri gelmekte değil midir?

Şayet böyle değil ise, her alanın kendine içkin mantığı doğrultusunda alanın faillerinin dönüştürücü etkisinden mi imtina edilmektedir? Bu soru, alanda mücadele edecek faile yönelik bir güvensizliğe dayanabileceği gibi –ki geçmiş pratikler bu güvensizliğe haklılık teşkil edecek pek çok örnek sundu–, mücadele edecek failin, alanın ilişkilene ve iktidar pratiklerine karşı zafer elde edemeyecek olmasına da dayanabilir. Türkiye İşçi Partisi'nin gerek tarihi gerek güncel pratiği, bu güvensizliğin yalnızca bir endişeden ibaret olduğunu, alanın ilişkilene ve iktidar pratiklerine karşı zafer elde etmenin de mümkün olabildiğini göstermesi bakımından son derece çarpıcıdır.

Kaldı ki bu endişeler bir yana bir alanı mücadele alanı olarak kabul etmemek, peşinen bu alandaki hakim ideolojinin zaferini ilan etmek demektir. Bu alanın, hakim ideoloji tarafından biçimlendiğine dair bir itiraz ileri sürmemek, beraberinde bu alanı siyasetleştirme sonucunu doğurur, ki bu da siyasetin bizatihi kendisidir. Bu yüzden hakim ideoloji, siyasi olanın yalnızca siyasi alana hapsedilmesini arzu eder, ki böylelikle diğer tüm alanlarda barınan o siyasi nitelik göz ardı edilebilsin.

Peki siyasi olan ve olmayan arasında bu denli keskin bir ayırım arzu edilirken, siyasi olan alanda yürütülen tartışmaların bu hakim ideolojiyi taşımadığını söylemek mümkün olur mu? Hayır elbette, aksine Marx'ın Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'inde vurguladığı üzere, parlamentonun bu yüzden bir tuzak niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu gölge tiyatrosunun asıl mücadeleyi perdelediği göz ardı edilmemelidir. Marx'ın bu vurgusunu, meselenin oyun

olarak kurgulanabileceğine ilişkin Bourdieu'nun değerlendirmesiyle birlikte düşünmek gerekir: "Oyunun tüm hakikati, oyunun içerisinde değildir. Bir alan, kuralları konumundaki düzenliliklere göre oynanan, ama kuralları ya da düzenlilikleri değiştirmek için de oynayabileceğiniz bir oyundur."¹

İlk elden, Marx'ın, gölge tiyatrosu vurgusunun ne kadar yerinde olduğu parlamento gündemini izleyen herkesin tespit edebileceği yalınlıktadır. Ancak buradaki gölge bahsi iskanmamalıdır. Siyasi alanda yürüyen tartışmalar, bir gölgenin parlamento üzerine yansımalarıdır. Bu gölgenin, Avrupa'da dolaşan türden bir hayalet olmadığı açık. Hal böyle iken, bir alana, alanın dışından hakikat taşınabilecek ise oynanacak oyun yalnızca verili kurallara göre oynanmak mecburiyetinde değildir. Öyleyse, oyunun kurallarını değiştirmek için, hatta oyunu alaşağı etmek için de bu oyun oynanabilir. Bu gayeyle alana girildiğinde, hem bu gölge tiyatrosunu teşhir etmek hem de alana dışarıdan, Avrupa'da dolaşan türden bir hayaleti dahil etmek mümkündür.

Mücadele Alanı Olarak Parlamento

Yukarıda, meselenin teorik boyutuna dair parlamentonun da diğer mücadele alanları gibi bir mücadele alanı olarak ele alınabileceğini açıklamış oldum. Bu başlıkta ise daha çok, niçin diğer mücadele alanlarından değil de parlamentodan ve onun hukukundan söz ettiğimi açıklamaya çalışacağım.

Öncelikle, bizim mahallede parlamento gibi devletin sahası içine dahil edilebilecek alanlara ilişkin esaslı tartışmalar pek düşük bir düzeyde seyrediyor. Doğan Ergün'ün, bu ifadeleri ile birlikte düşündüğünde: "Sosyalistlerin mahallesi değil iktidarı almak istedikleri ülkeleri, birlikte dönüşecekleri, dönüştürecekleri milyonları vardır."² Aslında mahalle kavramını bu bahiste bilinçli bir biçimde kullandığım anlaşılacaktır. Çünkü, iktidarı almak istediğiniz bir ülke, birlikte dönüşeceğiniz ve dönüştüreceğiniz milyonlar var

1 Pierre Bourdieu, *Devlet Üzerine*, Çeviren: Aslı Sümer, İletişim Yayınları, s. 123.

2 Doğan Ergün, "TİP ve Strateji: Geçmiş Anlayıp İleri Bakmak", *Komünist* No: 14, Temmuz 2021, s. 52.

ise bir alanı mücadele alanı olarak görmemek gibi bir lüksünüz olamaz. Peki niçin, parlamento bu denli önemli?

Bu topraklarda cereyan eden modernleşme sürecinde parlamento başat bir yer tutmaktadır. Nitekim parlamento serüvenimiz yaklaşık 150 yıla dayanmaktadır. Bu tarihsel birikim, yurttaşların imgeleminde bir karşılık barındırmaktadır. Elbette dünyada neoliberal dönüşüm ile birlikte parlamentoların yürütme organları karşısında taleştirilmesi, Türkiye’de AKP iktidarının anayasa değişiklikleri ve diğer yasal düzenlemeler ile parlamentoyu etkisizleştirmiş ve işlevsizleştirmiştir. Tüm bunlara karşın, fakat bunları yok saymaksızın yine de yurttaşlar nezdinde siyasetin ana alanlarından birinin parlamento olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu noktada Türkiye İşçi Partisi’nin tarihi konumunun da önemi ne değinmeden geçmek olmaz. TİP bu topraklarda parlamentoda grup kurabilen ilk ve tek sosyalist partidir. Parlamentoda yer almanın somut kazanımlarından biri olarak dönemin kısıtlı imkanları içinde TİP’in dönemin en etkili medya aracı olan devlet radyosunu bir mücadele alanı olarak kurguladığı ve mücadeleyi geniş bir kitleye aktardığı hatırlanacaktır. Dolayısıyla TİP’in, sosyalist siyasetin ana akım bir özne haline gelmesinde rolü ve payı yadsınamaz. Bunun da temelinde, dönüşecek ve dönüştürülecek milyonlara ulaşma arzusunun neticesi yer almaktadır.

Tam da bu noktada, TİP’in parlamentoyu ve onun hukukunu bir mücadele olarak nasıl kurguladığına geçmeden evvel, Can Soyer’in şu ifadelerini anımsatmak gerekir: “Deyim yerindeyse, TİP, kendi boşluğunu kendisi yarattı; kendine olan ihtiyacı kendisi üretti. Ve şimdi, bu öznel çabanın sonuçları nesnel bir nitelik kazandı.”³

“Kendi boşluğunu dolduran” bir parti olarak TİP, kurulduğu tarihin nesnel koşulları irdelendiğinde esasında Can Soyer’in de isabetle vurguladığı gibi doldurduğu boşluğa dair emarelerin somut biçimde tespit edilemediği bir iklimde siyaset sahnesine dahil oldu.

3 Can Soyer, “TİP ve Kitleleşme: Kendi Boşluğunu Doldurmak”, *Komünist* No: 14, Temmuz 2021, s. 69.

Bu kendi boşluğunu dolduran parti ifadesini, iki yönüyle anlamak gerekir. İlki, bugün TİP'in kendi boşluğunu dolduruyor olması yalnızca parlamentoyu bir mücadele alanı olarak etkili biçimde kullanması ile ilgili değildir. Bu, istisnasız tüm mücadele alanlarında var olan ve bu alanları devrimci siyasetiyle dönüştürmeyi amaçlayan bir siyaset hattından ileri gelmektedir. İkincisi ise, TİP'in, parlamentoda grup kuran ilk ve tek sosyalist parti olarak mücadele repertuarına kattıkları dolayısıyla parlamentoda meydana gelen 45 senelik boşluğun doldurulmasıdır. TİP, kendi boşluğunu doldurmak üzere yeniden parlamentodadır.

Parlamentonun anlamına dair sanırım kimi noktaları netleştirmiş ve hatta birleştirmiş oldum. Parlamentonun bir mücadele alanı olarak kurgulanması beraberinde bu alana özgü mücadele biçimlerini tahayyül etmeyi ve bununla uyumlu eylemselliği zorunlu kılar. Gezi Direnişi nasıl, sokak mücadelesinde etkili, yaratıcı ve belirleyici bir direniş pratiği demeti sunduysa parlamento mücadelesi de devrimci siyasetin elinde etkili, yaratıcı ve belirleyici bir direniş pratiği sunabilirdi.

Bugünün ikliminde, konvansiyonel medyada yer almak artık mümkün değil. Bu medyanın bütünüyle bir havuz medyası haline dönüşmüş olması da yoğunluğu bu nispette daha evvel gerçekleşmemiş olmasına karşın yeni bir hikaye değil. Haliyle, Türkiye'de sosyalist mücadelenin milyonlarla dönüşeceği ve milyonları dönüştürebileceği mücadele alanlarının sayısı son derece az.

Parlamento, etkisizleştirilmiş ve işlevsizleştirilmiş olduğu bugünün koşullarında dahi milyonlara seslenebilme imkanı taşımaktadır. Bu imkan, mücadele alanının bizatihi varlığının koşulladığı bir imkandır da aynı zamanda. Bu noktada şunun da altını çizmek gerekir, TİP'in başarısını doğrudan parlamentonun, yani alanın kendisi sunuyor değildir. Nitekim, TİP deneyimlerinin dışında da Türkiye'de parlamentoda yer alan sosyalistler oldu. Niyetim, bunun bir muhasebesine girişmek değil, ancak bu denli etkili ve kırılma yaratan bir netice meydana gelememiş ise burada kerame-tin aracın kendisinde olmadığını söylemek gerekir.

Öyleyse, TİP'in parlamentoyu bir mücadele alanı olarak nasıl değerlendirdiğine geçelim.

Parlamento Hukukuna Karşı Türkiye İşçi Partisi

TİP, 53 yılın ardından Erkan Baş ve Barış Atay'ın milletvekili seçilmesi ile birlikte parlamentoya döndü. Önce Ahmet Şık'ın, ardından Sera Kadıgil'in TİP'e katılımlarıyla beraber parlamentoda dört milletvekili ile temsil edilen TİP, komisyon ve genel kurul görüşmelerindeki pratiği ile parlamentonun bir mücadele alanı olarak nasıl kurgulanabileceğine ilişkin kimi yanıtlar sunuyor.

Dönemin TİP'i, köy köy fabrika fabrika örgütlenme çalışması yürütürken, bir yandan da parlamentoda emekçilerin aleyhine getirilen yasa tasarısı ve tekliflerine karşı da mücadele yürütür, bu emek düşmanı politikaları ve haliyle gölge tiyatrosunu teşhir eder. Sözünü ettiğimiz mücadele pratiği, hakim ideolojiyi oldukça tedirgin eder ve öncelikle TİP'in parlamentoda grup kurmasının önüne geçmek adına milli bakiye sisteminin kaldırılması gündeme getirilir. Tam da bu noktada TİP'in 1968 yılında milli bakiye sisteminin kaldırılmasını öngören yasa tasarısını engellemek için ortaya koyduğu mücadele pratiğinin bugünkü mücadele pratiği ile birlikte düşünüldüğünde son derece tamamlayıcı olacağı kanaatindeyim. TİP, milli bakiye sisteminin kaldırılması için getirilen yasa tasarısına karşı, bu görüşmelerin engellenmesi için bir başka yola başvurur, parlamento hukukunun bir aracına. Petrol politikalarının yeniden gözden geçirilmesi hususunda pek de hevesli olmayan hükümeti teşhir etmek, aynı zamanda milli bakiye sisteminin kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısını engellemek için hükümet aleyhine gensoru verilir. Ancak asıl yaratıcılık bu gensorununun 180 sayfa olmasında yatmaktadır, ki TİP milletvekilleri tam üç gün boyunca parlamento kürsüsünü işgal ederek mücadele repertuarına yeni bir eser daha kazandırmış olur.⁴

TİP'in bu eseri elbette yalnızca yasa tasarısının gecikmesini sağlar, yasanın parlamento tarafından kabul edilmesine engel olma-

4 Artun Ünsal, Umuttan Yalnızlığa, Sf.233,234, Kırmızı Kedi Yayın

ya yetmez. Akabinde milli bakiye seçim sistemi kaldırılarak yerine “çevre barajlı d’Hondt” sisteminin getirilmesine ilişkin yasa tasarısı kabul edilir. Bu kez TİP, başka bir enstrümana başvurur. Söz konusu çevre barajı düzenlemesi anayasaya aykırılığı iddiası ve iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne taşınır. TİP’in sayesinde çevre barajı düzenlemesi anayasaya aykırı bulunarak iptal edilir. 12 Eylül’e kadar da çevre barajı olmaksızın d’Hondt seçim sistemi uygulanır.

Bugüne dönecek olursak, parlamentoya TİP’in 2022 yılı bütçesinin görüşüldüğü sırada göstermiş olduğu performansla, 3 gün süren gensoru metnini de aşan etkilikte, yaratıcılıkta ve belirleyicilikte bir mücadele pratiğine ev sahipliği yapmış oldu. İktidârın neredeyse yalnızca parlamentoda grubu bulunan partilere söz hakkı tanıyan hükümleri karşısında TİP, yılların belki de üzerimize sindirdiği yığın, mağdur ve mağlup tavrı bütünüyle dışarı atan bir çalımla, kendisine Başkanlık Divanı tarafından söz hakkı verilmemesine karşın tabir-i caizse söz hakkını söke söke alarak halkın gündemini parlamentoya taşıdı. Ama nasıl?

Bütçe görüşmeleri, parlamentoların en hareketli olduğu genel kurul gündemidir. Tezkereler, millet-

Parlamentonun bir mücadele alanı olarak kurgulanması beraberinde bu alana özgü mücadele biçimlerini tahayyül etmeyi ve bununla uyumlu eylemselliği zorunlu kılar. Gezi Direnişi nasıl, sokak mücadelesinde etkili, yaratıcı ve belirleyici bir direniş pratiği demeti sunduysa parlamento mücadelesi de devrimci siyasetin elinde etkili, yaratıcı ve belirleyici bir direniş pratiği sunabilirdi.

vekilliğinin düşürülmesi, yüce divana gönderilme kararları gibi gündemlerde de parlamento dönem dönem bu denli hareketlenebilir de parlamentonun düğünü bütçe görüşmeleridir. Dolayısıyla, hazır herkesi bir arada yakalamışken tat kaçırmak için bundan daha uygun bir gün yoktur.

2022 yılının bütçe görüşmelerinin elbette komisyon hazırlık sürecinden yapılan konuşmalara değin burada mücadelenin katmanlarını göstermek bakımından anlatılacak pek çok şey var. Ancak ben yalnızca bütçe görüşmelerinin son gününü, parlamento hukukunun TİP milletvekillerinin elinde nasıl bir mücadele enstrümanına dönüştüğünü gösteren o günü aktarmakla yetineceğim.

Parlamentoda grubu olmayan TİP'e bütçe görüşmeleri sırasında TBMM Başkanlık Divanı tarafından doğrudan söz verilmedi. Bu yönde yürütülen görüşmeler beklendiği gibi sonuçsuz kaldı. TİP yalnızca muhalefet partileri tarafından gösterilen dayanışma neticesinde, komisyon görüşmelerinde ve genel kurul görüşmelerinde söz hakkı elde edebildi. Genel kurul görüşmelerinde TİP, bu doğrultuda iki konuşma yapabilme imkanı buldu. Bu konuşmalar da TİP İstanbul Milletvekili Sera Kadıgil ve TİP İstanbul Milletvekili Ahmet Şık tarafından gerçekleştirildi.

Bütçenin tümü üzerine son konuşmasını yapmak üzere Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay kürsüye geldi. Fuat Oktay'ın konuşmasını yaptığı sırada, TİP İstanbul Milletvekili Sera Kadıgil'in, Yeliz'in "Yalan" şarkısı ile Ajda Pekkan'ın "Palavra" şarkısını hoparlörden tüm parlamentonun duyacağı şekilde çalması ile birlikte düğün sahibinin insicamı bozuldu. Bu anlar TİP İstanbul Milletvekili Ahmet Şık ve TİP Hatay Milletvekili Barış Atay tarafından anbean kamuoyu ile paylaşıldı. TBMM Başkanı Mustafa Şentop duruma müdahale etmek durumunda kaldı.

Fuat Oktay'ın Saray'ın "gerçeklerini" anlattığı konuşmasına cevaben TİP İstanbul Milletvekili Sera Kadıgil'in genel kurula dinlettiği yalan ve palavra şarkıları için TBMM Başkanı Mustafa Şentop İçtüzük uyarınca, "genel kurulun çalışma düzenini ve huzurunu bozucu döviz, pankart ve benzeri materyali getirdiği ve kullandı-

ğı” gerekçesiyle, TİP İstanbul Milletvekili Sera Kadıgil’in kınama cezası ile cezalandırılmasını oylamaya açmak istedi.

Böylelikle TİP, TBMM Başkanı Mustafa Şentop’tan istediğini almış ve bütçe görüşmelerinde halkın gerçeklerini anlatabilmek amacıyla söz hakkını alabilme imkanına kavuşmuş oldu. Çünkü İçtüzük, disiplin cezası istemi durumunda hakkında işlem yapılacak milletvekilinin savunma hakkını kullanması gerektiği hükmünü içermekteydi. Bu hak doğrudan hakkında işlem yapılacak milletvekili tarafından kullanılabilcekken, başka bir milletvekili tarafından da kullanılabilmekteydi.

TBMM Başkanı Mustafa Şentop’un kınama cezasını yangından mal kaçırircasına oylama isteğine karşı TİP Genel Başkanı Erkan Baş, savunma hakkı istemiyle söz verilmesi gerektiğini ileri sürerek söz hakkı talep etti. Bu durumun karşısında TBMM Başkanı Mustafa Şentop, İçtüzük uyarınca TİP Genel Başkanı Erkan Baş’a söz hakkını vermek durumunda kaldı. Burada asıl çarpıcı ve etkileyici olan noktalardan biri ise TİP’in bu söz hakkını, Fuat Oktay’ın konuşması bitmeden, hatta daha henüz konuşmasının başındayken kürsüden indirerek kazanmasıydı. Netice itibarıyla, TİP, Saray’ın yalanlarının anlatılacağı seremoniyi kesintiye uğratarak iktidar sözcülerinin insicamını bozmuş, parlamento hukukunu mücadelenin bir enstrümanı olarak kullanarak halkın gerçeklerini parlamentoya taşımış oldu.

TİP Genel Başkan Erkan Baş söz hakkını kullanmak üzere kürsüye geldi ve kınama cezasına ilişkin bir savunma yapmak yerine yalnızca tarihe geçecek değil bugünü de harekete geçirecek bir konuşmaya imza attı. Esasen olduğu kadar usulen de TİP’in Saray’ın “gerçeklerine” karşı halkın gerçeklerini anlatmak adına, parlamento hukukunu bir mücadele enstrümanına dönüştürebilmesi üzerimize sinmiş bu yılgın, mağdur ve mağlup tavrı ortadan kaldıracak bir etkiyi uhdesinde taşımaktadır.

Binyıl Eşiğinde

Marksizm ve Türkiye Solu

Metin Çulhaoglu

Yordam Kitap

Çevre Sorunları ve Türkiye’de Yargının Durumu

TUNCAY KOÇ

Günümüzde çevre sorunları, eskiye göre çok daha fazla ön plana geçti ve konuşulur oldu. Burada dünyadaki tüketim/sermaye üstüne kurulu sistemin payı büyük. Üstüne Türkiye’deki vahşi kapitalizmi de eklersek sorunu daha iyi anlayabiliriz. Sermaye, doğaya sadece bir meta olarak bakıyor. Doğanın, varoluşun ayrılmaz bir parçası olduğunun farkında değil. Hatta doğa, insan türü olmasa da var olacak, insandan önce olduğu gibi...

Dünyaya hükmeden kapitalizmde sermayenin yegane amacı kendini ve kârını büyütme olduğu için, doğa sadece bir üretim maliyeti girdisidir. Bu nedenlerle çevre hukuku ve çevre davaları son 20 yılda Türkiye’de çok arttı. Bu yazıda önce çevre hukukunun doğuşu ve sonra Türkiye’deki çevre hareketi ve yargının durumu kısaca ele alınacaktır.

Çevre Hakkının Doğuşu

İnsan haklarının gelişim evreleri modern hukukta çeşitli aşamalara ayrılır. Temel insan hakları can güvenliğiyle başlar. Herkesin doğuştan getirdiği dokunulmaz kişilik hakları ve yaşam güvenliği birinci kuşak haklar olarak literatüre geçmiştir. İnsan Hakları Bil-

dirgesinde de bu haklar temel alınmıştır. 19. yüzyılda işçi ve devrim hareketlerinin yoğun olduğu dönemlerde elde edilen çalışma hakkı, konut hakkı, grev hakkı gibi sosyal haklar ise ikinci kuşak haklar olarak adlandırılır.

Üçüncü kuşak haklar ancak 1960'lı yıllarda konuşulmaya başlanmış ve 1970'li yıllarda yazılı belgelere girmiştir. Sanayi toplumunun getirdiği çevresel/ekolojik sorunlar dünyaya doğrudan etkisini 1950'lerden itibaren göstermeye başlamış, 20 yıllık bir süreç sonunda sağlıklı bir çevrede yaşam hakkı kabul edilmiştir. Çevre hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı gibi başlıklar altında toplanabilen bu haklar üçüncü kuşak haklar içinde yer alır. Çevre hakkından bahseden uluslararası düzeyde ilk hukuksal metin, 1972 yılında yayınlanmış Birleşmiş Milletler Stockholm Bildirgesidir. Çevre hakkı üçüncü kuşak haklardan olmasına rağmen, insan kaynaklı oluşan etkiler nedeniyle büyük ekolojik felaketlere yol açmış, (*kimyasal ya da nükleer atıkların sızması, termik santraller, sera gazları nedeniyle karbon salınımı, denizlerin temiz suların kirlenmesi sonucu*) bu nedenlerle sağlık hakkı ihlaline, oradan yaşam hakkı ihlaline dönüşmüştür. En bilinen çevre kirliliği sonucu ölüm olaylarından biri Londra'da "öldüren sis" sonucu 1952 yılında yaklaşık 10.000 insanın hayatını kaybetmesidir.

Bugün giderek kabul edilen yaklaşım, çevre hakkının birinci kuşak temel insan haklarından olması yönündedir. Çünkü doğrudan doğruya yaşam hakkıyla bağlantılı olduğu açıktır.

1981 Afrika İnsan ve Halkların Hakları Bildirgesi'nde Çevre hakkına tekrar vurgu yapılmıştır. Bunun da etkisiyle Türkiye, 1982 Anayasa'sının 56. maddesinde çevre hakkını kabul etmiştir. Maddede "Herkes sağlıklı dengeli bir çevrede yaşam hakkına sahiptir" denilerek dünyada çevre hakkını tanıyan ilk anayasalardan biri olmuştur. Ardından 1983 yılında Çevre Kanunu çıkmış, ancak çok önemli bir parçası olan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ancak 10 yıl sonra yürürlüğe girebilmiştir. Bu geçen sürede etkili bir çevre mevzuatı oluşturulamamış bunun sonucu olarak etkili iç hukuk yolları da kullanılamamıştır.

Dünyada küresel ısınmanın etkilerine bilim insanlarının dikkat çekmesi ve Amazon ormanlarının yok edilmesi gibi küresel çevre sorunları ilk defa 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı toplantısında gündeme gelmiş ve Rio Bildirgesi çevre hakkını öne çıkarmış, küresel ekolojik tehlikelerden bahsetmiş ve en önemlisi Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi imzaya açılmıştır. Bu sözleşmenin bağlayıcı hükümleri bulunmamaktadır. Sözleşme 1994'te yürürlüğe girmiştir. Geçen yıl karbon salınımını azaltmak için COP 26 adı altında yapılan iklim görüşmeleri de işte bu çevre sözleşmeye dayanmaktadır.

Ancak karbon salınımını en çok üreten aynı zamanda bu gelişmiş ülkeler ve bu ülkeler içinde nüfusun en zengin yüzde 1'lik kesimidir. İngiltere merkezli Oxfam Vakfı raporuna göre "Dünya nüfusunun en zengin yüzde 1'i, dünyanın yoksul yarısına (*ikinci %50'lik dilim*) göre iki katından fazla karbondioksit salınımından sorumlu"dur.¹

Görüldüğü gibi, karbon salınımı ve çevre kirliliği aynı zamanda bir sınıf ve eşitsizlik sorunudur. Çünkü çevreye en çok zarar verenler, en çok tüketimi yapanlardır. Ayrıca bu tüketim, sanayileşme ve kapitalizmden ayrı düşünülemez. Ekolojist yazar Kovel'e göre "...sanayileşme bağımsız bir kuvvet değildir, sermayenin selameti adına doğayı döven çekiçtir."²

Doğal çevrenin yanısıra, kent hakkı da çevre hukukunun bir parçasıdır. Kent alanında ilk çalışan siyaset bilimcilerden Marksist Henri Lefebvre "Kent hakkı bir yakarış ve talep işidir" demektedir. Kent haklarına karşı olası ihlallere karşı mücadele etmenin en önemli koşullarından biri, kent hakkının bireysel bir hak olduğu gibi aynı zamanda kolektif bir hak olduğunu ve mücadelenin de kolektif şekilde verilmesinin önemini görmektir. Kent alanı, sadece birey olarak kendimizin ve ailemizin değil, bizden başka milyonlarca insanın yaşadığı, yine doğal habitatlarını yok ettiğimiz hayvanların da (*ashında kent dediğimiz alan 100 yıl/1000 yıl önce bir*

1 <https://tr.euronews.com/2020/09/21/karbon-emisyonu-dunyan-n-en-zengin-yuzde-1-i-en-yoksul-yuzde-50-den-iki-kat-fazla-sorumlu>

2 Joel Kovel, *Doğanın Düşmanı-Kapitalizmin Sonu mu, Dünyanın Sonu mu* - s. 173

orman ya da kırlık bir yerd) alanıdır. Kentsel uygulamalarda diğer canlıların yaşam alanlarını daraltmayan, ayrıcalıklı kişilere değil kamu geneline hizmet eden projeler önem kazanmalıdır.

Kentsel mekanın savunulması ve kent hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkımız olarak kolektif haklar kapsamında önemlidir. Katılımcı demokrasinin olmadığı yerlerde idarenin tepeden inmece ve çoğu zaman bir sermaye aktarımı olarak aldığı kararlar nedeniyle iktidar, çevre ve kent mücadelesini veren unsurlarla karşı karşıya gelecektir. Mücadelenin yeri burasıdır.

Türkiye'de Çevre Hareketi

Türkiye'de 1990'larda siyanür liçi yöntemiyle işletilmek istenen altın madenlerine karşı gelişen Bergama mücadele süreci ve Bursa'da uluslararası Cargill şirketine karşı verilen hukuki süreç, çevre hareketlerinin ilk adımları olmuş ve giderek genişlemiştir. Özellikle Bergama köylülerinin verdiği alanlarını koruma mücadelesi, ileriki dönemlerde çevre eylemcilerine ilham kaynağı olmuştur.

Toprağın, havanın, suyun giderek kirlenmesi ve kimyasal etkiler ile artan risk faktörleri, kanserojen ortamdan dolayı yaşanan sağlık sorunları daha fazla gündeme gelmektedir. Yaşadığımız ekolojik ortamın kirlenmesi nedeniyle sağlıklı yaşam hakkının elinden alındığı düşünüldüğünden, çevre hakkı aslında yaşam hakkının ayrılmaz bir parçası olmakta ve burada birinci kuşak haklarla, yaşam hakkıyla bütünleşmektedir. Çevre ve ekoloji savunusu bugün için yaşamın savunulmasıdır ve sadece insanlığın değil, insan öznesinin dışında da diğer canlıların, ekoloji içinde varolan tüm bitki ve hayvanların da savunusudur. Bu nedenlerle özellikle 2000'li yıllarda yerelde tek tek HES ve maden projelerine, termik santrallara karşı büyük tepkiler olmuş, çeşitli davalar açılmıştır. Alakır vadisinde ya da Doğu Karadeniz bölgesinde HES'lere karşı verilen mücadeleler, maden ocaklarına karşı gelişen tepkiler 2011 yılında Büyük Anadolu Yürüyüşü ile "Anadolu'yu Vermeyeceğiz" eylemlerine dönüşmüş, ancak bu eylemler siyasi ya da hukuki olarak bir yere akamamıştır.

Çevrenin tahrip edilmesi, çarpık kentleşme, kamusal alanların müştereklerden çıkıp özelleştirilmesi gibi olgular birleşmiş, sonunda Gezi İsyanı'na yol açmıştır. Bu toprakların en güzel ve görkemli direnişlerinden olan Gezi İsyanı, bu birikimin sonucudur.

Bugün de halâ Akkuyu ve Sinop Nükleer Santrallerine, Kanal İstanbul gibi çevresel kıyametlere yol açacak projelere karşı hem eylemlilik anlamında hem de hukuksal olarak mücadele verilmektedir. Geçen yıl Rize İkizdere'de, Muğla İkizköy'de, Kazdağları'nda ve bir çok alanda verilen mücadeleler hem sahada hem de mahkemelerde devam etmektedir.

Türkiye'de Çevre ve Yargı

Çevre Hukuku üç aşamalı bir hak silsilesine dayanır; a)bilgilenme hakkı b)katılma hakkı c)başvurma hakkı... Bu haklar olmaz ise çevre hakkının kullanımı söz konusu olamayacaktır. Fakat ülkemizde geline aşamada bu süreçlerin sağlıklı şekilde işletildiğinden söz edilemez. Özellikle bilgilenme ve katılma hakkı yok denecek kadar cılız yürümektedir. Burada, demokratik katılım ve şeffaflıktan çok, merkezi iktidarın kesin hükümlerlik durumunu tespit etmekteyiz. Bu durumda geriye daha çok idareye başvurma ve bunun devamı niteliğinde dava açma hakkı kalmaktadır.

Anayasa'nın 125. Maddesine göre idarenin her tür eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. Tabii bu da bazı kurallara bağlanmış, özellikle iptal davası açmak için önce kişisel hakkı ihlal edilenler tanımı getirilmiş olsa da daha sonra yapılan bir düzenlemeyle menfaati ihlal edilenler olarak daha geniş bir tanımlamaya gidilmiştir. Yani bir konuda bireysel menfaatinin ihlal edildiğini düşünen her yurttaş idari mahkemelerde dava açabilir.

Dava açmada menfaat ihlali olgusu dönem dönem farklılık göstermiş, kent yaşamını ilgilendiren konularda Danıştay "hemşehrilik" kavramına 1990'lı yıllarda önem vermiş, o kentte yaşayan herkesin kenti ilgilendiren projelere karşı dava açma ehliyetini kabul etmiştir. Bugünkü yargı ve hukuk seviyesinde ise menfaat kav-

Çevre ve ekoloji savunusu bugün için yaşamın savunulmasıdır ve sadece insanlığın değil, insan öznesinin dışında da diğer canlıların, ekoloji içinde varolan tüm bitki ve hayvanların da savunusudur.

ramı daraltılmaya çalışılmaktadır. Hemşehrilik kavramından vazgeçilerek “mahallelilik” kavramına, hatta olayda menfaati değil birebir “hakkı ihlal edilen özne/yurttaş” kavramına kadar ehliyet daraltılmaya çalışılmaktadır. Bu günümüzün geldiği evrensel hukuk ilkeleriyle uygun olan bir durum değil, ülkenin geldiği genel hukuksuzluk ortamı ve idarenin yürütmeye bağlanmasıyla ilgili bir durumdur. Yani doğrudan siyasi atmosferle ve ülkenin geldiği totaliter yapıyla ilgilidir.

Bu nedenle çevre ve kent savunusu bizatihi politik bir alandır. Kamusal yaşamın tam ortasında bulunmaktadır. Türkiye'nin son 40 yılında demografik yapını kırdan kente doğru aktığını, bunun kentteki rantı artırdığını da bilirsek işin önemi daha çok ortaya çıkacaktır. AKP iktidarının vahşi neoliberal ekonomi uygulamalarıyla, halkın mülksüzleşmesi ve sermayeye kaynak aktarımı olgularıyla beraber, bu durum daha iyi anlaşılacaktır. TÜİK'in 2021 verilerine göre son 8 yılda kiracılık oranı 21,3'ten 26,2'ye çıkmış, yani bu süreç içinde yurttaş mülksüzleşmiştir. Aynı dönemden çok önceden başlayan bir süreçle kırsal alanlar boşalmaktadır. Boşalan bu kırsal alanlar sermayeye tahsis edildiği gibi, kent yaşamında da kentsel dönüşüm,

özelleştirme gibi araçlarla sermayeye aktarım devam etmektedir.

İktidar, çevre ve kent davalarına karşı çözümü, yargıyı toptan dönüştürmek olarak bulmuştur. Aslında bu çözüm çevre ve kent davaları için değil, öncelikle siyasi davalar için geliştirilmiş ve Fetullah cemaati eliyle 2010 Anayasa Referandumu sürecinde uygulanmaya başlanmış, siyasi davalardan çevre davalarına sıçraması zor olmamış, bir yan ürün olarak iktidar tarafından sevinçle kabul edilmiştir.

2010 referandumunda yargının yapısını değiştirecek maddeler temel önemdeydi. Gerek Ergenekon operasyonları sırasında adli yargıda, gerekse idari yargıda AKP dirençle karşılaşmış, istediği kararları her zaman alamamıştı. Yargıçları atama yetkisini elinde bulunduran HSYK'nın yapısına müdahale etmesi gerekiyordu. Değişikliklerle aynı zamanda Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı artırılıyor ve yeni üyelerin seçimi ağırlıklı olarak TBMM'ye bırakılıyordu. Bu sayede AKP, TBMM'den seçilecek yeni üyelerle Anayasa Mahkemesi'nde etkinliğini artırmayı hedeflemişti. AKP, 2010 Anayasa referandumunda istediği değişiklikleri %58 gibi büyük bir farkla geçirdi. Bu sayede kısa sürede HSYK yapısı değiştirildi ve yargı içinde iktidara ayak bağı olan eski kadroları pasif görevlere çekerek, zamanla tasfiye etti (*2017 Anayasa Referandumunda HSYK'nın yapısı bir kez daha değiştirildi ve ismi de Hakimler Savcılar Kurulu HSK olarak değiştirildi*). Fakat sonra anlaşıldı ki yüksek yargı ağırlıklı olarak Fetullah Cemaatinin eline geçmiş. Cemaatle çatışma yaşadıkları 2013 sonundan yargıda tasfiye ettikleri 17 Temmuz 2016 tarihine kadar yargı içinde büyük çekişme yaşanmıştır. Ancak kadrolar içinde bu çekişme yaşanana kadar, bu başlığın altında anlattığımız dava ehliyeti konusu, Fettullahçı kadrolarla AKP'li kadroların elbirliği ettiği bir konu olmuş, Baroların dava ehliyeti bu süre içinde Danıştay İdari dava Daireleri Genel Kurulu'nun çoğunluk kararıyla ortadan kaldırılmıştır.

15 Temmuz darbe girişimi sonrası yargıda başlayan büyük tasfiyeyle yaklaşık 4 bin hakim ve savcı görevden uzaklaştırılmış, bir çoğu tutuklanmıştır. Sonraki süreçte yargıda oluşan kadro

boşluğunu, iktidar çok kısa zamanda doldurmaya çalışmıştır. Şu anda Türkiye geneli toplam 22.820 hâkim ve savcı bulunmaktadır.³ 2016 yılında ise 15.304 Hakim ve Savcı bulunuyordu.⁴ Süreç içinde yaklaşık 4 bin hakim ve savcı görevden uzaklaştırıldığına göre, son beş yılda mevcut hakim ve savcı kadrosu kadar, yani 11 bin yeni hakim ve savcı ataması yapılmış bulunmaktadır. Bu durumda yargı kadrolarının yarısının tecrübesi en fazla 5 yıllıktır. Bu kadrolar alınırken de partizan bir tutum benimsenmiş, yargı kadrolarında ağırlıklı olarak liyakat ortadan kalkmıştır.

Bu sadece çevre ve kent davalarına bakan yargı kadroları için değil, tüm bir yargı pratiği için böyledir. İktidar, mevzuat değiştirmek yerine hakim değiştirmeyi daha pratik ve kendi işine yarar bulmuştur. Bu sayede, Akkuyu Nükleer Santral projesinin ÇED davaları ya da Artvin Cerattepe Bakır Madeni Ocağı davaları bu yargı pratiği sayesinde reddedilmiş, Kanal İstanbul ÇED davasına 1 yıldır bakılmamıştır.

Elbette her davaya uygun hakim bulmak zor olduğundan iktidar, fırsat buldukça torba yasalarla kanun ve yönetmelik değişikliğine de gitmektedir.

Mevzuat Değişikliklerinden Örnekler

2014 yılında yapılan Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği Değişikliği ile Ulusal Öneme Sahip Sulak Alan ve Ramsar Alanı olarak tanımlanmamış alanların, sulak alan koruma mevzuatından yararlanması ihtimalini ortadan kaldırmaya yönelik bir değişiklik olmuştur. Türkiye'de 1960'lardan bu yana, sulak alanların yarısının ekosistem özelliklerini kaybettiğini bilirsek bu değişikliğin korkunçluğu daha çok anlaşılır.⁵

Yine “Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yö-

3 <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/15112021164815-11-2021-tarihli-istatistikpdf.pdf>

4 <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/39c8a8cb-7600-4159-933b-48881447f0d4.pdf>

5 <https://www.wwf.org.tr/?9861/YasaminKaynagiSulakAlanlarimizYokOlmasin>

netmelik”le, SİT alanlarının özellikle yenilenebilir denilen enerji tesislerine ve turizme açılması sağlanmıştır. Böylelikle korunan alanların korunabilirliği mümkün olmaktan çıkmaktadır.

“İçme-Kullanma Suyu Havzalarının Korunmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” gibi değişikliklerle herkesin kullandığı musluk suyu için korunması gereken su havzalarının sanayi ve turizm tesisleri lehine daraltıldığı görmek sıradan bir olaydır. Ancak bu arada içme su kaynaklarımız ise azalmaktadır. DSI’nin resmi verilerine göre kullanılabilir su potansiyelimiz 112 milyar metreküp bulunuyor. Nüfusa oranladığımızda şu an itibarıyla 1,339 metreküp kişi başına düşen su miktarıyla su stresi çeken bir ülke konumundayız.⁶ Türkiye’de kişi başına düşen kullanılabilir yıllık su miktarı 2000 yılında 1652 metreküp iken, 2009’da 1544 metreküpe, 2020’de ise 1346 metreküpe gerilemiş durumdadır. Türkiye giderek su fakirliği çeken bir ülke konumuna gelmektedir. Bunun da sebebi mevzuat değişiklikleri, bu alanların sermayeye tahsisi, suların tarımsal kullanımına kimyasal kirlenmesi, idari denetimin ortadan kalkması ve imar rantlarıdır.

Böylece su savaşları iyice derinleşecek ve yıllar önce “Yağmuru Bile” filminde gördüğümüz gibi firmalar yağmur sularını dahi satmaya kalkabilecektir.

Yine Orman Kanununda ve yönetmeliğinde son yıllarda büyük değişikliklere gidilmiş, en son 30 Kasım 2021 tarihinde yayınlanan değişikliklerle ormanlar sermayenin kullanımına tekrar sunulmuştur. Son 35 yılda ormanların başka amaçlara tahsisi Prof. Erdoğan Atmış’a göre toplam 748 bin hektar olmuştur.⁷ Özellikle son on yıldır, madencilik sektörüne yoğun bir tahsis söz konusudur. Yönetmelik değişiklikleri için Danıştay’dan, kanun değişiklikleri için ise Anayasa Mahkemesi’nden iptal kararları almak, yukarıda bahsettiğimiz nedenlerle giderek çok daha zor bir hal almıştır.

6 <https://www.dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/754>

7 <https://www.birgun.net/haber/yanlis-uygulamalar-yanginlari-artiriyor-352618>

Yukarıda aktardığımız değişikliklerden çıkan tek sonuç, su havzalarında, koruma alanlarında ve orman alanlarında bile, sermaye lehine değişikliklerin olduğu ve enerji, turizm, tarım endüstrisinin bu değişikliklerle korunduğudur. Buna karşın doğal varlığımız gitgide azalmaktadır.

Kent ve çevre sorunları, sadece hukuksal zeminde değil halk tarafından kamuoyu önünde ve eylemli olarak sorunlara sahip çıkıldığında sonuca ulaşabilir. Tek başına hukukun, anlattığımız sistemde bir işe yaramadığı açıktır.

Sorunların büyüklüğü ve aciliyeti karşısında tüm halkın daha aktif bir şekilde siyasete müdahalesi gerekmektedir. Hukuk da siyasete bağlı olarak şekillenmektedir.

Çünkü kaybolan doğanın ve bizim geleceğimizdir. Zaman daralmaktadır.

Avukatlığın İşçileşmesi ve Mücadele İmkanları

AHMET EKİM

Avukatlık mesleği ya da işçi avukatlık ile ilgili karşımıza çıkan hemen hemen tüm yazılarda mesleğin tarihçesinden bahsetme gerekliliği duyulur. Bu büyük klişeye tekrar düşmek doğru olmasa da bir durumun tespiti için avukat kelimesinin kelime kökeninden bahsetmek doğru olacaktır.

Avukat kelimesinin eski Yunanca “üstün, ayrıcalıklı, güzel konuşan” anlamına gelen “advocatus” kelimesinden dilimize geldiği söylenmektedir. Bununla paralel olarak bugün yürürlükte olan Avukatlık Kanunu’nda sanki avukatlık mesleği özel bir loca tarafından yapılmaktaymış, avukatlık mesleğini icra edenlerin maddi olarak zor duruma düşmesi asla mümkün değilmiş gibi düzenlenmiştir.

Buna örnek olarak; Avukatlığa kabulde engel hallerden birinin “Hakkında aciz vesikası verilmiş olup da bunu kaldırmamış bulunmak” olması ya da avukatlık stajı başvurusu yapacak bir kimşenin aynı baroya kayıtlı başka bir avukat tarafından takdimi zorunluluğu bulunması basitçe verilebilir.

Ancak somut durum ne avukatlık kanununda düzenlendiği gibidir, ne de bu gün avukatlık “advocatus” kelimesinin karşılığı-

dır. Somut durumda avukatlık büyük oranda işçileşmiş bir meslek grubudur.

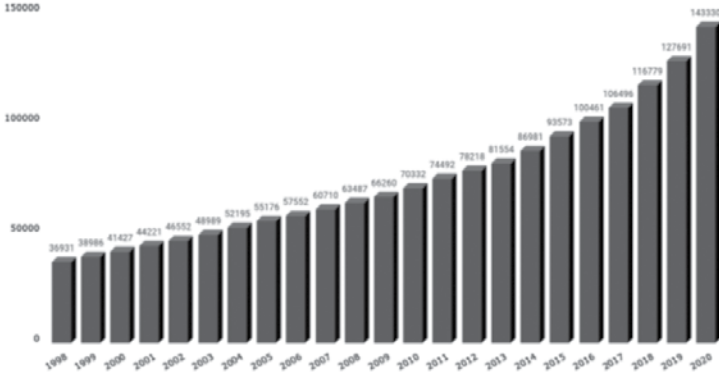
Ne yazık ki avukatlar da ayrıcalıklı bir meslek grubuna dahil olduklarına kendilerini öyle bir inandırmıştır ki, avukatlık mesleği dönüşüm geçirirken bu dönüşüme dur demek için hiçbir tutum sergilememiş, avukatlığın işçileştiğini görmedikleri gibi inanmak da istememişlerdir.

Avukat Sayısında Çığ Gibi Artış

Avukat ihtiyacı artmamasına karşın her yıl yeni hukuk fakülteleri açılmakta ve var olan fakültelerin kontenjanları arttırılarak avukat enflasyonu yaratılmaktadır. Yaratılan bu enflasyon neticesinde iş bulamayan avukatlar mecburen işçi avukatlık yapmak durumunda kalmakta ya da patron avukatların işlerini parça başı yapmak zorunda kalmaktadırlar. Avukat enflasyonu nedeniyle görece adaletli iş dağılımı olan CMK servisi ve Adli Yardım görevleri gibi alanlardan da yeteri kadar iş alamayıp geçimlerini sağlayamamakta, bu nedenle çoğu zaman hayatlarına devam edebilmek için asgari ücret karşılığında işçi avukatlık yapmaktadırlar.

Hukuk fakültelerinin 2016 yılında verdiği mezun sayısı 9.972; 2017 yılında verdiği mezun sayısı 11.025; 2018 yılında verdiği mezun sayısı 13.191; 2019 yılında verdiği mezun sayısı 14.779 ve 2020 yılında verdiği mezun sayısı ise 16.037'dir. Buradan da anlaşılacağı üzere her yıl hukuk fakültelerinden mezun olan öğrenci sayısı artmakta, ancak mezunlar için yeni iş alanları doğmamakta, bu artışın önüne geçmek için ise YÖK ya da hükümet tarafından hiçbir tedbir alınmayarak adeta avukat enflasyonu oluşması desteklenmektedir. Hukuk fakültesinden mezun olanların sayısının bu hızla artması aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere avukat sayısını da buna paralel olarak arttırmaktadır. Kaldı ki; zorunlu ve ihtiyari arabuluculuk, uzlaşma, tahkim ve benzeri uygulamalar ile avukatların iş imkanları azaltılmakta, bireyler arasında yaşanan hukuki sorunlarda da yargı organları sürecin dışında bırakılarak yargı özelleştirilmektedir.

1998 yılından 2020 yılına kadar avukat sayılarındaki artışı gösteren tablo:

2020 yılı illere göre avukat sayılarının ayrıntılı belirtildiği tablo:

Baro merkezi Headquarter	Toplam Total	Erkek Males	Kadın Females	Baro merkezi Headquarter	Toplam Total	Erkek Males	Kadın Females
Toplam - Total	143 330	77 797	65 533				
Adana	3 474	1 909	1 565	Kahramanmaraş	1 004	664	340
Adıyaman	405	283	122	Karabük	191	100	91
Afyonkarahisar	573	345	228	Karaman	189	119	70
Ağrı	218	150	68	Kars	158	101	57
Aksaray	340	199	141	Kastamonu	266	141	125
Amasya	285	154	131	Kayseri	2 133	1 198	935
Ankara	19 910	10 571	9 339	Kırkkale	300	169	131
Antalya	5 326	2 871	2 455	Kırklareli	314	180	134
Artahan	53	31	22	Kırşehir	192	118	74
Artvin	123	64	59	Kilis	108	68	40
Aydın	1 370	746	624	Kocaeli	2 113	1 107	1 006
Balkesir	1 349	795	554	Konya	2 980	1 735	1 245
Bartın	126	61	65	Kütahya	422	276	146
Batman	486	301	125	Malatya	804	515	289
Bilecik	145	81	64	Manisa	1 272	759	513
Bingöl	152	111	41	Mardin	656	363	192
Bitlis	142	96	46	Mersin	2 602	1 523	1 079
Bolu	219	129	90	Muğla	1 653	818	835
Burdur	297	166	131	Muş	150	97	53
Bursa	4 192	2 399	1 793	Nevşehir	248	156	92
Canakkale	603	336	267	Niğde	262	143	119
Çankırı	126	70	56	Ordu	564	337	227
Çorum	463	275	188	Osmaniye	669	309	260
Denizli	1 496	884	612	Rize	209	127	82
Diyarbakır	1 699	1 117	582	Sakarya	944	546	398
Düzce	286	163	123	Samsun	1 479	859	620
Edirne	505	299	200	Sart	196	138	60
Elazığ	456	309	147	Sinop	137	71	66
Erzincan	187	100	87	Sivas	685	332	253
Erzurum	663	407	256	Şanlıurfa	1 514	1 150	364
Eskişehir	1 383	716	667	Şırnak	248	203	45
Gaziantep	2 327	1 537	790	Tekirdağ	1 016	557	459
Giresun	385	213	172	Tokat	455	261	194
Gümüşhane - Bayburt	103	69	34	Trabzon	758	404	354
Hakkari	135	114	21	Tunceli	48	33	15
Hatay	1 548	931	617	Uşak	456	278	178
İğdir	114	63	51	Van	765	560	205
İsparta	498	300	198	Yalova	252	145	107
İstanbul	51 621	25 968	25 653	Yozgat	250	163	87
İzmir	10 661	5 286	5 375	Zonguldak	523	295	228

Kaynak: Türkiye Barolar Birliği

Source: Union of Turkish Bar Associations

Kapitalizmin Doğal Sonucu: Avukatlık Mesleğinin Dönüşümü

Avukatlık mesleğinin yaşadığı dönüşümü geriye çevirmenin bir imkanı bulunmamaktadır. **Avukatlık, hekimlik vb. meslek grupları gibi profesyonelleşme gerektiren meslek dalları, içinde bulunduğumuz kapitalist sömürü düzeninin doğal bir sonucu olarak işçileşmektedirler.** Bu noktada belirtmek gerekir ki, sınıfsal çelişkilere dayanan diğer tüm toplumsal sorunlar gibi işçi avukatların sorunları da ancak kapitalist düzenin yıkılarak sosyalist bir düzen kurulması ile kati bir çözüme kavuşabilir. Yine belirtmek gerekir ki, yakın dönemde çeşitli profesyonellerden oluşan meslek gruplarının işçileşme halinin yoğunlaşarak devam etmesi bugün proletarya sınıfının “muğlaklaştığını” iddia eden, proletarya veya işçi tabiri yerine bir takım yeni sınıfsal gruplar bulmaya çalışan sözde yeni ideolojik yaklaşımların tespitlerinin geçersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Oysa işçiler ordusu her geçen gün büyümektedir. Bugüne kadar çeşitli nitelikleri sayesinde sömürü düzeni içerisinde az çok ayrıcalıklı konumlarda bulunan meslek grupları, sınıf çelişkilerinin tarihsel süreç içerisinde giderek keskinleşmesinin bir sonucu olarak işçileşmektedirler.

Egemen Sınıflar Güç Kaybettikçe Saldırganlaşıyor

Üzerinde durulması gereken bir başka husus ise işçi ve stajyer avukatların sorunları ya da avukatlık mesleğinin sorunları ele alınırken avukatların yapmış oldukları işin nitelik itibariyle bugün egemen sınıfların elinde olan kamu gücüne karşı avukatların halkın haklarını savunan tarafı temsil ettikleri gerçeğidir. Egemen sınıflar toplum nezdindeki meşruiyetlerini yitirdikçe saldırganlaşmakta ve bu nedenle topluma burjuva hukuk sistemi içerisinde sunulan sınırlı adaleti de ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle avukatların hukuki statülerinin zayıflaması da ezilen sınıfların egemen sınıflar karşısındaki konumlarının gittikçe zayıflaması anlamına gelmektedir.

İşçi Avukatlar: Hayati Risk Altında Çalışma

Avukatlara karşı görevlerini yerine getirirken yapılan saldırılar da ortadadır. Bugün avukatlar haciz mahallinde, icra dairesinde, adliyede, karakolda, devlet kurumlarında kimi zaman kamu görevlileri, kimi zaman vatandaşlar tarafından saldırıya uğramakta, bu saldırılar esnasında hayatını kaybedenler olmaktadır. Bunların en can yakıcı örneklerinden biri de 16 Mart 2021 günü 27 yaşındayken gittiği haciz mahallinde yaşadığı saldırı sonrası hayatını kaybeden Av. Ersin Arslan'dır. Geline son noktada avukatlar sık sık iş cinayetlerinde hayatlarını kaybetmektedir. Hacze çıkan, icra dairesinde işlem yaptırmaya çalışan, fiilen yazıhane dışındaki işleri yürütenler de işçi ve stajyer avukatlardır. İşçi ve stajyer avukatlar birçok zaman hayati tehlike altında çalışmakta, ancak aldıkları risklere eşdeğer özlük haklarına sahip olamamaktadır. İçinde bulunduğumuz salgın döneminde durum daha da vahimdir. Patron avukatlar yazıhanelerine dahi uğramadan hayatlarına devam edebilirken, işçi ve stajyer avukatlar sürekli devlet kurumlarında, adliyelerde, karakollarda gün içerisinde binlerce insana temas ederek çalışıp sağlıklarını riske atmak zorunda kalmaktadır. Buna karşın salgın döneminde sırf salgın hastalığa yakalanıp çalışamadığı için işinden olanlar, maaşlarından kesinti yapılanlar yine işçi avukatlardır.

Avukat İntiharlarındaki Artış

2018 yılında borçlarını ödeyemeyen 28 yaşındaki Av. Gökkan Vural Arı'nın, 2021 yılında 28 yaşındaki Av. Gökhan Dirican'ın, yine 2021 yılında 25 yaşındaki Av. Gizem Saraçoğlu'nun intiharları son yıllarda yaşanan avukat intiharlarının yalnızca birkaç örneğidir. Ne yazık ki Türkiye Barolar Birliği ya da Adalet Bakanlığı tarafından tutulmadığı için tam bir veriye ulaşmak da mümkün görünmüyor. Ancak bir kısmı kişisel sebeplere dayansa da genç avukatlar geçimlerini sağlayamadıkları ve çalışma hayatları çok yoğun bir stres barındırdığı için intihar etmektedir. Eğer işçi ve stajyer avukatların sorunları ile ilgili mücadeleyi büyütüp sonuç alamazsak, ne yazık ki ekonomik ve psikolojik bunalım nedeniyle

yaşanan avukat intiharlarının sayısında da ciddi bir artış yaşana-
cağı aşikardır.

Avukatların Çalışma Biçimine Hukuki Güvence

Ancak bugün için ortaya konulabilecek ve işçi ve stajyer avukat-
ların yaşam koşullarını insanileştirebilecek çözüm işçi ve stajyer
avukatların haklarını güvence altına alan hukuki düzenlemelerdir.
Bunun da en somut yolu işçi avukatlar için uygulanması zorunlu
bir avukatlık tip sözleşmesinden geçmektedir. Bugün nitelikli ve
hukuki bilgiye dayanan bir emek ortaya koymalarına rağmen işçi
avukatlar asgari ücretle, stajyer avukatlar ise hiç veya asgari ücretin
altında maaşlarla çalıştırılmaktadır. Bir de bunun üzerine avukatlık
mesleğinin doğası gereği mesaisinin olamayacağı gibi iddialar ile
işçi ve stajyer avukatlar gündüz, gece, tatil demeden çalıştırılmak-
tadırlar.

Özellikle büyük bürolarda çalışan işçi ve stajyer avukatlar, mesle-
ğin yalnızca bir alanında görevlendirilerek adeta hukuk teknikeri
gibi çalıştırılmaktadırlar. Bu şekilde bir çalışma düzeni içerisinde,
işçi avukatlar asla müvekkiller ile muhatap olmamakta, yalnızca
icra, dava vs. departmanlarında çalışarak avukatlık mesleğine ta-
mamen yabancılaşmaktadırlar. Örneğin iş hukuku alanında çalışan
işçi avukatlar, fazla mesai ücretini alamayan işçilerin haklarını elde
edebilmesi için dava dilekçeleri hazırlarken fazla mesai yapmak-
ta, ancak kendi fazla mesai ücretlerini çalıştıkları bürolardan talep
edememektedirler. Hatta birer hukuk teknikerine dönüşen ancak
sınıf bilincine ulaşamamış, kendi işçiliğinin farkına varamamış
avukatlar bunu talep etmeyi dahi çoğunlukla düşünmemektedir.

Bunun yanında avukat sayısındaki artış nedeniyle kendi işini
yapmaya, serbest çalışmaya çalışan genç avukatlar, geçimlerini
sağlayacak oranda iş bulamadıklarından patron avukatların işle-
rini parça başı olarak yapmak zorunda kalmaktadırlar. Avukatlar
arasında parça başı çalışma, bir dava dosyasının ücret karşılığında
duruşmalarını takip etmek, bir avukat yerine icra, soruşturma vb.
işlemleri ücret karşılığında takip etmek şeklinde yerine getiril-
mektedir. Bu çalışma biçiminde parça başı iş yapan avukat hiçbir

şekilde iş sağlığı ve güvenliği olmadan sigortasız bir şekilde yetki aldığı avukatın işlerini takip etmektedir. Patron avukatlar da birçok zaman yanında sigortalı ve sabit bir ücret ile işçi avukat çalıştırmak yerine bu şekilde parça başı ve güvencesiz çalışma biçimini kendileri için avantajlı olması nedeniyle tercih etmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, parça başı iş yapan avukatlar işin bütünü ile ilgili bilgi sahibi olamamakta, yalnızca kendisine tevdi edilen kısma hakim olmakta, ancak işin tamamı ile ilgili hukuki sorumluluk altına girmektedir.

Patron avukatlar ise ücretleri belirlerken, iş tevdi ederken işçi avukatlara işçi gibi davranmakta, konu mesai saatlerine ve sorumluluğa geldiğinde ise geçmişte serbest bir meslek olan avukatlığın ruhundan, vakarından dem vurmaktadır. Bu noktada işçi avukatların gerçek sınıfsal kimliklerinin farkına varması, bu konuya ilişkin bir mücadelenin başlayabilmesinin ilk ve en önemli ayağıdır.

Ücretsiz Kölelik: Stajyer Avukatlar

Hukuk fakültesinden mezun olan her avukat adayı, 6 ay adliyede 6 ay bir avukatın yanında olmak üzere 1 yıl boyunca staj yaparak avukatlık ruhsatnamesi alabilmektedir. Yasal olarak 1 yıl olan bu zorunlu staj, başvurular sırasında geçen askı süreleri ve ruhsat başvurusunun incelenmesinde geçen süreler dahil toplamda 1,5 yıla yakın bir süre boyunca avukat olarak çalışmamaktadır. Bu süreçte de kanunen başka bir işte çalışmamakta ve yine kural olarak staj boyunca ücret alamamaktadır. Büyük şehirlerde staj yapan avukatlar ise ancak harçlık denilebilen tutarlarda tek başına geçimine asla yetmeyecek asgari ücretin dahi altında ücretler almaktadırlar. Stajlarının ilk 6 ayında adliyede yaptıkları staj esnasında da Adalet Bakanlığı tarafından herhangi bir ücret veya destek almamaktadırlar. Oysa aynı fakülteden mezun olan hakim-savcı adaylarına staj süresi boyunca maaş bağlanmaktadır. Bir serbest meslek olmasının yanı sıra kanunen kamu görevi olarak nitelendirilen avukatların yetiştirilmesi esnasında devletin dahi hiçbir desteği olmadan adeta açlığa terk edilmektedirler.

Mevcut Baro Yönetimleri ve İşçi ve Stajyer Avukat Hakları

Bu hususta baroların bir mücadelesinin olmamasının önemli bir sebebi de baroların patron avukatlar tarafından yönetilmesidir. Patron avukatlar, ekonomik ve sosyal olarak işçi avukatlara göre daha fazla sermaye ve zamana sahip olduğundan, işçi avukatlar üç kuruşa tüm günlerini alacak şekilde çalışmak zorunda kaldığından, barolar patron avukatlar tarafından yönetilmektedir. Bu nedendir ki, meslek örgütlerimizin yönetimleri de uzunca bir süre avukatın işçisinin olmayacağını savunarak işçi avukat tabiri yerine bağlı çalışan avukat tabirini kullanılmayı yeğlemiş, avukatın işçisinin patronunun olamayacağını, hepimizin meslektaş olduğunu iddia etmişlerdir. Bunun sebebi apaçık ortadadır. İşçi avukatlık kavramının kabul edilmesi ve haklarını koruyan bir hukuki statüye kavuşması patron avukatların karlılıklarını düşürecektir.

Bunun en somut örneklerinden biri de yandaş Ankara 2 Nolu barosunun “Yeni baroda İşçi Avukat ile Patron Avukat söylemi yasaklanacak. Bu anlamda sadece BİRLİKTE ÇALIŞILAN AVUKAT ve YARDIMCI AVUKAT söylemi kullanılacak. Bu konu, mesleki anlamda kırmızı çizgilerimizden biri olacak” şeklindeki sosyal medya paylaşımıdır. Bu basit paylaşım dahi patron avukatların ve hükümetin avukatların gerçek sınıfsal kimliklerinin farkına varmalarını dahi önlemeye çalıştıklarını göstermektedir.

Baroları yöneten ya da yönetimlere aday olan grupların neredeyse tamamı da bırakın işçi ve stajyer avukatların haklarını savunmayı, buna yönelik bir politika geliştirmeyi, sayıları gittikçe artan işçi avukatları yalnızca oy potansiyeli olarak görmekte ve işçi avukat tabirini bugün dahi kullanmaya çekinerek bağlı çalışan avukat, genç avukat gibi tabirler kullanmaktadırlar.

Bu gün Baroları yönetenler salon toplantılarında Molierac’ın “Avukatlar tarih boyunca köle kullanmadılar ama hiçbir zaman efendileri de olmadı” sözünü sıkça kullanıp hamaset yapmakta, ancak ücretli ve ücretsiz köleler kullanmaktadırlar. Avukatların ücretli birer köleye dönüşmesine karşı göstermelik dahi olsa mücadele vermemektedirler.

Bu noktada işçi ve stajyer avukatların hukuki statülerinin ve mesleki geleceklerinin güvence altına alınacağı bir düzenlemenin ancak konunun öznelere mücadelesi ile kazanılabileceği bir gerçektir.

İşçi Avukatların Mücadelesini Nasıl Büyütebiliriz?

Bu güne kadar işçi avukatların hak mücadelesi alanında ileri düzeyde başarıya ulaşmış ya da olgunlaşmış bir mücadele pratiği bulunmasa da meselenin aciliyet içeren yakıcılığı karşısında bir yerden başlamak gerektiği de ortadadır. İşçi avukatların hak mücadelesini ileri taşımanın bir yolu olarak “işçi ve stajyer avukatların baro yönetim kurullarında yeteri kadar ve etkin düzeyde temsil edilmesi”, “zorunlu avukatlık tip ücret sözleşmesi düzenlemesinin yasalaşması”, “stajın ücretli hale gelmesi”, “işçi avukatların kendi işlerini almakta serbest olmaları” gibi talepler etrafında örgütlenmenin gerekliliği önümüzde durmaktadır.

Bugün baro yönetimlerinde bulunan grupların sınıfsal kimliği itibari ile işçi ve stajyer avukatların taleplerinin yerine gelebilmesi için mücadele etme ihtimali yoktur.

Bu noktada işçi ve stajyer avukatların politik bir özne olarak varlıklarını ortaya koyabileceği sınıfsal temelli örgütlülükler yaratmak gerektiği ortadadır. Böyle bir örgütlenmenin önüne ilk koyması gereken somut talebin “Avukatlık Tip Ücret Sözleşmesi” ve “Stajyer Avukatlara Zorunlu İnsanca Ücret” düzenlemelerinin mücadelesini vererek bugün avukatların yaptıkları işin niteliğine uygun ve geçinmelerini sağlayabilecek bir ücreti garanti altına alabilmektir. Bu mücadeleye atılmanın ilk adımı da işçi ve stajyer avukatların içinde buldukları somut durumu ve gerçek sınıfsal kimliklerini kavrayabilmelerini sağlayarak işçi avukat örgütlenmelerini büyütmektir.

Sovyet Sosyalizm Topyine Kony

Sovyet Deneyinden Siyaset Dersleri

Metin Çulhaççılı

Yordam Kitap

Öğrenci Mücadelesi ve Yargı

ABDULLAH KÖSEOĞLU

Öğrenci mücadelelerinin varlığı salt öğrenci mücadelesi olsun veya olmasın egemen sınıfları özellikle toplumsal mücadelelerde emekçiler ile birlik olunduğu sırada her zaman tedirgin etmiştir. Gençliğin kendisine sunulan seçenekler dışında bir seçenek yaratma isteği mücadele zeminini hazırlamış, bu zemin her dönemde siyasal iktidarların karşı hamlesi ile pasifize edilmeye çalışılmıştır.

Gençliğin dinamizminin eylemsellikle buluştuğu noktanın tarihteki örneklerinde kendilerinden neleri götürdüğünü ve halka neleri getirdiğini çok iyi bilen iktidarın sahipleri, öğrenci mücadelelerini engellemek için her yolu denemekten imtina etmemiştir.

Elbette kendisine sunulan seçenekleri kabul etmeyip yeni bir seçenek uğruna mücadele eden öğrenciler olduğu gibi her dönemde değişime ve değişmeye karşı olup muktedirin değirmenine su taşıyan öğrenciler de olmuştur. Altına girdikleri kanatların sahipleri düzenlerini devam ettirebilmek için onları zaman zaman kadrolaştırma usulü ile mükâfatlandırmaktadır. Hükümet destekli vakıf ve derneklerin rolünün son günlerde açığa çıkmasıyla beraber ise niteliklerinin aslında bir taşeron şirketi olduğu görülmüştür. Kadrolara eleman teminini sağlama göreviyle kurdukları sistem de bu vakıfların aracılığıyla yürütülmektedir.

Halkın menfaatleri doğrultusunda kullanılması gereken devletin araçlarını kendi menfaatleri uğruna kullanmaktan geri durmadıkları gibi yargı erkini de öğrenci mücadelelerini bastırmak, sindirmek için etkili bir silah olarak kullanmışlardır.

Coğrafyamızda yargı erki ister günümüzde olsun ister yüzyıllar öncesinde olsun öğrenci mücadelelerine karşılık dönemin iktidarının tekelinde kalmış, ayrı bir kuvvet olarak etkinliğini gösterememiştir. Bundan yaklaşık beş yüz yıl öncesinde ekonomik ve toplumsal bunalımın halkı zor duruma düşürdüğü Osmanlı devletinde de öğrenciler asli hakları uğruna mücadele etmişlerdir, günümüzde de öğrenciler asli hakları uğruna mücadele etmektedir.

O dönemde yargı işlerinden sorumlu Şeyhülislam ve Kadıların fetvalarıyla canlarından olan öğrenciler olduğu gibi günümüz yargı sisteminin “kolladığı” kolluk kuvvetleri tarafından canlarından olan öğrenciler vardır. Bu yazıda, öğrenci mücadelelerini tarihsel açıdan ele alıp yargının devirlere göre öğrenci mücadelelerine karşı olan tutumunu değerlendireceğim.

Yargının o dönemin öğrenci mücadelesine bakış açısını, tepkisini ve öğrencilerin neden mücadele ettiğini iyi saptayabilmek için o döneme biraz daha eğilmemiz iyi olacaktır.

Osmanlı’da Öğrenci Direnişi: Suhte Ayaklanmaları

16. yüzyılda çöken toprak rejimi nedeniyle işsiz kalan köylü nüfusunun kentlerde kendi varlığını devam ettirebilmek adına yatılı ve burslu olan medreselere akın etmesiyle birlikte medreselerde verilen eğitimin niteliğinde azalma yaşandı ve öğrenim gören öğrenci sayısında patlama yaşanmasıyla mezun olan öğrencilere kendi alanlarında (*müderreslik, naiplik, kadılık gibi*) istihdam alanları sağlanamadı. Mezun olan öğrencilere istihdam sağlanamamasıyla da genel bir işsizlik sorunu ortaya çıktı.

Sadece bununla da kalmayıp medreselerde yüksek seviyede bulunan ulemaların çocuklarına haksız imtiazlar sağlaması, ilmi

alandaki yükselmenin iltimas ve rüşvetle mümkün hale gelmesi ve eğitimden rasyonel bilimlerin kaldırılması yaşanan sorunların devamı niteliğindedir.

İşsizlik sorunundan, yönetimdeki liyakatsizlikten, rüşvet ve iltimastan bunalan medrese öğrencileri daha sonraları Suhte ayaklanmaları olarak anılacak olan ve Osmanlı isyanlarının en etkili ayaklanmalarından birisi olan Celali İsyanlarına öncülük ederek Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde devlete karşı ayaklandı. Köylüsünün kaderini toprak ağalarının tekeline bırakan dönemin yöneticileri topraksız köylülerin şehirlere akın etmesiyle dolup taşan medreselerin, ileride istihdam sorunu nedeniyle böylesine bir isyana öncülük edebileceği ihtimalini ön görmediklerinden dolayı daha sonraları Anadolu'yu kasıp kavuran Celali isyanları ortaya çıktı.

Öğrencilerin öncülüğünü yaptığı ayaklanmalara karşılık devlet otoritesinde sarsılma meydana gelmiş olacak ki, Celâliler üzerine ard arda seferler düzenlendi. Özellikle Kuyucu Murad Paşa'nın Celali seferlerinde on binlerce insanı öldürdüğü bilinmektedir. Elbette düzenlenen her sefer ve öldürülen her insanın arkasında ya kadı ya da şeyhülislam fetvası vardır. Her ne kadar dönemin iktidarına karşı duramasa da yargı erkinin, mesela Şeyhülislam Mustafa Su'nullah gibilerin de görevden alınmak pahasına sadrazamlara karşı fetva verebildiği dikkat çekmektedir. Ancak kendi menfaatlerine karşı duran herkesi görevden alabilme yetkisine sahip olan iktidar görevden aldığı kişilerin yerine kendi anlayışına sahip çıkarabilecek kişileri getirebilmiştir.

Görüldüğü üzere yargı, öğrenci mücadelesine karşı konusu ne olursa olsun iktidardan ayrı bir tutum sergileyemeyerek öğrencilerin mücadelelerine karşı fetvalarıyla bir duruş sergilemiştir.

Aynı duruşu yüzyıllar sonra yönetim sistemi değişmiş olsa dahi Cumhuriyet tarihinde defalarca gördük. Öğrenci hareketlerinin hız kazandığı bir dönem olan 1960-70'li yıllarda dönemin öğrenci liderlerine karşı yargı tarafından verilen kararlar günümüzde hala tartışılmaya devam etmektedir. Zaten iyi ya da kötü olsa dahi

demokrasiyi darbe yoluyla lağvedip yerine geçen askerlerin kurduğu mahkemelerden çıkan kararlar ne kadar doğru olabilir?

12 Mart ile 12 Eylül Arasında

12 Mart darbesinden sonra Deniz’ler sıkıyönetim mahkemelelerinden çıkan kararlarla idam edilmiş, Mahir’ler de haklarında vur emri veren mahkemelerin kontrgerilla kurşunuyla can vermiştir. Sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanan Harun Karadeniz tutuklu bulunduğu sırada tedavisine izin verilmediği için kanser hastalığından hayatını kaybetmiş, birçok öğrenci lideri işkence tezgâhlarında can vermiştir. İşkencecilerden hesap sormayan yargı kurumu göz yumduğu bu insanlık suçunun her devirde devam etmesinin sebebidir. O dönemde birçok sol-sosyalist görüşlü öğrenci yargının kendilerine karşı olan hukuksuz tutumunun kurbanı olmuştur.

Dönemin öğrenci liderlerine karşı yürütülen bu anlayış öğrenci hareketlerine ket vurma amacı gütmüş olsa da aksi gerçekleşmiştir ve öğrenci hareketleri palazlanmıştır.

Ancak yukarıda da bahsettiğim gibi muktedirin değirmenine su taşıyan ve kanatları altına giren öğrencilere karşı yargı erki devrimci öğrencilere takındığı tutumu göstermeyip “şefkatli” yüzünü göstermiştir. Bahçelievler katliamı olarak da bilinen Ankara’nın Bahçelievler semtinde acımasızca öldürülen 7 Türkiye İşçi Partili öğrencinin katillerine verilen, hatta daha doğrusu “verilmeyen” cezalar bunun kanıtıdır.

Faillerden sadece birisi olan Haluk Kırıcı yedi kez idam cezasına çarptırılmasına rağmen ya emniyetten kaçıp ortalıktan kayboldu ya da defalarca tutuklanmasına rağmen ne hikmetse defalarca da salıverildi. Diğer failer de ya hiç yakalanamadı ya çıkarılan af ile salındı ya da 3. Yargı paketi olarak bilinen yargı paketinin çıkmasıyla serbest bırakıldı.

Aynı dönemde Bahçelievler katliamının da faillerinden birisi olan ve Gazi Üniversitesi öğrencisi olan İbrahim Çiftçi, Cumhuriyet

Savcısı Doğan Öz'ü silahlı saldırı sonucunda katletti. Akabinde mahkemece hakkında dört kez idam cezası verilmiş olsa da Başsavcılığın itirazı ve hükmün bozulması talebiyle tahliyesi istendi ve İbrahim Çiftçi tahliye edildi.

Savcı Doğan Öz, hazırladığı kontrgerilla raporunda şu sözlerle kontrgerilla faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğüne dikkat çekmişti ve kısa bir süre sonra da kontrgerillanın hedefinde hain bir pusuda hayatını kaybetti:

Şiddet olayları, anarşik eylemler olarak nitelendirilebilecek kadar basit değildir. Amaç, demokrasi umudunu yok etmek; onun yerine faşist düzeni gündeme getirmek ve bütün unsurlarıyla yürürlüğe koymaktır. Böylece ABD ve çokuluslu ortaklıklar, Ortadoğu sorununu büyük ölçüde çözmek amacını gütmektedirler. Bize göre bu sonuca ulaşmada CIA, kontrgerilla gibi gizli örgütlerin yönlendirmesi vardır. Bu örgütler, devlet aygıtını geniş ölçüde kendi amaçlarına uygun şekle dönüştürerek demokrasi düşmanı akımları iktidar yapmayı öngörmüşlerdir.

Raporun devamında da CIA, AID, İsrail gibi haber alma örgütlerinin kontrgerilla gibi gizli örgütleri kendi amaçlarına uygun bir biçime dönüştürdüğünü ve MHP ile Ülkü Ocakları'nın bu amaçlar doğrultusunda kullanıldığının altını çizmişti.

Yerel mahkemenin İbrahim Çiftçi'ye verdiği beraat kararının gerekçesi olarak Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun kararına uyma zorunluluğunu özellikle belirtmesi yargının cuntanın, yani dolayısıyla iktidarın tekelinde olduğunu bir kere daha bizlere göstermiştir:

Sanık İbrahim Çiftçi'nin maktül Doğan Öz'ü taammüden öldürdüğü mahkememizce sabit görülmüştür. 22 Temmuz 1983 tarihli 35 sahifelik gerekçeli kararda deliller tek tek tartışılmış, ret ve kabul sebepleri uzun uzadıya izah edilmiştir. (...) Ancak

Askeri Yargıtay Daireler Kurulu kararlarına direnilemeyeceğinden, bir oy farka da dayansa 7/8'lik oy çokluğuna dayanan Daireler Kurulu bozma ilamına sırf bu hukuki zorunluluk nedeniyle uyulmuş sanık Çiftçi'nin beraatine karar verilmiştir.

Sonraları da ticarete atılıp servet sahibi olan İbrahim Çiftçi günümüzde de MHP merkez yönetim kurulu üyeliği görevini icra etmektedir.

Aynı sıkıyönetim mahkemesi Ankara'da öğrenci olan Erdal Eren'i ODTÜ öğrencisi Sinan Suner'in katledilmesi üzerine katıldığı bir protesto eyleminde inzibat erini öldürdüğü gerekçeyle göstermelik bir mahkemeyle alelacele yargılayıp idam cezası hükmü vermişti. Görgü tanıklarının ifadelerine göre inzibat erini öldürenin Erdal Eren olmadığı ortada olmasına rağmen ve hatta Yargıtay 3. Dairesinin idam kararını delillerin yetersizliği nedeniyle iki kere üst üste bozmasına, en önemlisi Erdal Eren'in yaşının suçun işlendiği tarihte 17 olmasına rağmen infaz gerçekleştirilmiştir.

12 Eylül askeri darbesi ilk andan itibaren en büyük darbeyi akademiye ve üniversitelere vurmuştu. Öğrenciler üzerinde büyük baskılar kurmuş birçok öğrenci cezaevlerine doldurulmuştu ve öğrencilerin faaliyet yürüttüğü alanlar öğrenci dernekleri, toplulukları kapatılmıştı. Eğitimdeki niteliğe vurulan en büyük darbe-lerden birisi olan YÖK bu dönemde neoliberalizmin bir neticesi olarak kurulmuş, üniversiteler bilim merkezleri değil de siyasi iktidarların atadıkları rektörler aracılığıyla baskı altında tutmak istedikleri alanlar haline gelmişti. Üniversitelerde askeri cuntanın kendi görüşüne uymadığını düşündüğü ve sıkıyönetim kanununa göre asayiş veya kamu düzeni açısından çalışmaları sakıncalı görülen veya hizmetleri yararlı olmayan akademisyenler -yani sol görüşlü akademisyenler- YÖK'ün kurulmasından sonra 1402 no'lu yasayla tasfiye edilmişti. Askeri cuntanın aldığı bu kararlar yargının da desteği ile hızlı bir şekilde yürürlüğe koyuluyordu.

12 Eylül'ün Ardından

Seksenli yılların ilk yarısını toplumun diğer kesimleri gibi cezaevlerinde geçiren, darağaçlarında veya sokakta cuntanın kurşunuyla hayatını kaybeden öğrenciler darbenin yarattığı korku ikliminden kaynaklı olarak etkinliğini gösterme fırsatına sahip değildi. Cuntanın iktidardan elini çekmeye başladığı ve sözde demokrasiye geçişin yaşandığı ikinci yarıda ise öğrenci mücadeleleri filizlenmeye başlıyordu. Doksanlı yıllara gelindiğinde ise YÖK'ün üniversiteler üzerindeki baskıları, üniversitelerin de öğrenciler üzerindeki baskıları öğrencilerde bir örgütlenme ihtiyacı doğurdu.

Siyasi partilerin üzerindeki yasakların kalkmasına, ülkedeki korku atmosferinin yavaş yavaş dağılmasına rağmen öğrenci hareketine karşı baskılar azalmamıştı. 1991 senesinin Eylül ayında Mimar Sinan Üniversitesi öğrencisi olan Seher Şahin polis tarafından gözaltına alınıp götürülürken üçüncü kattan aşağıya düşmüş ve hayatını kaybetmişti. Seher'in arkadaşları ve ailesi polisler tarafından darp edilen Seher'in üçüncü kattan aşağıya polislerce atıldığını söylese de raporlara ayağının kayarak düştüğü geçirilmişti, ki ne de olsa raporları tutanların arkasında yargı gücü vardı.

Hak ihlallerinin, yargısız infazların ve gözaltında kaybedilenlerin artık olağan görüldüğü bir dönem olan doksanlı yıllarda etkisiz eleman olan yargı sistemine alternatif olarak AİHM'e onlarca dava taşındı. AİHM'den çıkan kararlara göre Türkiye devleti başta yaşam hakkı ihlali başlığında suçlu bulunarak yüksek miktarda tazminatlara mahkûm oldu. Böyle bir atmosfer içerisinde eğitim hakkından faydalanmaya çalışan öğrenciler ekonomik anlamda da zora sokuluyor ve üniversite harçlarına yüzde 400'e varan zamlar yapılyordu.

Yapılan zamlara karşı öğrenci gençlik, 12 Eylül'den itibaren bastırdığı enerjisini ortaya çıkarıp boykotlarla, işgallerle, çadır eylemleri ve açlık grevleriyle mücadele etmeye başladı. Bu mücadelelere karşılık polis şiddeti hiçbir zaman eksikliğini hissettirmedi. Özellikle 12 Eylül'ün eserlerinden birisi olan YÖK'e karşı

6 Kasım boykotları, harçlara karşı protestolar ve tutuklu öğrencilere özgürlük kampanyaları öğrencilerin etkin olduğu mücadele alanlarıydı. 6 Kasım 1996 gününde Beyazıt meydanında yapılmak istenen protestolara karşı polisin yaptığı ağır müdahale ve orantısız güç kullanımı sonucunda doğan hak ihlalleri bir yana yüzlerce öğrenci gözaltına alındı. Bunun yanı sıra öğrencileri gözaltına almak yetmiyor olacak ki, üniversiteler tarafından öğrencilere soruşturmalar açılıp disiplin cezaları veriliyordu.

28 Şubat sürecinde ise muhalif öğrencilere karşı üniversite rektörleri soruşturma açmanın dışında öğrencileri okula almamaya kadar ileri gidebilmişti. Okullar polislerle doluydu ve her gün öğrencilerin göstermelik sebeplerle gözaltına alınması söz konusuydu. Yapılan baskılara, okuldan atılmalara ve tutuklanmalara karşı yılmayan öğrenci gençliği faili meçhul cinayetler ile sindirilmeye çalışılıyordu.

Milenyum Çağında Öğrenci Mücadelesi ve Yargının Tepkisi

2000'li yıllara gelindiğinde ise artık “demokrasi” sahnesinde AKP iktidarı yürüyordu. Yetmişli yıllarda sağcı çetelerin içinde ve hatta en önünde yürüyen gençler artık iktidarın tek sahibiydi. Demokrasi naraları atıp yurttaşlara Avrupa Birliği'ne girme hayalleri satılıyordu ve aynı zamanda yargı da hızla siyasal İslam'ın eline geçiriliyordu.

Eğitim sisteminde ideolojik temellerle değişimler yapılıyor, nitelik iyice düşüyor ve diplomalı işsizler ordusu ortaya çıkıyordu. İktidarın sahibi olunan 2002 yılından 17-25 Aralık operasyonlarına kadar iktidarın ortağı olan Gülen cemaati ile eğitimde neoliberal politikalar izlenmişti. Eğitim sektörünü cemaatin tekeline bırakan iktidar daha sonradan çıkar çatışması dolayısıyla yollarını cemaatten ayırınca boşalttığı kadrolara imam hatipli kadroları doldurdu.

Eğitimin sisteminin ticarileştirilmesine, dinleştirilmesine ve eğitimdeki niteliksizliğe karşılık öğrenci gençliği bu dönemde de mücadele içerisindeydi. Bütün baskılara karşılık nesillerdir yıl-

gınlık göstermeyen öğrencilere karşı yürütülen politikalarda hiçbir değişiklik olmamış, aksine baskılar artarak devam etmişti.

Öğrenci mücadelesi içerisinde aktif olan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi Önder Babat'ın İstiklal Caddesi'nde başından vurulup öldürülmesi yıllardır süregelen öğrenci gençliğinin üstündeki yıldırma politikalarına bir örnektir. Kontrgerilla terörünü her zaman bir seçenek olarak elinde bulunduran iktidar sahipleri bu terörü yargı erki ile sağlama alıp istediği zaman kullanma cüretine sahip olduğunu gösteriyordu. Önder Babat'ın faillerinin yıllardır yargı önüne çıkarılmamış olması devletin acizliğinin bir göstergesi değil, gerektiği zaman zor kullanma gücünü yasal olmayan yollarla da kullanabildiğinin ilanıdır.

Yargının öğrenci mücadelelerine karşı takındığı tutumu yönetim sistemleri de değişse kanunlar da değişse en temelde bir değişime uğramamıştır. Günümüzde, yargının bu durumu sonucunda yıllar önce ne yaşıyorsa aynı şeylerin yaşanmış olması bunun kanıtlarından birisidir. Bunu nereden mi biliyoruz?

Elbette hala öğrencilere Anayasal haklarını bile kullanırken kolluk kuvvetleri tarafından orantısız gücün

Sosyalist bir hegemonya projesi doğrultusunda eğitimden sağlığa, konut politikasından sosyal hizmetlere değin sosyal politikaların sosyalist bir strateji doğrultusunda ele alınması, tüm bu talep ve mücadeleleri düzenin kıyısından düzen dışı bir hatta itebilir ve düzen dışı bir siyaseti büyütebilir.

kullanılmasına, öğrencileri mücadeleden vazgeçirmek için göz korkutma amacı taşıyan şafak operasyonlarıyla yapılan ev baskınlarına, gözaltına alınan öğrencilere emniyette çıplak aramanın dayatılmasına ve kadın öğrencilere sözlü-fiziki tacizde bulunulmasına karşılık yargı erkinin üç maymunu oynamasından biliyoruz.

Hak ihlallerinin hangi boyutlara ulaşabileceğini bizlere her defasında tekrardan hatırlatan yargı sistemi özellikle Boğaziçi Üniversitesi'ne kayyum olarak atanan Melih Bulu'nun ardından çıkan protestolarda her devirde öğrencilere karşı durduğu pozisyonunu tekrar göstermiş oldu. Melih Bulu'nun kayyum olarak atanmasından sonra öğrencilerin başlattığı ve akademisyenlerin nöbetlerle desteklediği protestolarda öğrencilere kolluk kuvvetlerinin orantısız güç kullanması halkın büyük bir kesimi tarafından tepki olsa dahi bu konuda herhangi bir yasal süreç başlatılmadı.

Yapılan protestolarda yüzlerce öğrenci gözaltına alındı ve bu gözaltı sürecinde birçok hak ihlali meydana geldi, tutuklaması bile olmayan suçlamalardan dolayı onlarca öğrenci tutuklandı veya öğrencilere ev hapsi cezası verildi.

Protestolara katıldığı gerekçesiyle öğrencilerin evlerine eş zamanlı yapılan şafak operasyonlarında devletin gücü bir kere daha gösterilmek istendi. Gözaltına alınan öğrencilere çıplak arama dayatıldı ve çıplak arama uygulamasının olduğu mağdurlarca defalarca ispat edilmesine rağmen devlet yetkilileri ısrarla böyle bir uygulamanın olmadığı konusunda insanları ikna etmeye çalıştı. İktidarın her zaman uyguladığı bir teknik olan insanları yalanlarla etki altına alma tekniği tek adam rejimlerinde sıkça kullanılan bir tekniktir.

2016'da ilan edilen olağanüstü halden sonra iktidarın ve yargının öğrenci mücadelesine karşı tutumu daha da sertleşti. Günümüz iktidarının hükümet olduğu sürecin öncesinde öğrencilere üniversiteler tarafından verilen disiplin cezalarının tamamına yakınına idare mahkemelerinde yürütme durdurma kararı verilirdi ve

buna müteakip de cezalar iptal edilirdi. Ancak özellikle olağanüstü hal ilan edildikten sonra bu durum neredeyse tamamıyla değişti ve kararlar öğrencilerin aleyhine yönelik verilmeye başlandı.

Yine olağanüstü hal sonrasında eylemlerde gözaltına alınan öğrencilere yönelik verilen tutuklama kararları yaygınlaştı. En basit bir protesto eyleminde bile gözaltı yapılırken gözaltına alınan öğrencilere adli kontrol tedbirlerinden birisi olan yurtdışına çıkış yasağı kararları daha çok verilir oldu. Olağanüstü hal döneminden sonra akademiye yönelik de bir tasfiye girişimi içerisine giren iktidar “Bu Suça Ortak Olmayacağız” bildirisini imzaladıkları gerekçesiyle 12 Eylül döneminde ihraç edilen 1402’lik akademisyenlerden bile daha çok akademisyeni ihraç edip akademiye yönelik en büyük darbelerden birisini gerçekleştirdi ve tabii ki boşalan kadroları kendi yandaşlarıyla doldurdu.

Kayyum rektör Melih Bulu’yu protesto eden öğrencilerin burs ile kredilerinin kesilmesi iktidarın öğrencilere karşı yaptığı hak ihlallerinden birisiydi. Ancak buna karşılık Ankara 4. İdare Mahkemesi bir öğrencinin öğrenim kredisinin kesilmesini hukuka aykırı bularak yürütmenin durdurulmasına karar verdi. Mahkeme, öğrencinin katıldığı eylemin ifade ve toplantı özgürlüğü dışında olduğunun ortaya konulmaması sebebi ile sadece polisin bildirimine dayanarak öğrencinin kredisinin kesilmesini hukuka uygun bulmadı. Fakat aynı eyleme katılan diğer öğrencilere farklı mahkemeler tutuklama ile ev hapsi kararı verip yargıdaki çelişkiyi göz önüne serdi.

Yargıyı tekelleştiren iktidar yargıdaki hâkimiyetine hâlel gelmesi için olabildiğince kadroları kendi yandaşlarıyla doldurup taraftarlarına iltimas geçiyor. Bununla da yetinmeyip yargıdaki gücünü kaybetmemek için katıldıkları eylemler nedeniyle hukuk fakültesi mezunu öğrencilerin avukatlık ruhsatını ya vermiyor ya da iptal ederek ruhsatlarını gasp ediyor. OHAL süreciyle birlikte ruhsatları gasp edilenlerde büyük artışlar yaşanırken daha kovuşturmalar dahi bitmeden ruhsatlar gasp edilerek masumiyet karnesi ilkesi çiğneniyor.

Ekonomi politikalarındaki başarısızlıklardan dolayı sefaletle mahkûm edilen yurttaşlar döviz kurlarındaki artıştan da kaynaklı olarak her geçen gün daha fazla yoksullaşılıyor. Alım gücünün de her gün düşmesiyle birlikte büyük geçim sıkıntısı yaşanırken bu durum öğrenci gençliği de fazlasıyla etkiliyor. Öğrenim hayatını devam ettirebilmek adına öğrenciler bir yandan da çalışmak zorunda kalıyor, ki bu durum günümüzde geçmiş yıllara nazaran had safhadadır.

Ekonomik bunalım öğrencilerin barınma meselesini de etkilemektedir. Yetersiz kapasitelerinden dolayı devlet yurtlarına yerleşemeyen öğrenciler ya senelik ücretleri çok yüksek olan özel öğrenci yurtlarını ya da düşük ücretlerinden dolayı tarikat yurtlarını tercih etmek zorunda bırakılıyor. Her iki seçeneği de tercih etmeyen öğrenciler ayrı eve çıkmak istediğinde ise fahiş fiyatlardaki ev kiralalarıyla karşı karşıya kalıyor. En temel haklarından birisi olan barınma hakkından mahrum olan öğrenciler bu durumu protesto etmek için birçok şehirde meydanlarda, parklarda barınmıyoruz eylemlerini başlattı.

Ancak iktidar yaşanan barınma sorununa çözüm getirmek yerine yine öğrencileri gözaltılarla sindirmeye çalıştı. Ülkesinin geleceği olan öğrencilerin barınma meselesini bile çözmekten aciz olan iktidar barınabilmek uğruna mücadele eden öğrencileri sadece gözaltına almakla yetinmeyip ailelerini de emniyet mensuplarınınca telefonda aratarak tehdit ettirdi. En temel haklarını kullanabilmek uğruna mücadele eden öğrencilere karşı hak ihlalinde bulunan kişi ve kurumlara herhangi bir yaptırım uygulamayan yargı erki Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde dolaşan eli bıçaklı çetelere karşı da bir yaptırım uygulamayarak bizlere Thrasymakhos'un ünlü sözünü hatırlatmaktadır: "Adalet, güçlünün çıkarından başka bir şey değildir."

Sonuç: Hukuk İlkesi ve Sınıf Çıkarları

Platon'a göre devlet-hükümet, yasalar ve hukukun hizmetinde olmalıdır. Yani gerçek adalete ve asıl mutluluğa ancak hukukun yöneticilerin üstünde yönetici olduğu bir devlette erişilebilir. Burada

Platon'un dikkat çekmek istediği hukukun üstünlüğü ilkesidir. Hukukun devletin diğer aygıtlarının altında olduğu ve hukukun yöneticilerin tahakkümünde kaldığı bir sistemde yurttaşlar adalatten ve asıl mutluluktan mahrum kalır. Marx ve Engels'e göre ise hukuk ve adalet üretim araçlarının kontrolünün maddi gerçekliği üzerinde yükselen ideolojik üstyapının bir parçasıdır ve ilgili sınıfin çıkarları için kullanılan bir baskı ve sömürü aletidir.

Ülkemizde de hukuk, her dönemde Platon'un altını çizdiği ve olması gereken hukukun üstünlüğü ilkesinin aksine idarecilerin altında kendi çıkarları uğruna kullandığı bir aygıt olmuş ve Marx ile Engels'in dediği gibi de ilgili sınıfin çıkarları için kullanılan bir baskı ve sömürü aleti olarak kullanılmıştır. Yargı sisteminin bu denli yozlaştığı bir ülkede öğrenci gençliğinin verdiği mücadele karşısında devlet bütün aygıtlarıyla hak ihlali yapmaktan çekinmemiştir. Olması gereken ise hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekten ilkesel hale geldiği bir yargı sistemidir.

Öğrenci mücadeleleri geçmişi yüzyıllar öncesine dayanan bir mücadele tarihi ile doludur. Yüzyıllar önce mücadele eden öğrenciler ile günümüzde mücadele eden öğrencilerin mücadele etmelerinin nedenleri neredeyse bir değişkenlik göstermemiştir ve yargı erkini öğrenci mücadelelerine karşı tutumu ise her devirdeki siyasal iktidarın manevralarına ayak uydururcasına olmuştur. Kuvvetler ayrılığının olmadığı tek adam rejimlerinde yargı erki daha rahat kullanılabilen bir aygıt halindedir. Hukukun bütün yöneticilerin, kurumların ve devletin organlarından üstün olmaması nedeniyle öğrencilere karşı işlenen hak ihlallerinde yargı erki hak ihlallerini meşrulaştırma görevi üstlenmekten ileriye gidememektedir.

Yönetim sistemi ister mutlak monarşi ister meşrutiyet isterse de demokrasi olsun, eğer sistem halkın ezici çoğunluğu yerine belirli bir azınlığa hizmet ediyorsa toplumsal mücadelelerinin içerisinde öğrenci mücadeleleri her zaman olacaktır. Toplumun sınıflara ayrıldığı bir dünyada mücadele eden öğrencilere karşı elindeki bütün gücü kullanan tek adam rejimleri ise tarihteki örneklerinden de gördüğümüz üzere yıkılmaya mahkûmdur.

"Bu kitap o tuğla çekişin diye yazıldı"

DUVAR

SİYASİ EKİMLERİN İTİKATİ VE SAĞ VE İZLENİMLERİNİN
TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ ARAŞTIRMA RAPORU

AHMET ŞİK
BAHADIR ÖZGÜR
ERTUĞRUL MAVİOĞLU
HAKKI ÖZDAL
TİMUR SOYKAN

Ertuğrul Mavioğlu: Bu Duvarı Ancak Kitlelerin Mücadelesi Yıkar

Türkiye kamuoyu suç örgütü lideri Sedat Peker'in dile getirdiği iddia ve itirafları uzun süre tartıştı. Peker'in iddiaları ve itiraflarında en fazla dikkat çeken konu ise, sayısız suçu işbirliği ile işlediği isimleri tek tek sıralamasına rağmen savcılıklar tarafından soruşturma yürütmekte gösterilen isteksizlikti. Nitelim bugüne kadar Sedat Peker'in dile getirdikleriyle ilgili açılan tek bir soruşturma olması bu isteksizliğin sürdüğünün kanıtı.

Bununla birlikte, konunun sadece soruşturma boyutuyla ilgili görülmeyecek derinlikleri olduğu aşikar. Türkiye tarihinin tanıdık görüntülerinden olan mafya-siyasetçi ilişkilerinin Saray Rejimi koşulları altında nasıl sürdüğü, ne kadar dallamp büyüdüğü ve ne denli büyük bir kirliliğe ağı oluşturduğu bu gürültü arasında kaybolma riski altındaydı. Birilerinin bu iddia ve itirafların peşine düşmesi, söz konusu edilen iddiaları araştırarak teyit etmeye uğraşması, bilinen ve bilinmeyen olaylarla bağlantılarını kurarak karanlık bölgeleri aydınlatması ve nihayetinde bir suç örgütü liderinin sözlerinin işaret ettiği büyük "duvarı" göstermesi gerekiyordu.

İşte, Türkiye İşçi Partisi Araştırma Komisyonu olarak bir araya gelen Ahmet Şık, Bahadır Özgür, Ertuğrul Mavioğlu, Hakkı Özdal ve

• **Ertuğrul Mavioğlu: Bu Duvarı Ancak Kitlelerin Mücadelesi Yıkarak**

Timur Soykan bu büyük ve zor görevin altına elini sokan gazeteciler oldular. Kolektif bir çabayla ve aylarca süren araştırmalar sonucunda yayınlanan “Duvar - Sedat Peker’in İtiraf, İfşaat ve İddialarına İlişkin Türkiye İşçi Partisi Araştırma Raporu” 2021 yılının Kasım ayında İleri Kitap tarafından yayınlandı. “Bu kitap o tuğla çekilsin diye yazıldı” sözleriyle bizi karşılayan Duvar hakkında değerli gazeteci ve kitabın yazarlarından Ertuğrul Mavioğlu’yla gerçekleştirdiğimiz söyleşiyi okurlarımıza sunuyoruz.

Komünist: Kitabın adından başlayalım sohbetimize. Neden Duvar?

Ertuğrul Mavioğlu: Duvar kelimesi, ilerlemenin, gelişmenin önünü tıkayan, daha iyi bir dünya düşü kuranların defalarca çarpmalarına rağmen mutlaka aşmaları gerektiğini bildikleri bir sınır olarak uzun süredir kullanılan bir metafor. Mesela Nazım Hikmet, “o duvar o duvarınız vız gelir bize vız” diye emperyalizmi tanımlıyor. Mehmet Ağar ise, Uğur Mumcu’nun eşine, “bir tuğla çekilse duvar yıkılır” diyerek kendisinin de içinde yer aldığı resmi cinayet şebekesinin ayakta kalabilmek için birbirlerine nasıl sıkıca kenetlenmek zorunda olduklarını anlatmak için duvar metaforunu kullanmıştı. Biz işte bu kitabı Ağargillerin duvarının tuğlası çekilsin diye yazdık. Ve tabii ki, kan, vahşet, cinayet, haksızlık ve adaletsizlikler toplamını temsil eden bu duvarın yıkılmasını istiyoruz.

Komünist: Sedat Peker’in iddialarının araştırılması için kurulan komisyonun çıkardığı kitaba neden Sedat Peker’in ifşalarıyla değil de Mehmet Eymür ve Mehmet Ağar’ın babalarını anlatarak başladınız?

Ertuğrul Mavioğlu: Bilirsiniz, *Babalar ve Oğullar* ünlü Rus romancısı İvan Sergeyeviç Turgenyev’in kitabının adıdır. O kitapta, gelmekte olanın doğum sancıları içinde kıvranan çarlık Rusya’sında eskinin tutucu nesli ile yeni nihilist nesil arasındaki kuşak çatışması resmedilir. Aynı şekilde Nazım Hikmet’in “Bir provokatör üstüne hiciv denemeleri”ndeki “ben sadece ölen babamdan ileri, doğacak çocuğumdan geriyim” dizesine de atıf yapabiliriz.

Böylelikle hem Turgenyev hem de Nazım Hikmet bize dün ile bugün arasındaki asla durmak bilmeyen diyalektik dönüşümü, gelişim ve yenilenmeyi anlatmış olurlar.

Duvar'daki baba-oğul ilişkisine dair yazılanlar ise diyalektiğin inkârı gibi. Gelişmeye direnmeyi gösteriyor ki, zaten son derece tutucu bir zemine yani devlete dayandığı için, ortaya oğulların babalarını aştıkları değil, tam aksine babalara birebir öykündükleri bir ilişki biçimi çıkıyor. Kitapta bunu biraz devlette devamlılığı tanımlamak, suçların nasıl miras ya da devir yoluyla çocuklara geçtiği gerçeğine dikkat çekmek için örnek olarak verdik. Eymür, Açar gibi figürlerin, devletin çekirdekten yetişme elemanları olduğunu ve ölene kadar devlet elemanı olarak kalacaklarını tanımlamak istedik.

Bunlar devletin doğurup büyüttüğü çocuklar. Bütün kariyerlerini devlette girdikleri ilişkilere borçlu olan tipler. O yüzden bir süre sonra kendilerini devletin yerine koymaları da sebepsiz değil. Çünkü bunlar devletin bütün nimetlerini tanıdıkları için dibine kadar faydalanmayı da bilirler. Sırtları hep o duvara dayalıdır ki, evvelleri ve ahirleri devlet olmuş karakterlerdir. Mehmet Eymür, Mehmet Açar ve babasının kudreti yine karanlık bir yerlerden devlete bağlandığı anlaşılan Süleyman Soylu gibiler nasıl babalarının sayesinde devlet içinde bir yerlere gelmişler, zenginleşmişlerse elbette ki onların çocukları da kendi babalarından el alacaklardır.

Bu örümcek gibi her tarafı saran şimdilerde “AKP çocukları” diye anılan kesimi de tarif eden ağır ve yapışkan ilişki ağı; *Duvar*'da pek çok ipuçlarının yakalanacağı üzere zamanla yeğenleri, onların arkadaşlarını, kapı kullarını, onların çocuklarını vb. kapsar ve şu an tanık olduğunuz hantal, yiyici devasa bir kitleyi ortaya çıkarır. Böylelikle, Açar, Eymür, Soylu ya da Saray'ın çevreleri artık yalnızca bir ayrıntı haline dönüşür. Özetle kokuşmuş, olanca ağırlığıyla yoksulların sırtına abanan bu asalaklar topluluğunun yapıştığı yerden kazınarak çıkarılması şart olur. Birinci soruya dönersek, tuğla o yüzden çekilmeli ve öncelikle ortaya çıkacak yapış yapış olan bu kokuşmuş, irin bağlanmış enkaz temizlenmelidir.

Burada sorduğunuz için Sedat Peker'in durumuna kısaca değinmek istiyorum.

Susurluk öncesi adını yavaş yavaş duyurmaya başlayan ve başlangıçta sokak arası yavru mafya olarak bilinen bu kişinin babası tanıdık ya da önemli bir kişi değil ama onun da baba yerine koyduğu Veli Küçük gibi isimler olduğunu ve onların kanatları altında büyüdüğü gerçeğini akıldan çıkarmamak gerekir. Peker'in Susurluk raporunda küçük mafya olarak adının yer alması, vadettiği geleceğe dair dikkate değer bir sinyal olarak da görülebilir. Peker'in devletin içindeki özel bir takım görevlilerin desteğiyle büyümüş olması da orijinal bir durum değil aslında. Çünkü dünyanın hiçbir yerinde devletten bağımsız bir mafya olamaz ve devletler de karanlık işlerini gördürmek için mafyaya ihtiyaç duyarlar.

Bu anlamda devlet-mafya ilişkisi, mutualizm de denilen, simbiyotik bir bağı ifade eder. Yani bu ilişkiyi her koşulda devletin birkaç adım önde olduğu bir "win win situation" olarak tarif edebiliriz. Dahası, bu ilişki bir iç içe geçme halini yaratır. Mafya biraz devlet olur, devlet de mafyalaşır. Devlet mafyanın uyuşturucu ticaretine, pezevenkliğine, cinayetlerine, tehditlerine, tecavüzlerine, alan hakimiyeti için sürdürdükleri savaşlara, yasadışı bahis ve kumarına, sahte çek ve senet işlerine, hırsızlıklarına, gaspcılıklarına, dolandırıcılıklarına, tahsilatçılıklarına ve yüz kızartıcı ama akçeli olduğu bilinen her ne varsa hepsine payını almak suretiyle, göz yumar, yol verir. Karşılığında ise ceplerine indirdikleri yüzdelerin yanı sıra özetle ifade etmek gerekirse "vatansever" operasyonlarda rollerini oynamalarını bekler. Yakın tarihimizden onlarca örneğini verebileceğimiz, Kürtlere yönelik linç eylemlerinin içinde mafya mensuplarının bulunmasının tesadüf olmadığını zikretmek bile neyle karşı karşıya olduğumuzun anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Ya da devletin doğrudan kendi elemanlarını devreye sokmak istemediği durumlardan biri olarak Kıbrıslı gazeteci Kutlu Adalı cinayeti çarpıcı bir örnek. Ama eminim bunun başka örnekleri de var ve bunları doğrudan içinde olanlar anlatmadıkça asla bilemeyeceğiz.

Üstelik Sedat Peker'in anlattıkları üzerine Kıbrıs'taki gazeteci Kutlu Adalı cinayetinin üzerindeki perde biraz aralandı ama geride kalan binlerce faili meçhul cinayet ve bu cinayetlerde kimlerin nasıl rol üstlendikleri hala belirsiz. Bir gün tıpkı Peker gibi çıkarları bozulan başka birileri kendilerini ortaya atacaktır, anlatacak ve biz ancak öyle öğreneceğiz. Hoş, öğrensek ne olacak dersiniz? Çiller'in söylediği anda epeyce tepki gören "devlet için kurşun atan da yiyen de şerefidir" sözünün aslında müthiş bir dokunulmazlık zırhı ürettiğini bir kez daha test edeceğiz, hepsi bu.

Tekrar Peker'e dönersek, ben onu biraz 12 Eylül sonrasında itiraflarda bulunan işkenceci polis Sedat Caner'e, biraz devlet kenara itince konuşmaya başlayan, tekrar yeşil ışık yanarsa koşu koşu devletin kucağına atlamaya hazır olan işkenceci katil Hanefi Avcı'ya, biraz bin operasyonun piyonu, Susurluk polislerinden Ayhan Çarkın'a benzetiyorum. Videolarında açıkça söylediği gibi sahne arkasındaki birilerinden "dönüş bileti" istiyor. Bu anlamda Peker'le ilgili sorun sadece bildiklerinin sınırlı olmasında değil, anlatacaklarının da son derece sınırlı olmasındadır. Kim ne vehmederse etsin, Peker "kendi davamın peşindeyim" diyerek zaten bu gerçeği gizlemiyor. Kendisinin de içinde yer aldığı ya da bizzat organize ettiği pek çok karanlık eylemi, Veli Küçük ya da onun gibilerle kurduğu ilişkinin sonucunda gelişen olayları anlatsa tuğlanın çekilmesinde belki biraz rol sahibi olabilirdi. Ama Peker'in şu ana kadar anlattıkları tuğlaların bir tekini bile yerinden oynatmamıştır. O nedenle kitabı, Peker'in anlattıklarıyla sınırlı tutmak, çok da anlamlı olmazdı. Biz daha ziyade Peker'in anlattıklarının devletin değişen ve değişmeyen kodlarını anlamak, memleketin bodrum katlarında neler döndüğünü güncellemek için bir çıkış noktası olarak değerlendirdik.

Komünist: "Pike" lakabı ile tanınan ve geçmişte onca karanlık olayda adı geçen Mehmet Ağar örülen bu duvarın mimarlarından mı? Yoksa o da duvarın bir tuğlası mı?

Ertuğrul Mavioğlu: Mehmet Ağar hakkında kitapta uzun bir portre çalışması yer alıyor. Ağar elbette duvarın mimarı filan de-

ğil. Duvar ondan çok daha uzun süre önce inşa edilmiş. O da yıllarca devletin duvar bekçiliğini yapmış, bunun için her yolun mübah olduğunu düşünmüş, hesap vermezliğin arkasına sığınıp her türlü yasadışı işin içine girmiş ve sıradan bir yurttaşın “devlet adamlığına yakışmaz” dediği her şeyin aslında “devlet adamlığı”nın ta kendisi olduğunu ispatlamış birisi. Bir polis çocuğu, polis emeklisi, hadi milletvekilliği bakanlık filan da yapmış, sonrasında sessizliğe gömüldüğü sanılırken hep büyük oynamaya devam etmiş. Biz Korkut Eken, Alaattin Çakıcı, Mehmet Ağar, Engin Alan gibi isimleri aynı karede gördüğümüzde anladık: Mehmet Ağar bu ülkede ne duvarın mimarıdır, ne de duvarın tuğlasıdır. Mutlaka bir benzetme yapmak gerekecekse söyleyeyim; Ağar Elm ülkesinin kabuslara konu olan Fredy’sidir.

Komünist: “Bin gizli operasyon yaptık” diyenler bu ülkede yargılandı. Birçok isim yargılandı mesela İbrahim Şahin gibi. Fakat şimdi Peker’in ifşalarına bakılırsa o dönem yargılanan birçok isim yeniden örülen kirliliğe birer aktörler. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Diyelim ki yargı yeniden ağır aksak da olsa işler hale geldi ve yargılandılar. On yıl sonra bu isimleri yine mi siyasette göreceğiz? Buna nasıl engel olabiliriz?

Ertuğrul Mavioğlu: Susurluk olayının patladığı dönemde ülkedeki iklim şimdikinden biraz daha farklıydı. Bu cinayet şebekesinin her yere sıçratıldığı kandan bunalanların yarattığı yüksek ses ve oluşan güçlü muhalefet dalgası, İbrahim Şahin gibileri sanık sandalyesine oturttu. Hatta cezaevine bile girdiler. Fakat hem aldıkları cezaların işledikleri suç toplamıyla orantısızlığını hem de Türk yargısının o dönemde de bu katiller sürüsünün asıl suçlarını görmezden geldiği gerçeğini unutmamalıyız. Ağar’ın uzun yıllar sonra kendisi için teşrif edilen cezaevine neredeyse devlet töreniyle girerken dile getirdiği cezaevine girişini devletin verdiği bir görev olarak tarif eden cümlelerini de hatırdaki tutarsak, bundan sonra neler olabileceğini de kestirebiliriz. Katramı kaydattığımda şekere dönüşmeyeceği gerçeğinden hareketle bu kişileri on yıl sonra yine devletin karanlık işlerini hallederken ve parmaklarına bulaşan balı yalarken görebiliriz.

Buna engel olmak için bu zihniyeti ve eylemleri koruyanların, kollayanların, yapanların, yaptıranların tümünün tasfiye edilmesi dışında başka bir yol bilmiyorum. Kendi kendilerine tasfiye olmalarını beklerseniz olmazlar. Ölmelerini beklerseniz onlardan boşalan yeri mutlaka başkaları doldurur ve bu kanlı-kirli çark sonsuza kadar dönmeye devam eder.

Komünist: Duvar'ı okuyunca hafızamız tazeleniyor. Türkiye bir dönem Hizbullah adlı örgütü gördü. Kürt illerinde birçok katliam yapan bu örgütün Çevik Kuvvet merkezinde eğitildiğini Duvar'da yeniden okuduk. Ve bunun sorumlularının bugün pirüpak gibi aramızda olduğunu, siyasette hala söz sahibi olmaya çalıştıklarını görüyoruz. Ne yapmamız lazım? Bu, ardı çok geçmişe dayanan duvarı yıkacak olan güç ne?

Ertuğrul Mavioğlu: *Duvar'da da dikkat çektiğimiz gibi “kasası soyulup soğana çevrilmiş, yasası tek adamın ağzından çıkacaklara bağlanmış, beş mutemet müteahhit paraları istiflesin diye geleceği ipotek altına alınmış, bebeklerin bile borçlu doğduğu bir ülkede; biz bunlara layık mıyız diye durup düşünmemiz gerekmez mi?”*

Evet, düşünmemiz gerekir ve bunu düşündüğümüzde, geriye aslında fazla bir seçenek kalmadığını da görebiliriz. Bu kabusa daha fazla tahammül etmek ve mezbahadaki koyunlar misali kesilme sıramızın gelmesini beklemek istemiyorsak, bu kanlı oyuna son vermek dışında bir yolumuz olmadığını anlamamız gerekir.

Bu duvarı ancak kitlelerin mücadelesi yıkar. Ama bunu başarabilmek için güçlü bir kollektif hafızanın yaratılmasına ve sağlam bir hakikat savunusuna ihtiyaç olduğunu bilmeliyiz.

Ve elbette ki eşitlik ve adalet silahıyla donanmış, inatçı, inançlı, gözünü daldan budaktan esirgemeyen, cüretkar bir örgütlülüğün manivelası, dünyayı yerinden oynatmaya muktedir olacaktır.

YAŞAMAK
İÇİN
SOSYALİZM

ERKAN BAŞ

İleri Kitaplığı

Avrupa Birliği ve AKP: Göçmen Krizinde Kazanan Kim?

KUBİLAY CENK KARAKUŞ

Geçtiğimiz haftalarda *The Outlaw Ocean Project* adlı bir araştırma-cı gazetecilik kuruluğu için çalışan bazı gazeteciler, Libya'da Avrupa Birliği (AB) fonlarıyla kurulan ve yönetilen göçmen hapishanelerinden birinin hikayesini anlattı. New Yorker gazetesinde yayımlanan bu haber, İleri Haber tarafından Türkçe'ye kazandırıldı. Bu haber aslında ilk değil. Örneğin 2017 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan rapora göre, Afrika'dan yolculuğa çıkıp Akdeniz üzerinden başta İtalya ve İspanya olmak üzere Avrupa'ya geçmeye çalışan çok sayıda göçmen Libya'da insan kaçakçılarının eline düşüyor. Her türlü insanlık dışı muameleye maruz kalan bu göçmenler, emperyalist müdahaleyle Kaddafi'yi devirerek iktidara yerleşen İslamcı militanlar tarafından her türlü işlerini yaptırmak için alınıp satılıyorlar. Fakat *The Outlaw Ocean* projesi kapsamında gerçekleştirilen haberle birlikte ilk defa bu kamplar görüntülendi ve Avrupa Parlamentosu'nda bazı milletvekilleri konuyla ilgili araştırma yapılması talebinde bulundu.

Özellikle 2015 yılında pik noktasına ulaşan göç krizi Avrupa'da egemenleri her açıdan zora sokarken Türkiye de bu süreçte "üçüncü taraf" olarak aktif rol oynamaya başladı. Bugün gelinen noktada, Libya'daki örneğin ötesinde, AB'nin göçe yaklaşımının

dinamik bir hale geldiğini ve göçün dışsallaştırılarak sorumluluğun üçüncü taraflara aktarıldığını vurgulamak gerekiyor. Zira bu hamleyle birlikte “teknik olarak” üçüncü taraf ülkelerde yaşananlardan doğrudan sorumlu AB değil, o ülkeler oluyor. İyi polis, insan hakları savunucusu, uygarlığın sembolü AB iken diğer ülkeler kötü polis oluyor.

Bu yazıda, öncelikle Suriye savaşıyla birlikte AKP iktidarının kendi dış politika hamleleriyle uyumlu olarak mülteci krizini nasıl sömürdüğünü ele alacağım. Daha sonra da 2016 yılında Türkiye ve AB arasında imzalanan anlaşma üzerinden göçün dışsallaştırılmasını, Avrupa Birliği’ne etkilerini ve AKP iktidarının da katkısıyla bu durumun göç yönetiminde nasıl model olarak benimsendiğini ele alacağım. AB’nin geleceğinde önemli bir payı olan bu denklemin anlamak, Türkiye’de AKP iktidarı için de önemli bir meşruiyet kaynağı ve diplomatik koz olan göçmen krizinin bir silah haline getirilmeyele doğrudan ilişkili.

AKP’li Yıllarda Göç ve Dış Politika

Türkiye’nin dış politika yaklaşımında önemli bir kırılma noktası olarak Suriye savaşı ele alınabilir. Teorik ve siyasal yaklaşımı ağırlıklı olarak dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu tarafından geliştirilen bu neo-Osmanlıcı paradigma, Osmanlı’nın geçmişte işgal ettiği bölgelerde ortak bir kültürel miras üzerinden AKP iktidarının siyasal, ekonomik ve kültürel etkinliğini artırmayı hedefliyordu. Bununla birlikte bölgede gerçekleştirilebilecek potansiyel “devrimlerle” de Müslüman Kardeşler ağıyla gücü eli alan iktidarlara yakın ilişkiler kurulacak, Erdoğan “Sultan” olacaktı. Yalnızca buna indirgenmemekle birlikte, Türkiye’nin Suriye’deki savaşta Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve ardılı bir dizi cihatçı grubu desteklemesinin bir nedeni de bu olarak görülmeli. Fakat buna ek olarak, göçmenlerin de yine bu kapsamda bir “yumuşak güç” (*soft power*) aracı olarak ele alınması yeni bir yaklaşım halini aldı. Savaşın başlamasıyla beraber “Suriyeli kardeşlerimize kapımız açık” şeklinde ortak dinsel arkaplana vurgu yapan söylemlerle birlikte sınır kapıları açıldı. Kendi tabanının konsolidasyonu için

içerde “hepimiz kardeşiz, biz Müslümanız” söylemi yaygın hale gelirken bir yandan da emperyalistlerle birlikte Suriye’nin parçalanmasında aktif rol oynandı.

Dış politika özelinde konuşacak olursak bir kaç noktayı açmak faydalı olacaktır. Birincisi, eski Cumhuriyet statükosunu “fazla pasif” olmakla suçlayan AKP, İslamcı bir perspektiften yayımlacı politikaları körüklerken uluslararası diplomasi için Türkiye’nin imajını yeniden çizmek istiyordu. Suriye’deki savaşla birlikte ortaya çıkan krize “insani yardım” söylemiyle müdahale etmek bunun için oldukça kullanışlı bir zemin sağladı. Türkiye artık dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumunda.¹ Bu durum AKP iktidarı tarafından bir koz olarak kullanılmak üzere bilinçli olarak tercih edilmiş bir politikadır. Hemen hemen Avrupa’ya yönelik her konuşmada bu sözler dillendiriliyor, bu çerçevede uluslararası konferanslar düzenleniyor, yalnızca Suriye’de yahut Ortadoğu’da değil, Kuzey Afrika ve Balkanlar’da da bir çekim merkezi oluşturuluyor.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) eliyle okullar, dil kursları, değişim programları, asker ve polislere yönelik mesleki eğitimler ve dini yatırımlar güçlendiriliyor. Bunun bir çıktısı olarak ağırlıklı olarak Afrika, Ortadoğu ve Türki cumhuriyetlerden gelen uluslararası öğrenci sayısında da ciddi bir artış görülüyor. Eylül 2021 itibariyle yaklaşık 181 bin uluslararası öğrenci Türkiye’de eğitim görüyor. 2013’e kadar her yıl ortalama 35-40 bin öğrenci gelirken aradan geçen 8 yılda bu sayının katlanmış olması ve AKP’nin uluslararası imajını dönüştürmeye çalıştığı bu döneme denk gelmiş olması dikkate değer.² Kendi ülkelerine döndükleri zaman çeşitli pozisyonlara gelen bu öğrencilerin Türkiye’yle de yakın ilişkileri oluyor. Örneğin Türkiye’de üniversiteyi bitiren bir öğrenci önce Somali Adalet Bakanı oldu, daha sonra da geçtiğimiz günlerde Savunma Bakanı olarak gö-

1 Birleşmiş Milletler verilerine göre Türkiye yaklaşık 3,7 milyon mülteciye ev sahipliği yapıyor. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

2 Türkiye’de yabancı öğrenci sayısı 8 yılda 48 binden 181 bine ulaştı - Ali Kemal Erdem (Independent Türkçe) <https://www.indyturk.com/node/407681/yaşam/türkiye/de-yabancı-öğrenci-sayısı-8-yılda-48-binden-11-bine-ulaştı...-uzmanlara>

reve başladı. Benzeri bir örnek de Etiyopya'da gerçekleşti. Bugün Türkiye, coğrafi olarak çok uzakta da olsa Etiyopya'da devam eden savaşın taraflarından birine SİHA satıyor. Somali yahut Etiyopya gibi ülkelerin dünya siyasetinde görece ağırlıklarının ne olduğu tartışılabilir ancak AKP iktidarının bu konudaki en büyük başarısı bölgesel çıkar çatışmalarında kendisini masanın bir tarafına mutlaka yerleştirmek. Zaman zaman Rusya ve NATO arasında gerçekleştirdikleri "kontrollü salınım" stratejisi de buraya dayanıyor: Batı yahut NATO blokundan kopmadan, bölgesel özerk hamleler gerçekleştirmek. Bunun yumuşak güç ve göçmen kriziyle ilişkisi yeterince açık olsa gerek.

AKP iktidarı Türkiye için böyle bir paradigma değişikliğine giderken, Avrupa Birliği de kendi yarattığı sorunların suretiyle ilk defa bu kadar yakından tanışıyordu. Ağırlıklı olarak Akdeniz'den ve Balkanlardan gelen göçmenler yollarda hayatını kaybediyor, Akdeniz'de göçmenleri taşıyan botların battıklarına, göçmenlerin cansız bedenlerinin karaya vurduğuna tanık olunuyordu. İnsan haklarının uçuşa geçtiği, uygar, özgürlükçü ve sınırların olmadığı bir Avrupa Birliği ütopyasının ortasında bu denli büyük bir insani kriz birçok açıdan yeni kriz başlıkları yarattı. Örneğin İngiltere'nin Brexit sürecinde bu durum birlikten çıkış yanlıları tarafından aktif olarak kullanıldı. Polonya, Macaristan, Avusturya, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde açıktan göçmen karşıtlığı yapan sağcı ve faşist partiler yükselişe geçti. Bugün bu partilerin oluşturduğu gruplar Avrupa Parlamentosu'nda önemli pozisyonlar tutuyor. Dahası, kendi aralarında düzenli toplantılar yaptıkları sıkı bir uluslararası "dayanışma" ağı mevcut sağcıların ve faşistlerin.

Sonuç olarak hem toz pembe AB ütopyasına dair toplumsal imajı koruyacak (*ve hatta ileriye taşıyacak*) hem de göçmen krizi nedeniyle AB içinde oluşacak çatlakları engelleyebilecek bir göç yönetimi modeli aranıyordu. Tam da bu bağlamda Avrupa Birliği'nin 2016 yılında Türkiye ile yapmış olduğu anlaşma, göçün dışsallaştırılması açısından önemli bir model olarak ele alınabilir.

Göçün Dışsallaştırılması

Göçün dışsallaştırılması (*externalisation*) tarihsel olarak yeni bir yaklaşım değil. Örneğin Avustralya hükümeti tarafından 2001 yılında uygulanmaya başlanan Pasifik Çözümü adlı politika, göçmenlerin Avustralya anakarasına değil de çevredeki adalarda bulunan gözaltı merkezlerine alınmasını hedefliyordu. Bu bağlamda kabaca söylemek gerekirse, göç yönetiminde dışsallaştırma politikasını benimseyen devletlerin temel amacı göçmenlerin henüz kendi sınırlarına ulaşmadan çeşitli önlemlerle girişlerinin engellenmesi olarak açıklanabilir. Üçüncü taraf ülkelerle anlaşıldıktan sonra o ülkelerde kurulan gözaltı merkezleri, vize kontrolleri, göçmenleri taşıyan şirketlere yönelik ekonomik yaptırımlar, göçün önlenmesi için üçüncü taraf ülkelere yapılacak yatırımlar da bu dışsallaştırma kapsamında ele alınabilir. Örneğin, bu yazıyı kaleme aldığım sıralarda Danimarka'nın Sosyal Demokrat Başbakanı Mette Frederiksen, ülkede suç işleyen yabancıların gönderilmesi için Kosova'da bir hapisane kiraladıklarını duyurdu. Danimarka'da suç işleyen yabancıların gönderileceği bu 300 kişilik hapisane Danimarka devletinin hukuk kurallarına göre işletilecek.³

Dışsallaştırma için AB tarafından öne sürülen temel argüman, göçmenlerin zorlu göç yollarına düşmelerini ve bu yolculuklar sırasında hayatlarını kaybetmelerini engellemek. Özellikle “insan haklarına saygılı Avrupa” söylemi üzerinden buna ciddi bir meşruiyet kazandırılmaya çalışıldığı aşikar. Ancak gerçeğin bundan oldukça uzak olduğunu söyleyebiliriz. AB'nin ve NATO'nun müdahaleleri sonucunda oluşan göçmen krizinin Avrupa'ya yattığı siyasal “maliyet” oldukça fazla. AB içerisindeki başta aşırı-sağcı ve faşist partiler bu krizi elinden geldiğince sömürüyor ve kendine siyasal sermaye devşiriyor. AB'nin sosyal demokrat yahut merkez-liberal partileri de sağcı partilerin bu söylemlerine karşı çıkıyor gibi görünüyor ancak ne krizi yaratan dinamikleri görmek istiyor ne de insani krize gerçekçi bir yardımı hedefliyor.

3 Denmark agrees €15 million deal to rent prison cells in Kosovo - Euronews. <https://www.euronews.com/2021/12/21/denmark-agrees-15-million-deal-to-rent-prison-cells-in-kosovo>

Hatta, bu kesimler için göçün dışsallaştırılmasıyla birlikte mülteciler için ayrılacak finansal kaynaklar azaltıldığı için dışsallaştırma daha da kabul edilebilir oluyor. Bir mülteci Avrupa'ya geldiğinde gerekli bakımı alması (*sağlık, gıda, barınma*) ve toplum yaşamına katılması için ihtiyacı olan kaynak, mültecilerin başka bir ülkeye gönderilmelerinden daha fazla. Kendi ülkelerine komşu olan ülkelerde tutulan mülteciler siyasi olarak bir koz haline dönüşüyor. Bunun en büyük örneği Türkiye'nin İdlib'e yerleşmesi.

Temelleri 2015 yılında atılan fakat tam olarak 2016 yılında somutlaştırılan AB-Türkiye Anlaşması (*Göçmen Mutabakatı olarak da biliniyor*) göç yönetimini yeni bir boyuta taşıdı. Bu anlaşmaya göre Suriye'de savaştan kaçan mültecilere ev sahipliği yapan Türkiye'ye 6 milyar Euro'luk ödeme yapılması, Türkiye ile yapılan gümrük birliği anlaşmasının güncellenmesi, AB'ye katılım için müzakerelerin sürdürülmesi ve Türk vatandaşlarına yönelik Schengen vizesinin kaldırılması öngörülüyordu. Bunun karşılığında, Yunanistan'a girmeye çalışan göçmenler Türkiye'ye iade edilecek, yeni göç güzergahlarının açılması da yine Türkiye tarafından önlenecekti. AB tarafından verilen para da Türkiye'de Suriyelilerin yaşadıkları yerlere yatırım için kullanılacaktı. Dönemin AKP iktidarı, hala geçerliliğini koruyan bu anlaşmayı kullakları ağzına vararak duyurmuş, Türkiye'nin AB'ye gireceğini, vize serbestisi geleceğini aktarmıştı. 2015 ve 2016'nın hem AKP hem de AB için oldukça kritik dönemler olduğunu, AB göçmen kriziyle boğuşurken içeride AKP iktidarının iktidar blokunda önemli çatırdamalar olduğunu hatırlayarak bunun iki taraf için de politik sonuçlarına bakalım.

Göçmenler İçin Kaybet-Kaybet

AB ve Türkiye arasında imzalanan bu anlaşma taraflar için "başarı" örneği olarak görülüyor. 2015 yılında yaklaşık 856,000 mülteci ve göçmen Yunanistan'a ulaşırken 2021 yılında sadece yaklaşık 8,000 mülteci ve göçmen ulaştı. Bu durum AB'nin göç yöneti-

mine yaklaşımında yeni bir paradigmayı beraberinde getiriyor.⁴ Bununla birlikte başta Almanya eski Şansölyesi Angela Merkel olmak üzere bütün Avrupalı liderlerin durumu alkışladığı ve Recep Tayyip Erdoğan'a teşekkürlerini ilettikleri demeçlerini sık sık okuyoruz.

Öncelikle meselenin politik sonuçlarını biraz açalım.

Avrupa Birliği için, büyük çoğunluğu Akdeniz ülkelerinin (İspanya, İtalya ve Yunanistan) kıyılarına ulaşan göçmenler, Brüksel'in siyasal ve ekonomik bütünlüğü için tehlikeli görülüyor, birliğin dış çeperi konumunda olan bu ülkelerin üzerinde eşitsiz bir basınç oluyordu. Bu basınç sık sık AB ülkelerinde çatışmalara neden oluyordu. Türkiye'yi "güvenli üçüncü ülke" olarak tanımlayıp Yunanistan'a ulaşan mülteci ve göçmenlerin geri iadesi için yasal zemin oluşturmasının bu açıdan birliğin bütünü için rahatlatıcı bir etki yarattığı söylenebilir. Hatta bu denli çatlak bir zeminde bulunan AB üye ülkeleri, dönemin ruhunun aksine, bu anlaşma özelinde 28 ülke bütün olarak hareket etti.

Avrupa'nın egemen sınıfları, bütün sorumlulukları AB'nin üzerinden alan bu anlaşmayı öyle "sevdi" ki, 2017 yılında Libya ve İtalya arasında imzalanan göçmen anlaşmasında da bu model temel alındı. Yine aynı şekilde Fas ve İspanya da benzeri çerçevede bir göçmen anlaşmasına imza attı. Yazının başında belirttiğim *The Outlaw Ocean* projesinin Libya'da yaptığı araştırmacı gazetecilik örneğinin ortaya çıkardığı göçmen hapishaneleri de tam olarak bu politikaların bir sonucu. Türkiye'nin konuyla doğrudan bir ilişkisi olmasa da AKP iktidarının AB'nin pis işlerini yapmak üzere mülteci ve göçmenleri birer piyon gibi görmesi, diğer ülkeler için de oldukça cazip görünmüş olsa gerek. İtalya ile Libya arasında anlaşmanın imzalanmasına ön ayak olan dönemin İtalya İçişleri Bakanı Marco Minniti bunu itiraf eder biçimde Libya'da uygulanan modelin "sınırlar ve dikenler kullanılmadan

4 Arrivals of refugees and migrants to Europe in 2021 – European Commission <https://reliefweb.int/map/world/arrivals-refugees-and-migrants-europe-2021-dg-echo-daily-map-17122021>

göçle mücadele etme yöntemi” olduğunu söylüyor.⁵ Bu amaçla kurulan FRONTEx (AB'nin sınır güvenlik kurumu) için ayrı bir silahlı kuvvet kurulması planlanırken Avrupa'da silah lobileri ellerini ovuşturuyor. FRONTEx'in sürekli artan bütçesinin göçün dışsallaştırılmasındaki denetim mekanizmasında önemli bir rolü bulunuyor. Akdeniz'i geçmeye çalışan göçmenleri Libya Sahil Güvenlik adlı milis gruba bildiren uçaklardan tutun da göçmenleri yakalayan ekiplerin eğitim-donat faaliyetlerine kadar birçok etkinlik burası tarafından sağlanıyor.

Türkiye'ye gelirsek, 2015-2016 yıllarında AKP'nin içinde bulunduğu kaotik halden çıkış için önemli bir basamak oluşturmuş fakat bununla sınırlı kalmamıştır. Uluslararası diplomaside Türkiye'nin imajının yeniden çizilmesi, Erdoğan'ın “Müslüman dünyanın ve mazlumların lideri” olarak görülmesinin önü açılmış, Suriye'de milyonları yerinden eden neo-Osmanlıcı zihniyetin dayanak noktaları güçlendirilmiş, özellikle Türkiye'de iki sandık dönemi arasında yapılan bu anlaşmayla Saray Rejimi'nin taban konsolidasyonuna büyük bir can suyu kazandırılmıştır. 2020 yılında Erdoğan'ın emriyle otobüslere bindirilerek Yunanistan sınırına gönderilen göçmenlerin yarattığı kriz de bu çerçevede incelenmeli. Suriye'de 36 askerin hayatını kaybetmesi ve Idlib konusunda yaşanan sıkışma sonucu içeride oluşabilecek kriz ortamının önüne geçmek için hamle yapan AKP, ‘vize serbestisi anlaşmamızı yerine getirmediğiniz’ diyerek mülteci kozunu sahaya sürdü.

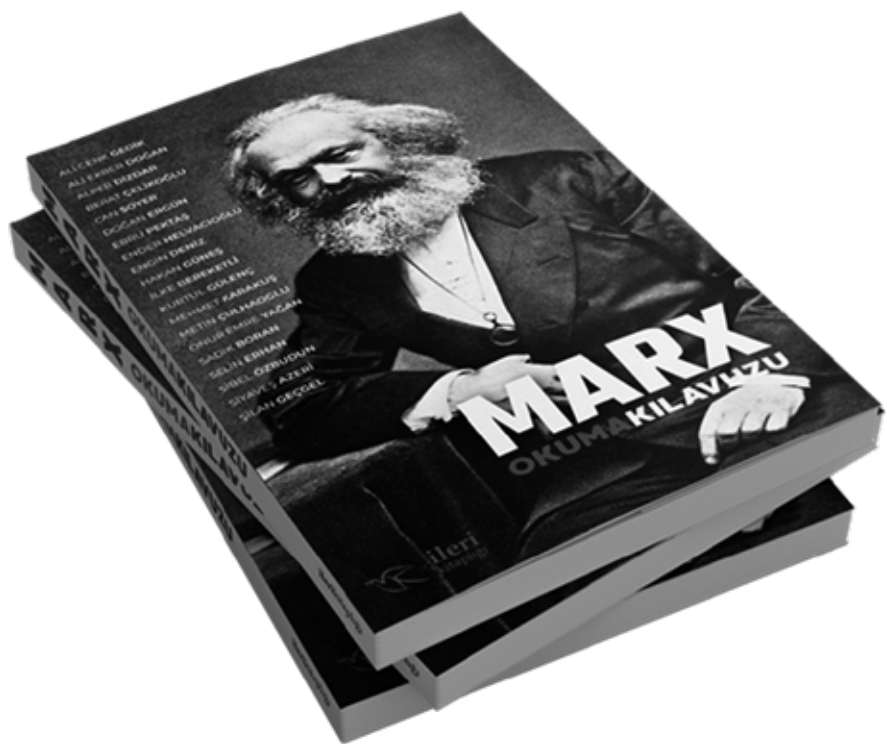
Avrupa Birliği bugün hala göçmen kozu için Erdoğan'ın iki dudağının arasına bakıyor. Yani Avrupa'nın egemenleri hem yarattıkları krizden paçayı kurtarmaya çalışıyor, hem de mülteciler üzerinden kendine siyasal manevralar yapan Erdoğan rejimini besliyor. Buradaki açmaz ise iki tarafın da artık birbiriyle bağımlılık ilişkisi içerisinde bulunuyor olması. AB'den çıt çıkacak gibi olsa burada AKP iktidarı tarafından hemen bir ayar veriliyor.

5 Göçmenleri Avrupa'dan uzak tutmak için kurulan gizli hapishaneler – İleri Haber <https://ilerihaber.org/icerik/gocmenleri-avrupadan-uzak-tutmak-icin-kurulan-gizli-hapishaneler-134426>

Peki göçmenler?

Hem Türkiye’de hem de AB içerisinde egemenler kendilerini “kazan-kazan” pozisyonunda tutuyor. Göçmenler için ise durum tam tersi: Kaybet-kaybet. Emperyalistlerin müdahaleleri ve Türkiye’de AKP’nin yayılmacı politikaları yüzünden yerlerinden edildiler, Avrupa’ya geçmeye çalışırken öldürüldüler, Türkiye’de kalanlar asgari ücretin bile çok çok altında kayıt dışı çalıştırılıyor, iktidarın siyasal hamleleri için sınıra sürülüyorlar ve bir de diğer tarafta FRONTEX’in, faşist milis grupların şiddetiyle karşılaşılıyorlar. “Şanslı” sayılabilecek bir azınlık eğer bunları yaşamazsa, Libya’daki gibi göçmen hapishanelerine düşüyor, insan kaçakçıları tarafından alkonuluyor, yahut Yunanistan’da irili ufaklı adalardaki “bekleme kamplarında” tutuluyorlar. Erdoğan’ın “Sultan” olma isteğiyle çıktığı yolda izlediği (ve hala inatla izlemeye devam ettiği) politikalar yüzünden Suriye’de çözüm bulunamıyor ve bu süreç derinleşerek devam ediyor. Emperyalistler ve kapitalistlerin yarattığı krizlerin sorunlarıyla boğuşurken, bir de ihtiyaç duydukları takdirde onlar tarafından rakip devletlere karşı birer silah olarak kullanılıyorlar. Üstüne bir de sığınmacı olarak ülkeye kabul edilen ve/veya geri gönderilen göçmenler için Türkiye resmi olarak mülteci statüsü hala vermiyor.

Türkiye’de sosyalistler için siyasal çalışma pratiğinin oldukça zayıf olduğu bu alanın önümüzdeki dönemde görmezden gelinemeyeceği aşıkâr. Göçmen işçiler ücra sanayi atölyelerinde, atık kağıt sektöründe, tekstil atölyelerinde güvencesiz ve kayıt dışı çalışmaya devam ederken Türkiye işçi sınıfının doğal bir parçası haline geliyor. Hem Avrupa Birliği’nin emperyalist politikalarını ortaya seren hem de Saray Rejimi’nin kendi çıkarları için AB’den aldığı sus payını açığa çıkararak bir siyasal hattın sosyalistlerin önümüzdeki dönemdeki kitleselleşme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerekiyor.

Üçüncü İttifak ve Sosyalist Müdahale: Bir Adım Dışarı Değil, Bir Adım İleri

FIRAT ÇOBAN

Türkiye’de sosyalist hareketin, siyasal alana içkin bir tartışmanın çok uzun yıllar sonra ilk kez böylesine kuvvetli belirleyeni olduğunu söyleyebiliriz. Üçüncü İttifaka dair tartışmalar, sosyalist mahallelerin dışında ve ötesinde karşılık buluyor, Saray Rejimi’ne karşı mücadelenin yükseldiği alanlarda bir heyecan ve beklenti yaratıyor. Bu yazıda mümkün olduğunca Üçüncü İttifakın gerekliliği ile mevcut sürece yöneltilen eleştirileri ele almaya gayret edeceğiz.

Bugün Türkiye’nin bir iktidar değişikliği arifesinde olduğunu iddia edebileceğimiz çeşitli göstergeler var. Kendisini son aylarda daha çok para politikası üzerinden somutlayan ve sertliği artan sermaye sınıfının iç savaşı, döviz kurundaki olağanüstü dalgalanmalar ve Türk lirasındaki büyük değer kayıpları, yurttaşların karşı karşıya kaldığı ve her geçen gün büyüyen alım gücü krizi, çeşitli temel tüketim maddelerinin satışına getirilen sınırlandırmalar, Erdoğan rejiminin iç ve dış enstrümanlarının belirgin etkisizliği ile manevra imkanlarının daralmışlığı ve bir dizi başka politik ve iktisadi gereğe ile tüm bu sürecin işaret ettiği hegemonya kri-

zi bize AKP adına bir gidiş tablosu çiziyor. Bu süreçte bizatihi rejimin failleri, kullanışlı kalemleri ve eski ortakları ya Erdoğan sonrası Türkiye'ye dair tasarımlarda bulunacak kadar ileri gidiyorlar (*hatta bazıları kendilerini Erdoğan sonrası Türkiye'de çeşitli halk kesimlerinin "kazanılmış haklarının" güvencesi ilan edecek kadar bilinç kaybı yaşıyor*) ya da daha hafif bir tabirle, başkanlık sisteminin Türkiye'ye iyi gelmediğini, sistemi yeniden tartışmak gerektiğini itiraf ediyorlar. Anketlerde oy oranlarındaki düşünün belirginleştiği, liderin sağlık durumunun kuvvetli biçimde tartışıldığı, geminin yarı yarıya su aldığı, tayfanın denize atlayıp kurtulmak adına sıra beklediği bu ortamda, aşılammış hegemonya krizinden çöküşe doğru yol alınıyor.

Mevcut krizin önümüzdeki süreçte siyasal iktidarcı aşılp aşılamayacağını mutlak anlamda elbette bilmiyoruz. Tüm daralmış manevra imkanlarına rağmen iktidarın elinde tuttuğu mevziler ve düzen muhalefetine karşı hegemonik proje inşasındaki belirgin başarısızlıkları, zayıf bir ihtimal olsa da krizin AKP iktidarınca aşılma imkanını kuvvetlendiriyor. AKP'nin karşısına liberal demokratik değerlere ve kentli milliyetçiliğe bezenmiş bir neoliberal rehabilitasyon çıkaran düzen muhalefeti, erken seçim çağrılarına indirgenmiş muhalefet biçimi ve siyasal iktidara terk edilmiş toplumsal/siyasal alanlar ile AKP'ye kendini yeniden üretebileceği bir alanı açıyor. Bu koşullarda sosyalist bir seçenek olarak Üçüncü İttifak, Türkiye'nin hem Saray Rejimi'nden kurtulması hem de toplumun büyük çoğunluğunun yaşadığı sosyal ve ekonomik krizi derinleştirecek ve radikal sağın yükselişini büyütecek yeni bir neoliberalizasyon sürecinin önüne geçilmesi için hayati bir önem taşıyor.

Türkiye'de çökmekte olanın adını koymak, Üçüncü İttifaka dair neden ve nasıl sorularına verilecek yanıtlar için elzem hale gelmiş durumda. Bugün çöken şey, yalnızca AKP'nin neoliberal popülist hegemonyası değil, 12 Eylül 2010 Anayasa değişiklikleri ile ilk adımları atılan, ancak esas olarak 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal sürecindeki kanun hükmünde kararname ile inşa edilen ve 16 Nisan referandumuyla kabul

ettirilen yeni Anayasa ile tescillenmiş yeni devlet formasyonunun kendisidir. 2013 yılı ile birlikte Türkiye kapitalizminin içine girdiği birikim krizine de çözüm üretme gayretinde olan bu devletin yeniden inşasının kendisi, alanın ele geçirilme sürecinde failin devletin eski sahiplerine ve bir noktadan sonra işbirliği içinde olduğu odaklara karşı verdiği mevzi ve manevra savaşları, karşılaştığı zorluklar, başarıları ve başarısızlıkları ile şüphesiz uzun ve nitelikli değerlendirmeleri hak ediyor. Bu yazının sınırlılıkları ve amacı bağlamında burayı hızlıca geçecek ve ezcümle olarak sıklıkla kullandığımız deyişi yinelemekle yetineceğiz: Eskiye öldürenler, yeniyi doğuramadılar.

Yeni bir tarihsel anlatı ve kurucu lider üzerine bina edilmeye çalışılmış bu inşa, devletin askeri, bürokratik ve hukuki örgütlenmeleri başta olmak üzere devlet alanını yeniden kurmaya çalışsa da Türkiye kapitalizminin birikim krizini ve dolayısıyla kendi hegemonya krizini aşamadı. Marx ve Engels'in Manifesto'da burjuvazinin krizleri aşma biçimini tarif ettiği gibi AKP, 2013 yılından bugüne kadar *daha yıkıcı krizlerin önünü açarak ve bu krizleri önlemenin yollarını tıkararak* yoluna devam etti. Bugün kendi projesine ikna edemediği Türkiye sermayesinin farklı gruplarının basıncı, artmakta olan hane halkının alım gücü krizi ve yüksek enflasyon, döviz kurundaki olağanlaşmış olağanüstü dalgalanmalar, kendisinin ve ittifak ortağının kamuoyu yoklamalarında doğrusal olarak düşen oy oranları ile AKP'nin ve Erdoğan'ın karşı karşıya olduğu kriz çok büyüktür; bu krizin aşılmasının önüne geçerek onu AKP'nin "nihai" krizi haline getiren Saray Rejimi'ne son vermek ise herkesten çok sosyalistlerin ve müttefiklerinin önündeki tarihsel bir görev olarak duruyor.

Üçüncü Bir Seçeneğin Zorunluluğu

AKP'nin hem egemen sınıflara hem de toplumun geri kalanına anlamlı ve güçlü bir iktidar projesi sunamadığı mevcut düzlemde, 2019 yerel seçimlerinde -AKP karşıtı blokun da desteğiyle- zafer kazanan düzen muhalefeti, AKP sonrası için en güçlü seçenek olarak öne çıkıyor. CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi ve Demokrat

Parti'den oluşan ittifak içerisinde DEVA ve Gelecek Partisinin de *de facto* olarak yer almaya başlamasıyla birlikte merkezin oldukça sağına demir atan ittifakın 19 yıllık AKP iktidarının ardından Türkiye'ye sunduğu gelecek projesinin ne *tarihsel bloku* bir karşı hegemonik projede bir araya getirecek düzeyde başarılı olduğunu ne de *aleni* yolsuzluklara ve *ölçsüz* patrimonyal gelir ve servet transferlerine son verilmiş, liberal demokratik değerlere bulanmış bir tür neoliberal rehabilitasyonun dışında ve ötesinde olduğunu söyleyebiliriz. Rehabilitasyon olarak tanımlamamızın gerekçesi, helalleşmeyi kurucu söylem olarak belirleyen, alanları, mekanizmaları ve maddi pratiklerini bu siyasal bağlamda inşa eden bu yeni iktidar projesinin, Beşli Çete'nin *aleni* ve *ölçsüz* talanı dışında sermaye sınıfının geçtiğimiz 19 yılda olağanüstü artan yağmasına, neoliberal otoriter emek rejimine, devletin her alanındaki dinselleşmeye, cinsiyet eşitliğine ve Kürt sorununun barışçıl çözümüne ilişkin bir tür rehabilitasyonun dışında ve ötesinde bir tutum almasını beklemememizdir. Beşli Çete olarak tanımladıkları, zenginliklerini gayrimeşru olarak gördükleri, memleketin başına gelmiş en büyük felaketlerden olarak tanımladıkları sermaye gruplarının varlıklarına yönelik "bunlar kamunundur deyip geçeceğiz" ifadesinin zaman içerisinde "haklarını ödeyip kamulaştıracamız" biçiminde söyleme dönüştüğünü hatırlamak dahi bu iktidar projesinin bir rehabilitasyonun ötesine geçip geçemeyeceğine dair çok şey ifade etmektedir.

Daha önce yolsuzluklarla, büyük vurgunlarla suçladıkları rejimin işbirlikçi bürokratlarını daha şimdiden kendi büyükşehir belediyelerine genel sekreter yapan, Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı da dahil olmak üzere kurumlarını erkeklerle yöneten bu rehabilitasyonun, hem topluma sunduğu iktidar projesinin kendisi hem de bu iktidar projesini gerçekleştirmedeki -anket sonuçlarına da yansıyan- başarısızlığı, hem Saray Rejimi'nden hem de onun yarattığı memlekette kurtulmak isteyen yurttaşlar adına başka bir yolun gerekliliğine işaret ediyor; bu koşullarda Üçüncü İttifak, siyasetin, Saray Rejiminin patrimonyal gelir ve servet transferleri üzerine kurulu yolsuzluk düzeni ile Millet İttifakının

-başarılı olduğu takdirde- orta ve uzun vadede yurttaşların sosyal ve ekonomik krizini derinleştirecek ve toplumsal tahribatı büyütecek neoliberal rehabilitasyonu arasına bir *itiraz* olarak siyasal/toplumsal uzamda beliriyor.

Türkiye’de düzen siyasetinin başarısız içirme/ekleme girişimlerinde bulunduğu, dışladığı ya da doğrudan kurucu öteki haline getirdiği emek mücadelesi, kadın ve LGBTi+ mücadelesi, Kürt sorunu ve mültecilerin krizi olmak üzere dört temel alan olduğu ve bu alanların da Üçüncü İttifakın varoluş koşullarını yaratan unsurları oluşturduğu düşüncesindeyiz. Millet İttifakının, yirmi yıllık AKP iktidarının ardından topluma sunduğu vizyon bir neoliberal rehabilitasyonun dışında ve ötesinde değildir. On milyonlarca insanın yoksulluk sınırının altında yaşadığı, güvencesiz ve geleceksiz çalışmanın norm haline geldiği, işsizliğin, derin yoksulluğun ve alım gücü krizinin büyüdüğü, işçilerin sendikasılaştırıldığı, asgari ücretin genel ücret haline getirildiği bir gerçeklikte Millet İttifakının iktidar projeksiyonu topluma ancak sürdürülebilir bir kriz sunabilir. Önerilen şey bir yamadır; ancak neoliberalizmin ve yurttaşlığın krizinin ya da daha genel bir ifadeyle Türkiye’de düzenin krizinin üstesinden basit yamalarla gelinemez. ABD’de Biden deneyiminin de gösterdiği üzere vaat edilen yamaların iktidar pratiğinde uygulanıp uygulanmayacağı da meçhuldür. Halihazırda yamalı bir TÜSİAD programının ötesini vaat edemeyen düzen muhalefetini iktidar pratiğinin ve devlet zihninin nasıl dönüştüreceği, yeni dönemin tüm siyasal/toplumsal alanlarda ana muhalefeti olma hedefini koyan sosyalistler açısından yanıtlanması gereken önemli bir sorudur.

Üçüncü İttifaka yönelen eleştiri ve uyarıların başında Millet İttifakının “restorasyon” projesine eklenme ihtimali geliyor ancak hem ortada vaat edilen bir restorasyon yoktur hem de bu iddia önceki bölümlerde belirttiğimiz gerekçelerle ontolojik olarak mümkün değildir. Henüz yolun başında solu-sosyalistleri dışarıda bırakan ve bir sağ partiler ittifakı olarak şekillenen düzen muhalefeti ile piyasacı, milliyetçi ve mülteci düşmanı bu düzenin kurucu dışarıları toplamı olarak AKP sonrası memleketin siyasal/toplum-

sal alanda esas muhalefet gücü olmayı hedefleyen Üçüncü İttifak arasında eklemleme ihtimaline dönük eleştirinin “düzenin solun meşruiyetine ihtiyacı var” gibi bir boş gösteren ile temellendirilmesi üzücüdür. Elbette bu eleştirinin hedefi sosyalistlerden çok müttefiki Kürt siyasal hareketidir. Millet İttifakının önceki yerel seçimlerde Kürt siyasal hareketi ile *de facto* olarak kurduğu ifade edilen örtülü ittifaktan ve hareketin günün sonunda radikal demokrasi tahayyülünden mütevellit, iktidar pratiği içerisinde Üçüncü İttifakı da TÜSİAD uzantısı politikalara içerme/eklemleme tehlikelerine işaret edilmektedir. Bu eleştirinin muhatabı -ve o durumda bu sınavı verecek olan- Kürt siyasal hareketi olmakla birlikte, Millet İttifakının Türkiye’de egemen sınıfları ve devlet mimarisi içerisindeki odakları ikna etmeye gayret ettiği iktidar projesinde Kürt sorununun nerede durduğunu, kırmızı çizgilerinin, sınırlarının neler olduğunu, çözümünü nerede aradığını yeniden düşünmenin faydalı olacağı inancındayız. Millet İttifakının tökezleyeceği yerin -neoliberal doğasından dolayı- işçi sınıfının ve çeşitli halk kesimlerinin sosyal ve ekonomik hakları olacağını ifade edenlerin, Millet İttifakının Kürt sorununun çözümünde tökezlemeyeceğine, bu memlekette barışı inşa edebileceğine dönük kuvvetli bir inancı olsa gerek. Verili durumda, biz bu inancı taşımıyoruz. Öte yandan, Kürt siyasal hareketinin içinde bulunduğu, piyasacı-İslamcı-milliyetçi düzenin kurucu dışarılarının en geniş cephesi olarak Üçüncü İttifakın, bir *ittifak* olduğunu, bir siyasal birlik, partileşme olmadığını, sosyalistlerin hegemonya projesinin önemli uğraklarından biri olarak gördüğümüz seçim sürecinde de örgütsel ve programatik bağımsızlığın ve ayrımların sürdüğünü de hatırlatma ihtiyacı duyuyoruz.

İşçi sınıfı ve Kürtlerle birlikte kadınları, LGBTi+’ları ve mültecileri, Türkiye’de Saray Rejimi ve piyasacı-milliyetçi Millet İttifakının dışında bir üçüncü seçeneği yaratan koşulların kurucu unsurları olarak tanımlamıştık. Mülteciler ve LGBTi+’lar bağlamında hem Saray Rejimi’nin hem düzen muhalefetinin görece belirgin tutumu, bu kesimler adına üçüncü bir yolun zorunluluğunun anlaşılmasına görece daha çok olanak sağlıyor. Ancak İstanbul Söz-

leşmesi başta olmak üzere tüm temel talepleri Millet İttifakınca *dile getirilen* ve desteklenen kadın hareketinin Üçüncü İttifakın nasıl kurucu unsuru olduğunu irdeleme gereği duyuyoruz.

Türkiye’de kadın hareketi, özellikle geçtiğimiz on yıl içerisinde toplumsal alanlardaki varlığı, mücadelesi, kurumları, hem kazanımları hem yenilgileri ile Saray Rejimi’ne karşı eşitlik-özgürlük mücadelesi verilen alanlarda önderliğini göstermiştir. Bugün kadının mücadelesinin İstanbul Sözleşmesine geri dönülmesi ve sözleşmenin uygulanmasındaki eksikliklerin giderilmesi başta olmak üzere çeşitli talepleri, -Saadet Partisi’ni dışarıda tutarak- Millet İttifakınca da benimseniyor ve AKP sonrası derhal atılacak adımların arasında sayılıyor. Öyleyse ayrım nerededir? Ayrım tam da laiklik konusunda net bir tutumu olmayan, piyasacı-milliyetçi-erkek partiler koalisyonu olarak Millet İttifakının, siyasal ve toplumsal alan arasında yaratmaya gayret ettiği, kendisini son zamanlarda en net biçimde sokak siyasetini marjinalleştiren ve terörize etmeye çalışan ifadelerde de gösteren yarılımadır. Kadınların makul bulunan taleplerini dile getirmek ile kadın mücadelesinin talep ettiği siyasete müdahale edilecek alanları teslim etmek ve bu mücadelelerin öznelerini kuruluş sürecinde belirleyici haline getirmek arasındaki yarılmanın bir tarafında Millet İttifakı öbür yanında Üçüncü İttifak durmaktadır.

Bugün “bizim kitabımızda sokağa çıkmak yok, hakkımızı demokratik biçimde arayacağız” diyen ve hak arayanlar için diktatörlük olarak tanımladıkları düzenin kurumlarını işaret eden düzen muhalefetinin, sokakların hegemonik mücadelesini sürdüren kadın hareketi ile organik bir ilişki kurması beklenemez. Tüm dilsel düzeydeki ifadelere, cinsiyet eşitliğine dönük vaatlere, hatta tüzük maddelerine dönüşmüş kendi iç yasalarına karşın, Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin %88,15’i, İYİ Parti milletvekillerinin %94,44’ü erkeklerden oluşan erkek siyasal partilerdir. Saray Rejimi’ne dönük muhalefetini erken seçim çağrılarında indirgeyen, liberal demokrasinin dahi yadsımadığı ve Anayasal bir hak olan toplantı ve gösteri yürüyüş hakkını ve bu hakkı kullanan siyasal/toplumsal güçleri marjinalize eden, dinselleşmeye karşı net tu-

tum almayan ve kadın hareketin başat taleplerinden olan İstanbul Sözleşmesinden vazgeçilmesi için Saray Rejimi ile işbirliği yapan siyasi İslamcılarla yeni bir memleket kurmaya çalışan, yukarıda andığımız ifadelerle sokakta hak arayan bu güçlere rejimin müdahalesinin meşruiyetini yaratan düzen muhalefetine karşı eşitlik, özgürlük ve laiklikten taviz vermeyenlerin Üçüncü İttifakı, toplumsal alana sıkıştırılmaya ve marjinalleştirilmeye çalışılan sokak siyasetinin örgütsel/eylemsel gücünü büyütme ve bu gücü parlamento dahil siyasi/toplumsal alanların tümüne yaymakla sorumludur.

Siyaseti Yarına Bırakmamak İçin

Üçüncü İttifak tartışmalarına yönelen eleştirilerin yoğunlaştığı alanlardan bir diğeri de Millet İttifakının göstereceği adayın desteklenebileceğine dönük, sosyalistlerden ve Kürt siyasi hareketinden gelen açıklamalardır. Bugün sosyalistlerin ilk görevi Türkiye'nin Saray Rejimi'nden derhal kurtarılmasıdır; geçmişte olduğu gibi bugün de sosyalistler bu konudaki kararlılığını ve özverisini siyasi/toplumsal alanların tümünde gösterecektir. Yüzünü düzen muhalefetinden öte yana dönen, sosyalistlere kulak kabartan, Üçüncü İttifak tartışmalarıyla heyecanlanan, çeşitli anket sonuçlarında da görüleceği üzere parlamento seçimlerinde tercihini sosyalistlerden yana yapacağını ifade eden yüzbinlerce yurttaşın Cumhurbaşkanlığı seçiminde Erdoğan'ın karşısındaki en güçlü adaya oy vermeye dönük oldukça kuvvetli ihtimali, Saray Rejimi'nin karşısına çıkarılacak adayın belirlenme sürecinin kendisini, neoliberal rehabilitasyonun kendisine yapılacak ilk siyasi müdahalenin alanı haline getirmektedir.

Türkiye'de emekçiler, kadınlar, Kürtler, LGBTi+'lar ve mülteciler için -ve onlarla birlikte- piyasacı-milliyetçi düzene karşı müdahaleye hazırlanan sosyalistlerin, yüzünü düzen muhalefetinden yana dönse de eli Cumhurbaşkanlığı seçim sandığında şimdilik en güçlü seçenek olarak gördüğü yerde duran yurttaşlarımıza, işçi, kadın, mülteci düşmanı bir adayın dayatılmasının önüne geçmekle, Saray Rejimi'ne kendisini yeniden üretme imkanı tanıyacak yeni

Ekmeleddinler'in, Abdullah Güller'in dayatılmasını engellemekle yükümlüdür. Yarın "biz söylemiştik" demek adına bugün en steril, en korunaklı sözleri söyleyen, Doğan Ergün'ün ifadesiyle "siyaseti pozisyon deklarasyonuna indirgeyen"¹ bu radikal pasifist tutumun karşısına, devrimci sorumluluğu ve sosyalist müdahaleyi koymanın gerektiği düşüncesindeyiz. Müdahalenin alanı, yalnızca geçtiğimiz bir ay içerisinde, rejimin kasıtlı yoksullaştırma politikalarına karşı gelişen protestoların önüne geçmeye çalışan, yurttaşların alım gücü krizi karşısında hiçbir anlamı olmayan yeni asgari ücrete desteğini açıklayan ve son olarak "bizim kitabımızda sokak yok, haklarımızı demokratik biçimde arayacağız" diyerek Anayasayı ihlal eden ve yurttaşların hak mücadelesine yönelik her türlü gayrimeşru saldırının meşruiyetini sağlayan düzen muhalefeti başta olmak üzere, Saray Rejimi'ne karşı muhalefetin yükseldiği tüm alanlardır; amacı ise aşılammış hegemonya krizini rejimin "nihai" krizine dönüştürmek adına mücadelelerin niteliğini ve kuvvetini çoğaltmaktır.

Yukarıda andığımız ve benzeri radikal pasifist eleştirilerin beraberinde sosyalistlere "yeni dönemin tehlikelerini öngörerek toplumu uyarmak", "itirazları dile getirmek" ve en önemlisi bunları "dışarıda kalarak" yapmak gerekliliğinin salık verildiğine tanık oluyoruz. Dışarıda kalmakla elbette "restorasyona" eklemleme ihtimaline işaret ettikleri Kürt siyasal hareketinin olmadığı bir ittifak gerçekleştirmek ve böylelikle mevcut seçim barajı dolayısıyla parlamentonun dışında kalmak ifade ediliyor. Bu önerilerin beraberinde de solun-sosyalistlerin bu tutumunun, yani AKP sonrası neoliberal "restorasyonu" öngörerek toplumu bu konuda uyarmasının, solun sesini kuvvetlendireceği, "solun çağrısına diğerlerini katacağı" belirtiliyor. 12 Eylül darbesinden bu yana siyasal alanın dışına itilen, düzenin baskı ve ideolojik aygıtlarıyla siyasetleştirilmeye ve örgütsüzleştirilmeye çalışılan Türkiye sosyalist hareketi, geçtiğimiz kırk yılı aşkın süre zarfında memleketin her kritik döneminde bir adım dışarıda kalarak çoğunlukla mem-

1 Doğan Ergün, "Eylemsizlik İlkesi", İleri Haber, 29.11.2021. <https://ilerihaber.org/yazar/eylemsizlik-ilkesi-133587>

lekete ilişkin en doğru saptamaları yaptı ve toplumu tehlikelere karşı uyardı. Bu dışarıda kalıp doğru sözü söyleme tutumunun sosyalistleri geçtiğimiz yirmi yılda ne kadar büyüttüğü üzerine düşünülmelidir. Elbette bu tutumun önemini asla yadsımıyor; bilakis gurur duyuyoruz. Ancak siyaseti “şimdiki zamanın uzamı içerisinde yürütülen bir etkinlik”² olarak kavrayan sosyalistler için artık yalnızca tahlil etme, saptama ve uyarma değil; piyasacı-milliyetçi düzenin iki kutbuna karşı siyasal/toplumsal alanların tümünde sosyalist müdahalenin vaktidir. Saray Rejimi’nin ve düzen muhalefetine dışarıda bıraktığı ve/veya içermeyi başaramadığı siyasal/toplumsal alanlardan oluşmuş bir cephe olarak Üçüncü İttifak ile Türkiye’de emekçiler, kadınlar, Kürtler, LGBTi+’lar ve mülteciler için –ve onlarla birlikte– düzenin iki kutbuna karşı devrimci muhalefeti tüm alanlarda örmenin, büyütmenin yolu siyaseti *yarınlara bırakmamaktan; bir adım dışarı değil, bir adım ileri* atmaktan geçmektedir.

Üçüncü İttifakın anlamı ve görevleri, önümüzdeki iktidar değişikliğinin, yalnızca düzenin bir unsurunun gidip öbürünün geldiği alelade bir oyuncu değişikliği olmadığını kavradığımızda daha da netleşecektir. Saray Rejimi’nin memleketin tüm alan ve kurumlarında bıraktığı tahribat yargı, eğitim, sağlık, kültür ve diyanet başta olmak üzere tüm alanlarda yeniden inşayı zorunlu hale getirmektedir. Kurtuluş ve kuruluşun elzem olduğu bir gerçeklikte bir tür rehabilitasyonun dışında ve ötesinde bir vaatte bulunmayan düzen muhalefetine hegemonya projesi için açmaz, Saray Rejimi’ne ve düzen muhalefetine karşı ana muhalefeti örmek isteyen sosyalistler ve müttefikleri için ise fırsat tam olarak buradadır. Türkiye’de eğitimden sağlığa, kültürden yargıya tüm alanların bir rehabilitasyon projesi doğrultusunda yeniden biçimlendirileceği, devlet mimarisine içkin pozisyonların mevcut yer tutmuş odaklarla –özellikle güvenlik bürokrasisi içindeki odakları işaret ediyoruz– yeni iktidar ortakları arasında pay edileceği bu sürecin kendisi sosyalistler için müdahale alanının ta kendisidir.

2 Can Soyer, *Marksizm ve Siyaset: Yöntem, Kuram, Eylem*, Yordam Kitap, 2020, s. 284.

Bu memleketin başına gelmiş en büyük kötülük olan Saray Rejimi'nden bir an evvel kurtulmak, hesaplaşmak yerine helalleşmek isteyen neoliberal rehabilitasyona karşı eski ve yeni düzen arasındaki sürekliliklere işaret ederek yurttaşların yoğun muhalefetini örmek, işçi sınıfının ve kadın hareketi başta olmak üzere müttefiki diğer eşitlikçi-özgürlükçü toplumsal hareketlerin eylemsel ve örgütsel gücünü artırarak mevziler kazmak, böylelikle -Marx'ın, Geçici Hükümete Cumhuriyet'i ilan ettiren Fransız proletaryasına ithafen söylediği gibi- devrimci kurtuluşun kendisini değil, kurtuluş için mücadele edilecek alanları ele geçirmek³, bu mücadelelerin taleplerini siyasal alanlarda dile getirmenin dışında ve ötesinde doğrudan mücadelelerin öznelere siyasal alanlara taşımak, sendikalar, meslek örgütleri ve demokratik kitle örgütleri ile yükseköğretim başta olmak üzere Türkiye sosyalist hareketinin organik ilişkiler kurduğu alanları yeniden kuvvetlendirmek, demokratikleştirmek ve bunlara düzene müdahale edecek bir işlev kazandırmak, sosyalistlerin olmadığı bir parlamento ve siyasal alan hayal edenlere karşı güçlü bir sosyalist grup oluşturmak ve nihayetinde düzene karşı kendi kendine ortaya çıkamayacak manevra hareketinin koşullarını devrimci bir programla yarınlara bırakmadan bugünden hazırlamak dönemsel ve tarihsel görevlerimiz olarak önümüzde durmaktadır.

3 Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*, Yordam Kitap, 2016, s. 47.

ENGELS OKUMAKILAVUZU

ALİ CENK GEDİK
ALP TANLAŞI
BERAT ÇELİKOĞLU
CAN SOYER
ÇAĞATAY TARHAN
EBRU PEKTAŞ
G. EMRE GÜRCANLI
İLKE BEREKETLİ
METİN ÇULHAOĞLU
ÖZGÜR DIRİM ÖZKAN
ŞILAN GEÇGEL
TANER TİMUR

ENGELS

OKUMAKILAVUZU

ileri
kitaplığı

ileri
kitaplığı

Devrimci Durum: Koşulların Daveti, İradenin Cesareti

DERYA BİLGE

Eyleminin ve düşüncesinin merkezine sosyalist devrim hedefini koymuş olanlar açısından, devrim için gerekli hazırlıkların eksiksiz yerine getirilmesi kadar, bir devrimi doğuracak koşulların tanımlanması ve saptanması da büyük önem taşımaktadır. Çünkü devrimci bir özne, devrimin koşulları hakkında olabildiğince kolektif bir algıya sahip olmak zorundadır. Söz konusu algı, çözümleme ve saptama süreçlerindeki kesinlikten öte, devrime yönelik siyasal çalışmaların doğrultusunu belirlemek açısından da zorunludur. Bu çerçevede, devrimin öznel ve nesnel koşulları, devrimci durum, toplumsal devrim/siyasal devrim ve iktidarın ele geçirilmesi gibi kavramlar hakkında oluşturulacak kolektif algı, sadece basit bir bilgi üretme ve çözümleme işlemi olarak değil, aynı zamanda devrim mücadelesinin çalışma başlıkları olarak değerlendirilmelidir.

Toplumsal Devrim, Siyasal Devrim

Marx'ın devrim konusundaki en bilinen sözlerinden başlayalım. *Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı*'nın meşhur Önsöz'ünde şöyle diyor:

Gelişmelerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde devindikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da, bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar.¹

Bu sözlerle, Marx, bizim buradaki konumuz açısından iki önemli noktaya işaret etmiş oluyor. Birincisi, devrim ancak üretici güçlerin belirli bir gelişme göstermesi ve mevcut üretim ilişkileri ile derin bir çelişki içerisine düşmesiyle mümkün hale gelir. Bu ise, devrimin maddi temelini oluşturur. Üstelik *Alman İdeolojisi*'nde belirtildiği gibi, “bu çelişkinin, bir ülkede çatışmalara neden olması için o ülkede aşırı ölçüde artmış olması da zorunlu değildir.”² Ancak devrimin maddi temeli ile kast edilen devrimin nesnel koşulları değildir. Bir ülkede devrimin nesnel koşullarından en ufak bir eser yokken dahi, ülkedeki kapitalist üretim tarzının egemenliği karşısında devrimin maddi temellerinin saptanması mümkündür.

Marx'ın Önsöz'ün devamındaki sözleri ise, devrim konusunda lafazanlık yapanlar tarafından sıklıkla kullanılmıştır: “İçerebildiği bütün üretici güçler gelişmeden önce, bir toplumsal oluşum asla yok olmaz.”³ Kimilerine göre Marx'ın bu sözlerinde işaret edilen düşünce, devrim için kapitalizmin son derece gelişmiş olması gerektiği, kapitalizm bütün dinamiğini tüketmeden önce devrim kalkışmanın ise iradeci bir zorlama olacağı yönündedir. Oysa dikkatli bir göz, Marx'ın sözlerinin toplumsal devrim boyutuyla ilgili olduğunu görecektir. Diğer bir deyişle, Marx'ın sözlerinden, kapitalizmin son noktasına kadar gelişmesini beklemek gerektiği

1 Karl Marx, *Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı*, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 2011, s. 39.

2 K. Marx - F. Engels, *Alman İdeolojisi (Feuerbach)*, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 2010, s. 95.

3 Karl Marx, *Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı*, s. 40.

yönünde bir anlam çıkarmak imkansızdır. Kapitalizm son noktasına kadar gelişip içerebildiği bütün üretici güçler gelişmeden önce de burjuvazinin siyasal iktidarına son verilebilir. Dolayısıyla bir toplumsal devrim perspektifiyle dile getirilen sözler, siyasal devrim perspektifinin terki için gerekçe olamaz.

1874-75 yıllarında, Marx, Bakunin'in *Anarşi ve Devlet* kitabı hakkında tuttuğu eleştirel notlarda, aynı olguya şu sözlerle değinirdi: "Köklü toplumsal devrim, ekonomik gelişmenin belli tarihsel koşullarına bağlıdır, bu koşullar devrimin öncülleridir."⁴ Yani, kapitalizmin egemen üretim tarzı haline geldiği, kapitalist üretim ilişkilerinin belirli bir düzeyde gelişme gösterdiği ve kapitalist siyasal-hukuksal yapının az çok oluştuğu bir toplumsal formasyonda devrimin maddi temellerinin oluştuğunu söylemekte sakınca yoktur. Yeri gelmişken belirtelim: Marx'ın aşırı iradecilik olarak nitelediği de devrimin bu maddi temellerinin ya da öncüllerinin bulunmayışına rağmen devrimi mümkün gören siyasal perspektiftir.

Gelelim ikinci noktaya. Marx'ın sözleri bir toplumsal devrim saptamasıyla bitiyor ve üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin çözümü için toplumsal devrime işaret ediliyor. Toplumsal devrim ile kast edilen, ileri ucu komünizme kadar varan çok boyutlu bir dönüşüm sürecidir. Sürecin hedefi ise, kapitalist üretim tarzının ve ilişkilerinin varlığına tümüyle son vermek; sadece iktisadi olarak değil, toplumsal ve kültürel olarak da kapitalizmin izlerini yok etmektir. Bu anlamda, Marx'ın bu sözlerinde toplumsal devrim boyutunun öne çıkarıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Lenin'in işin içine siyasal devrim boyutunu eklediğini söylemek ise, yanlış olmasa da eksik kalacaktır. Çünkü kimilerinin iddia ettiği gibi, Marx ve Engels'te siyasal devrim perspektifinin olmadığını söylemenin imkanı yoktur. Örneğin, Komünist Manifesto'da "komünistlerin acil hedefi, (...)

4 K. Marx - F. Engels, *Anarşizm Üzerine*, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 2009, s. 153.

siyasal iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi”⁵ diyerek ya da 1872’de kaleme aldıkları ve Lahey’de toplanan Enternasyonal Genel Kongresi’nde karar haline getirmeyi başardıkları “siyasal iktidarın ele geçirilmesi proletaryanın büyük görevi haline gelir”⁶ sözleriyle ifade ettikleri düşünce gayet açıktır. Açık olan bir diğer şey de Marx ve Engels’te proletaryanın siyasal iktidar ele geçirmesi perspektifinin en ufak bir tartışmaya dahi yer bırakmayacak netlikte kazılı olduğudur.

Devrimci Durum: Nesnel Koşulların Daveti

Şimdi devrimci durum kavramına geçebiliriz. Devrimin maddi temellerinden farklı olarak, devrimci durum saptamasının yapılmasında, üretim tarzı düzeyindeki soyutlamalardan çok, toplumsal formasyon ölçeğinde gözlenen siyasal koşullara daha fazla yönelmek gerekmektedir. Diğer bir deyişle, devrimci durum saptaması somut durumun somut çözümlemesi yoluyla, sınıf mücadelesinin aldığı güncel biçimler aracılığıyla kavranabilecek bir olgudur. Bu anlamda, ülkenin iktisadi yapısının özellikleri kadar, siyasal ve ideolojik yapısıyla da ilgilidir.

Lenin’in *Sol Komünizm* kitabında dile getirdiği devrimci durum tanımı hayli tanıdıktr: “aşağıdakilerin eski tarzda yaşamak istemedikleri ve yukarıdakilerin de eski tarzda yaşayamadıkları”⁷ özgün konjonktür. Bir başka ifadeyle, devrimin başarıya ulaşması için gerekli olan koşulların başında, ülke içinde yönetenleri de yönetilenleri de derinden sarsan bir kriz durumunun oluşması geliyor. Bu kriz durumu, yönetici sınıfların egemenlik kapasitelerini büyük ölçüde tüketmelerine, emekçi sınıfların ise keskin bir mücadele içerisine girmelerine ve giderek devrimci bir sınıf bilincine ulaşmalarına yol açacak bir toplumsal alt üst oluşa neden oluyor.

5 K. Marx - F. Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 2009, s. 132.

6 K. Marx - F. Engels, *Anarşizm Üzerine*, s. 80.

7 V. İ. Lenin, *Komünizmin Çocukluk Hastalığı: “Sol” Komünizm*, Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1991, s. 82.

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, Lenin'in tanımında keskin bir kriz vurgusu olmasına karşın, krizin hangi somut başlıkla ilgili olacağına dair bir saptama yapmamış olmasıdır. Yani Rusya'da söz konusu kriz savaş koşullarıyla çok yakından ilgili olsa da Lenin için krizin tek biçimi savaş değildir. Ülkenin içerisinde bulunduğu iç ve dış koşullar çok farklı kriz dinamiklerini öne çıkarabilir. Hatta böylesi büyük bir alt üst oluş yaratan krizin, ekonomik bir kriz olması dahi zorunlu değildir. Ülkeyi devrimci duruma taşıyacak kriz, ekonomik olabileceği gibi, siyasal, ideolojik ya da birden çok kriz dinamiğinin çakışmasıyla oluşacak genel bir kriz de olabilir. Devrimci durum, krizin başlığıyla değil, etkisi ve dinamiğiyle ilgilidir.

Devrimci durum saptamasının en önemli unsurlarından bir diğeri ise, krizin yarattığı alt üst oluşun kitlesel bir siyasallaşma ile sonuçlanmasıdır. Devrimci durum koşulları, sadece emekçi sınıflarda kitlesel bir huzursuzluk ve tepkisellik yaratmakla kalmaz, aynı zamanda bu dinamikleri yoğun bir siyasallaşma ile buluşturan bir nesnellik de oluşturur. Bu yoğun siyasallaşma ise, ülkedeki kriz konjonktürünün başlıca sonucu olduğu gibi, söz konusu krizin daha da derinleşmesine yol açar. Öte yandan, emekçi sınıfların aranişına bir yön ve hedef tayin edecek olan öncülüğün müdahaleleri de böylesi bir yoğun siyasallaşma uğrağı sayesinde daha derinlere nüfuz edebilecektir. Aksi takdirde, ülkedeki kriz emekçi sınıfları yerden yere vursa dahi, belirgin bir siyasallaşma ve siyasal mücadele dinamiğı oluşmadıkça, devrimci durumdan söz etmemiz mümkün olmayacaktır.

Dolayısıyla, nesnel koşulları açısından devrimci durum olgusunu, ülkede toplumsal bir alt üst oluşa yol açacak derin bir kriz ortamının oluşması; bu kriz ortamında burjuvazinin egemenlik kapasitesinin hızla tükenmesi; emekçi sınıflar içerisinde giderek yayılan bir mücadele ve siyasallaşma sürecinin gelişmesi olarak tanımlayabiliriz. Bu durumda, devrimci durumu, bir ülkedeki tüm nesnel koşulların öncü iradenin müdahalesine açık hale geldiğı, giderek bu öznel müdahaleyi zorunlu kıldığı ve öncüyü de buna zorladığı özgün bir mücadele uğrağı olarak görmek mümkündür.

Devrimci Durum: İradenin Cesareti

O halde, devrimci durum saptaması açısından zorunlu olan öznel boyutuna geçebiliriz artık. Öncelikle, devrimci durum koşullarının öznenin iradesinden bağımsız bir biçimde gelişmeyeceğini vurgulamamız gerekiyor. Öncü irade, devrimci durum koşulları oluşana kadar kenarda bekleyen, ancak o koşullar oluşunca sahneye çıkma sırası gelen bir oyuncu değildir. Daha ötesi, öncü iradenin hazırlık çalışmaları ve mücadele birikimi yeterli düzeyde olmadığı sürece, koşulların bir devrimci durum yaratacak denli olgunlaşması çok zordur. Bu anlamda, devrimci durumun nesnel koşulları ile öznel koşulları bir ardışıklık ya da dışsallık ilişkisi içerisinde değildir. Devrimci durum, nesnellik ile öznelliğin buluşması olduğu kadar, bu iki dinamiğin birlikte olgunlaştığı bir süreçtir de aynı zamanda.

Nesnel koşulların öncü iradeyi müdahaleye davet ettiği, hatta buna zorladığı bir konjonktür, kuşkusuz, söz konusu öncü iradeden kimi şeyler de beklemektedir. En başta, öncülüğün siyasal hedeflerini olanca açıklığı ve berraklığıyla belirlemesi, kitleleri bu hedef doğrultusunda harekete geçirme kapasitesini kanıtlaması gerekmektedir. Bu anlamda, öncü iradenin iktidar perspektifine kıskançlıkla sahip çıkması zorunluluktur. Lenin, bu nedenle, 1917 Nisan'ında dile getirdiği "her devrimin temel sorunu, iktidar sorunudur" biçimindeki sözlerine şöyle devam ediyordu: "Bu sorun aydınlatılmadıkça devrimde kendi rolünü bilinçli biçimde oynamak ve hele devrimi yönetmek söz konusu olamaz."⁸ Dolayısıyla iktidar perspektifi, okundukça sevap yazılan bir dua değil, devrimci durum koşullarında öncü iradenin vazgeçilmez hedefidir.

Benzer biçimde, öncü iradenin müdahalelerinin bir başka hedefi de, emekçi sınıfların hareketini ve aranışını sürekli siyasal başlıklarla buluşturmak; mücadeleyi siyasal içeriğinden ayıracak her tür etkiyi boşa çıkarmak olmalıdır. Emekçi sınıfların öncelikle ekonomik koşullarıyla ilgilenmesini salık vermek düpedüz işçi

8 V. İ. Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 15.

sınıfını burjuvazinin kollarına atmak demektir. Devrimci durum koşulları, emekçi sınıflar arasında yoğun bir siyasallaşma yarattığı ölçüde, öncü iradenin görevi de bu siyasallaşmayı canlı tutmak ve iktidar perspektifiyle buluşturmaktır. Engels'in 1871'de, Paris Komünü'nün acı yenilgisinin hemen ertesinde, Londra'daki Enternasyonal Kongresi'nde yaptığı konuşmada sarf ettiği şu sözler önemlidir: "devrim, en üstün siyasal eylemdir; devrimi kim istiyorsa onun aracını da, yani devrimi hazırlayan, işçileri devrim için eğiten siyasal eylemi de istemek zorundadır."⁹

Bu noktada, devrimci durum koşullarında geniş emekçi kitlelerin hareketliliği konusuna, öncü irade bağlamında yeniden dönmek gerekiyor. Bir devrimci durum konjonktürünün başlıca belirtilerinden birinin, emekçi sınıflar arasında yaygın bir huzursuzluk, araniş ve yoğun bir siyasallaşma olduğunu söylemiştik. Fakat bu koşulun, emekçi sınıfların mutlak çoğunluğunun parti saflarına kazanılması ya da partinin işaret ettiği hedefe yönelmesi anlamına gelmediğini de belirtmek gerekiyor. Devrimci durum koşullarında böylesi bir zorunluluk ileri sürenler hakkında, 1917 Ekim'inde şöyle yazıyordu Lenin: "Böyle konuşabilen insanlar ya gerçeği bilerek değiştirmektedirler ya da devrimin gerçek durumunu hiç hesaba katmaksızın, her halde, Bolşevik Partisinin bütün ülkede oyların tam tamamına yarıdan bir fazlasına sahip olduğu yolunda önceden bir güvence elde etmek isteyen onmaz formalistlerdir. Tarih, hiçbir zaman, hiçbir devrimde böyle güvenceler vermemiştir."¹⁰

Kuşkusuz, bu söylenenler, devrimci durum koşullarında kitle desteğinin ve öncü iradenin emekçi sınıflar içerisindeki örgütlülük düzeyinin önemsizliği anlamına gelmiyor. Söylenen, sadece, devrimci durumun taleplerini, biçimci kaygılarla ve önceden verilmiş güvenceler arayarak karşılamanın mümkün olmadığıdır. Zira devrimci durum, tek başına sayısal çoğunlukla ilgili değildir. Partinin mutlak olarak yanına çekmesi gerekenler, emekçi sınıfların öncü ve mücadeleci kesimleridir. Bu kesimlerin siyasal olgunluk-

9 K. Marx - F. Engels, *Anarşizm Üzerine*, s. 46.

10 V. İ. Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, s. 185.

ları ve bilinçli mücadeleleri ise, sayıca az oluşlarının eksikliğini kapatacak temel unsurdur.

Bununla birlikte, emekçi sınıfların devrim mücadelesine en yaygın düzeyde kazanılması, öncü iradenin öncelikli siyasal gündemlerinden biridir elbette. Ancak böylesi bir gündemin varlığı, bizi tekrar iktidar sorununa götürüyor. Çünkü hem Marx ve Engels, hem de Lenin emekçi halkın ve ülke nüfusunun mutlak çoğunluğunun kazanılmasını siyasal iktidarın ele geçirilmesi için zorunlu bir koşul olarak değil, siyasal iktidarın ele geçirilmesi ile gerçekleşecek toplumsal bir hedef olarak değerlendiriyorlar. Örneğin Lenin 1919'da yazdığı Kurucu Meclis Seçimleri ve Diktatörlük adlı makalesinde şöyle yazıyor: "Halkın çoğunluğunu kendine kazanmak için proletarya, ilk olarak burjuvaziyi devirmek ve iktidarı ele geçirmek; ikinci olarak eski devlet aygıtını paramparça ettikten sonra Sovyet iktidarını örgütlemek zorundadır."¹¹

Kuram değil, Öngörü

Son olarak, devrimci durum kavramının bir kuram mertebesine yükseltilmesi çabalarına değinelim. Özellikle Ekim devriminin ardından, birçok ülkenin komünisti için devrimci durum, Rusya'da gerçekleşen sürecin kendi ülkelerinde de birebir yaşanmasıyla özdeş tutulur hale gelmişti. Bir anlamda, devrimci durum Rusya'daki özgül biçimlenişinden koparılmış ve bir tür kuram haline getirilmeye çalışılmıştı. Devrimci durum kavramını evrensel düzeyde kuramlaştırmanın tehlikelerini fark eden Lenin'in diğer ülke komünistlerini uyarması rastlantı sayılamaz. Lenin Ekim devriminin evrensel özelliklerini gösterirken, her ülkenin komünistlerinin somut durumun somut çözümlenmesi ilkesinden ayrılmaması gerektiğini de ısrarla belirtmişti. Bu uyarıda, devrimci durum konjonktürünün tanımlayıcı öğeleri olan kriz, siyasallaşma, öncülüğün müdahalesi gibi unsurlar vardı elbette. Ancak Lenin, bu unsurların somut biçimlenişlerinin farklılıklar göstereceğini, dünya komünistlerinin de kendi ülkelerindeki somut bi-

11 V. İ. Lenin, *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü*, Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 194.

çimlenişleri gözden kaçırmaması gerektiğini belirtmek istiyordu.

Bu anlamda, devrimci durumun, her ülkenin somut koşulları içerisinde oluşacak ve saptanabilecek özgül bir konjonktür olduğunu söyleyerek bitirebiliriz. Söz konusu somut koşulların izlenmesi ve çözümlenmesi sürecinde, öncü iradenin sergileyebileceği en yaşamsal yetenek öngörü gücüdür. Öngörü ise, istiareye yatarak görülen düşler değil, somut duruma pratik olarak müdahale eden öznenin önüne serilen siyasal ufkun dışavurumudur. O halde öngörünün doğruluğu bir bilgi sorunu olmaktan çok, devrimci irade ve hedef sorunudur. Ve Gramsci'nin dediği gibi, "koşullar varsa görevlerin sonuçlandırılması ödev, irade ise özgür olur."¹²

12 Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, Çeviren: Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul, 1986, s. 271.

ileri
kitaplığı

CAN SOYER
DOĞAN ERGÜN
EBRU PEKTAŞ
ENGİN DENİZ
ERKİN ÖZALP
HAKAN GÜNEŞ
H. MERİÇ ALGÜN
İLKE BEREKETLİ
METİN ÇULHAOĞLU
ONUR EMRE YAĞAN
SADIK BORAN

LENİN
OKUMAKILAVUZU

ileri
kitaplığı

LENİN
OKUMAKILAVUZU

Burjuva Anayasacılığından Burjuva Devrimciliğine Doğru Jön Türkler

İPEK YAZMAN

Sosyalist Açıdan Jöntürk Hareketi
Yuriy Aşatoviç Petrosyan

Yordam Kitap, Çeviren: A. Hacıhasanoğlu - M. Beyhan, 2015

Tarihi bir olayı yorumlamaya dair birden fazla yaklaşım vardır. Onu bir kesit olarak ele almak, önünü ardını budayıp onu yalnızca bir andan ibaret kılmak, belki de bazı yönlerini öne çıkartmayı görece kolaylaştıracağına inanarak kalan yönleri gölgede bırakmak bu yaklaşımların birer parçası olabilir. Hatta işi biraz daha ileri götürecek olursak olay ve günleri takvimde kıyamet veya kurtuluş ilan edip işaretleyebilir, tarihsel figürleri iyiler ve kötüler olarak iki çuvala ayırıp beraberinde getirdiklerini göz önünde bulundurmaksızın çuvaların ağzını büzebiliriz. Öyle ya, kutuyu açtırmamak dünden bu yana tavsiye edilegelmiştir. Söz konusu Jöntürk Hareketi gibi, adı duyulduğunda ardı merak edilmeden hakkında ezbere hükümler verilen bir başlık olduğunda, yukarıda bahsettiğimiz yaklaşımları en yakınımızda dahi görmek mümkün. Kendini sosyalist sıfatıyla tanımlayan insanlar olarak bize düşen ise, her başlıkta olduğu gibi bunda da kendimizi “bence”lerin görece konforlu bataklığından sıyırmak oluyor.

Yakın Tarihe Dair Metodoloji

Yuriy Aşatoviç Petrosyan'ın kitabı işte tam da bu açıdan, daha önce pek çok önemli yazarca değerli birçok kaynakta ele alınmış Jöntürk Hareketi'ni sosyalist perspektifle bize sunmasıyla ön plana çıkıyor. Peki nedir bu bahsedilip durulan sosyalist perspektif? Tarihi ele alırken üzerimize yüklediğimiz sorumluluk nedir? Cevabımız tarihsel materyalizmden başkası değil. Petrosyan, Jöntürk Hareketi'ni ele alırken hareketin ortaya çıktığı tarihsel koşulları ve sınıfsal yapısını Marx, Engels ve Lenin'in rehberliğinde, tarihsel materyalist bir çerçevede derinlemesine inceliyor. Kendi sözleriyle söylessek;

Çalışmamızın metodolojisini, toplumsal hayatın ve tarihsel süreçlerin altyapı-üstyapı ilişkileriyle belirlendiğini öngören, tarihsel materyalizm ilkeleri oluşturacak. Ele aldığımız dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal-ekonomik durumunu anlamamızda, değerlendirmelerimizi doğru yapmamızda Marksist-Leninist klasikler bize yol gösterecek.

Petrosyan, eserinde onlarca Türkçe, Rusça ve Avrupa kökenli kaynağa başvururken konu üzerine yapılan çalışmalardaki kimi yaklaşımlara da sosyalist açıdan yorum getirmekten geri durmuyor. Böylelikle hem bu alanda henüz okuma yapmaya başlamış okurlarına yeni tanıştıkları birçok kaynağı belirli bir çerçevede sunuyor hem de kaynakları halihazırda okumuş olanlara ilgili tartışmaları tekrar gözden geçirme fırsatını veriyor. Ahmet Bedevi Kuran, Yusuf Hikmet Bayur, Enver Ziya Karal gibi araştırmacıların eserlerinin Jöntürk Hareketi'ni anlamada oldukça değerli olduğunu vurgulayan Petrosyan, aynı zamanda bu önemli araştırmacıların hareketi birkaç kritik başlıkta eksikli ele aldıklarını da dile getirmekten geri durmuyor. Bu eserlerde daha ziyade hareketin tarihine ilişkin sınıflandırılmış bilgilere yer verilirken toplumsal temel ve hedeflere ilişkin çözümlerinin olmayışı da bu eksiklerden biri. Türk araştırmacılar bu hususta Jön Türklerle dair çözümlerini, onları feodal-saltçı yönetimden hoşnut

olmayan aydın sınıfın temsilcileri olarak tanımlamaktan öteye götürmeyerek hareketin sınıfsal aidiyetini görmezden geliyor. Yine benzeri bir tutumla, Jöntürk hareketi içindeki anti-emperyalist eğilimlere gerekli önem verilmiyor, 1906-1907 Doğu Anadolu ayaklanmaları hakkında herhangi bir söz edilmiyor; özetle burjuva devriminin öngünlerinde kitlesel halk hareketleri Türk araştırmacılar tarafından gerektiği kadar rağbet görmüyor ve önemsenmiyordu. Onlara göre Jön Türk hareketi, 1905-1907 Rus Devrimi'nin etkisi ve bu etkiyle Doğu ülkelerinde yükselen devrim hareketlerinden azade, kendi halinde bir hareketti. Şüphesiz ki Türk araştırmacıların Osmanlı'nın ve dünyanın içinde bulunduğu, esasen Jön Türk hareketinin içinde yeşerip serpildiği sosyo-ekonomik koşulları ele almak açısından eksikli çözümlerine getirilmiş bu eleştiriler, kitabın kaleme alındığı tarihsel materyalist bakış açısının önemli örneklerini teşkil ediyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki halk kitlelerinin anti-feodal ve ulusal kurtuluşçu hareketlerinin görmezden gelinmesi, Jön Türk hareketine dair değerlendirmelerine de yansıyor: "Bu tarihçiler, Temmuz 1908'de patlayan devrim için 'burjuva devrimi' terimini kullanmaktan kaçınarak, 'anayasa devrimi' ya da basitçe 'meşrutiyetin ilanı' gibi tanımlamaları yeğliyorlar."

Çalışmayı hazırlarken yararlandığı kaynakların, Jön Türk Hareketi tarihini tüm yönleriyle ele alma, sorunları bütünüyle aydınlatma ve özellikle de Türk ulusal burjuvazisinin doğuş ve gelişim süreciyle 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarındaki Jön Türk örgütlerinin sosyal bileşimini çözümlenmede yetersiz olduğunu vurgulayan Petrosyan, bu kaynaklardan yararlanarak Jön Türk Hareketi'nin toplumsal-siyasal tarihini, hareketin ideolojisinin doğuş ve gelişim sürecini ve hem "Yeni Osmanlılar"ın hem de Jön Türklerin toplumsal-siyasal ve ideolojik anlayışlarını sistematik bir şekilde ele alıyor.

Osmanlı'da Jön Türk'lerin İzini Sürmek

Kitap, 19. yüzyıl'ın 60'lı-70'li yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik koşulların ele alın-

masıyla başlıyor. Böylece, Jön Türk'lerin öncelleri olarak nitelememizin doğru olacağı Yeni Osmanlı'ları var eden toplumsal koşulları okurlar olarak inceleme fırsatı ediniyoruz. 60'lı-70'li yıllara doğru giden süreçte, emperyalist dönemin hemen eşliğinde bir zamanların güçlü imparatorluğu siyasal ve ekonomik açıdan oldukça zor eşiklerden geçmekteydi ve toplumsal-siyasal bir kriz içerisindeydi. Türk yöneticilerin devletin temellerinin çürümesini ve imparatorluğun siyasal olarak bölünüp parçalanmasını önlemek adına giriştikleri reform denemeleri hüsrana ve başarısızlıkla sonuçlanmış; 40'lı-50'li yılların Tanzimat reformları dahi 18. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'na damgasını vuran toplumsal ve siyasal çürümenin önünü kesememişti. Nihayetinde ise Osmanlı İmparatorluğu son derece geri kalmış, tarımsal üretim güçlerinin gelişme düzeyi düşük bir tarım ülkesiydi. Büyük ve verimli toprakların, buraları köylüye kiraya veren büyük toprak sahiplerinin elinde toplandığı bu tarımsal üretim ilişkisindeki hakim biçim "ortakçıya verme" sistemi olarak tanımlanıyor Petrosyan ve bu sistemin tanımlanmasında ise doğrudan Lenin'e başvuruyor: "... milyonlarca yoksul köylünün, toprak ağalarının on binlerce dönümlük çiftlikleri aracılığıyla toprak kölesi olarak sömürülmeleri olarak tanımladığı bu sistemi, toprak ağasını kapitalist işverenden "komşusu köylünün yoksulluğundan yararlanarak onun emeğini yok pahasına ele geçiren tefeci" benzetmesiyle ayırıyor Lenin. Ortakçı sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda üretim güçlerinin gelişmesi önünde önemli bir engel teşkil ederek hem tarımı frenleyici bir etki yapıyor hem de ülkede kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesini engelliyordu.

Ortakçı sistemin yanında, Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal üretimin yavaş gelişiminin bir diğer önemli sebebi ise feodal sultan rejimiydi. Hükümetin vergi politikası üretime temelinden ağır bir darbe vuruyordu. İltizam sistemiyle, yani mültezimlerce (kesimcilerce) toplanan başlıca verginin adı, ürünün doğal vergisi olan aşardı. İltizam sistemi, açık arttırma usulü mültezimlere satılan aşarla halkı birden fazla aşar vergisi ödemek zorunda bırakıyor; mültezimlerin baskısından usanan halk ise yetiştirdikleri tüm ürünü onlara vermenin ötesinde kimi örneklerde para cezası

ihtimalinden kaçınmak adına ürünlerini yok etmek zorunda kalıyorlardı. Ürünün 10'da 1'i olması gereken aşar, resmi kayıtlarda dahi bu oranı fazlasıyla aşıyor, gerçekte toplanan vergi ile olması gereken arasındaki açığı ise defterlere işlenenden oldukça geniş bir açığı gözler önüne seriyordu. Halk, aşarın yanı sıra hayvan vergisi, toprak vergisi ve başka birçok küçük verginin altında eziliyor, bu vergiler yöneticilerin keyfine göre toplanıyordu. Tarımsal üretimin yavaş gelişiminin diğer önemli nedenleri ise tefecilik, yolların yetersizliği ve iç gümrüklerdi.

Tarımin pek iç açmayan tablosunun yanına sanayi üretiminin düşüşte oluşunu da eklemeyi edemeyeceğiz. Tüketim maddeleri ağırlıklı olarak Avrupa'dan geliyordu ve bir dönemin gelişmiş ipekli, yünü ve pamuklu dokuma sanayii felce uğramıştı. Feodal sultan rejimi ve ülkeye giren yabancı sermayenin artışı bu gerilemenin başlıca sorumlusuydu. Ülkede egemen olan feodal rejim, kapitalizmin gelişmesinde büyük bir engeldi. Yönetimde keyflik, can güvenliğinin sağlanamaması, iç gümrük vergileri ve harçlar yerli sanayi üretimini ezip geçiyordu. Rüşvetçilik ve yönetimde keyflik politikada da etkisini göstermişti. Tüm bunlar iltizam sistemiyle birleşince yerli sermayenin endüstriyel girişimlerden uzaklaşım mültezimliğe, tefeciliğe, devlet dairelerinde yer almaya yönelmesine yol açıyor; feodal yönetim biçimine özgü zanaatkarlığın ve esnaflığın korunmak istenmesi de bu durumu destekliyordu.

Sanayinin gelişmesine engel olan nedenleri sıralarken ilk olarak iç nedenlere değindik, fakat yabancı sermayenin de bu hususta önemli bir ağırlığı olduğunu vurgulamakta fayda var. 19. yüzyılla birlikte iyiden iyiye iç pazara giren yabancı malların rekabeti, endüstriyel üretimin önündeki önemli etkenlerden biriydi. Kapitülasyonlar ve ticari anlaşmalar gelişmiş Batı endüstrisi karşısında Osmanlı İmparatorluğu'nun elini kolunu bağıyordu. 1860'lı-70'li yıllarda bu durum vahimleşmeyi sürdürdü. Kırım Savaşı ile başlayan ilk dış borcun ardı arkası kesilmedi. Sürüklenen mali bataklıktan da ancak yine dış ve iç borçlarla kalkılabildi. Ülkeyi mali krizden kurtarmanın tek yolu bütçe kalemlerini bankalara

satmaktan geçiyordu. Sultan mali kontrolü kaybediyor, gittikçe kötüleşen mali durum yabancı sermayeye bağımlılığın artmasıyla sonuçlanıyordu.

İlk Örgütlenmeler: Yeni Osmanlılar

Tüm bunlar olurken sultana ve onun hükümetine olan hoşnutsuzluk da meyvelerini veriyordu. 1859 Eylül'ündeki komplo veya Türk tarihindeki adıyla "Kuleli Vakası" buna örnek olarak gösterilebilir. Petrosyan'ın bu vakayı, her ne kadar komplocuların tümü meşrutiyeti getirme ve benzeri bir kaygı ve motivasyon taşımaya da sultanın şahsına yönelen basit bir komplo olarak sayılamayacağı ve Türk tarihindeki örgütlü ilk siyasal karşı çıkış olmasıyla "özgürlüğe atılan bir adım" olduğu saptamasına katılıyor. Ayrıca bu süreçte ivme kazanan İmparatorlukta Türk olmayan halkların ulusal kurtuluş mücadeleleri de, her ne kadar yalnızca sultana bağlansa da tümü anti-feodal köylü savaşlarıydı.

Sayıdığımız zorluk ve engellere karşın öncelikle kentlerde, küçük ölçekli olsa da köylerde kapitalist ilişkilerin her gün biraz daha geliştiğini gözlemlemek mümkündü. Tüm eksikliklerine rağmen Tanzimat reformlarının katkısı yok sayılamazdı. Yönetim ve yardımda yapılan küçük reformlar ve yönetim bazlı düzenlemelerle az da olsa can ve mal güvenliği sağlanabilmişti. 1858 Toprak Yasası, ülkede kapitalist üretim ilişkilerini geliştiren ve halihazırda gelişmekte olan üretim-para ilişkilerine bu konuda alan sağladı. İç bölgelerin ürettikleri malların ticaretiyle uğraşan bir Türk ticaret burjuvazisi doğmuştu ve geliştirmekteydi. Gerçekleşen sermaye birikimi her ne kadar sanayiye aktarılabilecek olsa dahi, genç Türk ulusal burjuvazisinin attığı her adım feodal sultanın ve yabancı sermayenin bendine takılıyordu. En nihayetinde rejime karşı duyulan huzursuzluk arttı ve yeni Türk burjuvazisinin ekonomik durumunu sağlamlaştırmak için uygun koşulların yaratılması arzusu güçlendi. Genç Türk aydınları, milli burjuvazinin çıkarlarının sözcüleri olacaktı. Türk aydın kadroları nitelik ve nicelik olarak büyürken burjuva liberal-anayasacı düşüncelerin gelişeceği bir ortam da oluşmaktaydı.

Sosyal ve kültürel açıdan ilerlemeye uygun siyasal koşulların yaratılması için ülkeyi meşruti bir monarşi haline getirmeyi amaçlayan “Yeni Osmanlılar”, işte böyle bir ortamda doğdu. Elbette bu fikrin yalnızca Yeni Osmanlılar’ca ve onlardan itibaren düşünüldüğünü söylemek doğru olmaz. Reşit Paşa’nın Tanzimat Reformu, toplumsal yasalar çerçevesinde sultanın egemenliğini düzenleme denemesinde Türk tarihinde bir ilk teşkil ediyordu ve Petrosyan tarafından da anayasacı dönüşümlerin başlangıcı ve feodal-saltçı sultan rejiminin kalkmasının ilk adımı olarak görülüyor.

Gülhane Hatt-ı Şerifi can, mal ve onuru sultan tarafından güvence altına alarak yabancıların himayesine bahane sunabilecek her türlü unsuru ortadan kaldırma kaygısı taşıyordu. Bu fermana dair bir diğer önemli husus ise sultanın verdiği sözle çelişecek hiçbir davranışta bulunmayacağını vaat etmiş olmasıdır. Yeni Osmanlılar ise, bu fermanın ilerici bir yan taşıdığını kabul etmekle beraber, fermanın temel sorunları gidermek konusunda yetersiz olduğu görüşündelerdi. Yeni Osmanlılar’ın, 1868 yılında kaleme aldıkları ve Hürriyet gazetesinde yer alan metinlerinde açıkça belirttikleri üzere asıl hedefleri meşrutiyetin gelmesiydi.

Yeni Osmanlılar’ın ideologları her ne kadar özgün devlet ve hukuk kuramaları yaratmasalar da Rousseau, Voltaire, Montesquieu gibi feodal saltçı yönetimleri sertçe eleştiren Avrupalı aydınlanmacıların düşüncelerini Osmanlı İmparatorluğu’nda yayma çabasında ilk adımı atanlar oldular. Türk anayasacılık hareketinin siyasal programının oluşmasında Namık Kemal’in yazılarında açıklığa kavuşturulan egemenlik hakkının herkese aidiyeti oldukça önemlidir. (...) Halka ait olan egemenlik hakkı, değişik yollarla belirli bir gruba devredilecek olmakla birlikte, en iyi devlet şekli, kişi hak ve özgürlüklerini en düşük düzeyde tehdit eden devlet şekliydi.

Meşruti hareketin yenilgisinden itibaren gelen 30 yıllık dönem, Sultan II. Abdülhamit’in zulüm devri olarak tariflenmektedir.

Herkesin ve her işin casusluk olarak görüldüğü, ilk on yılında herhangi bir siyasi hareketin yeşermesine fırsat tanımayan bu dönemde ülke ağırlıklı olarak İstanbul'dan değil, Londra ve Berlin'den yönetiliyordu. Hükümet karşıtı küçük bir politik muhalefetin dahi görülmediği bu dönemde Türk aydınları arasında burjuva-liberal anayasacı düşünceler yok olmuş değildi. İbrahim Şinasi'nin, Namık Kemal'in özgürlük ve yurtseverlik dolu metinleri Harbiye ve Mülkiye öğrencileri arasında dolaşıyordu. Jöntürkler tam da bu toplumsal ve siyasal koşullarda yeşermekteydi.

Yeni Bir Örgütlenme Fikri: İTC

1889 yılında Askeri Tıbbiye duvarları arasında gizli bir politik örgüt kurma düşüncesi İbrahim Temo'ya aitti. 1889 Mayıs'ında İbrahim Temo, kendisine yakın bulduğu üç arkadaşına vatanın kurtarılması için gizli bir örgüt kurulması fikrini açtı. İshak Sükuti, Abdullah Cevdet ve Mehmet Reşit, Temo'nun önerilerini kabul etti. Bu gizli örgütün yapısının kuruluşunda ve alınan illegal toplantıların temelinde, Temo'nun İtalya ziyaretinde Karboneri ve Frankmason örgütlerini gözlemleme ve araştırma fırsatı bulmasının etkisi olduğu söylenmektedir. Örgüt yapısına dair kısaca da olsa bilgi vermek gerekirse, örgütün küçük hücrelere ayrıldığı, her hücrenin kendi numarasının olduğu, hücre üyelerinin hücre numarasının pay üye numarasının ise payda olduğu bayağı kesirli numaraları olduğunu söyleyebiliriz.

Sultan'ın askeri okullarda büyüyen ve aynı dönemde yurt dışındaki merkezi de kurulmaya başlanan bu gizli örgütün varlığından ancak 2-3 yıl sonra haberi oldu. Komploların önlenmesi emrinin verilmesiyle birkaç öğrenci tutuklansa da, birkaç ay sonra "affi şahane" ile serbest bırakıldılar. Tutuklamalara karşı örgütün siyasi etkisi ve eylemleri genişleyip yayılmaktaydı.

1894 yılında, Abdülhamit'in buyruğuyla yapılan Ermeni kırımını protesto eden silahlı bir grup Ermeni'nin Osmanlı Bankası'nı kısa süreliğine ele geçirmesi ve bu olayla Ermeni kırımının tekrardan başlamasıyla örgüt, bilinen ilk propaganda belgesini yayınladı. İbrahim Temo tarafından Manifesto olarak adlandırılan belge,

Osmanlı halklarını despotik rejime karşı mücadeleye çağırıyordu. Burada, Jön Türklerin öncelleri Yeni Osmanlı'ların yolundan giderek "ortak vatani", Osmanlıların "ortak savaşıyla" geliştirebileceklerini savunuyorlardı.

1894'te kaleme alınan bu metinde örgüt, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti imzasını kullandı. Askeri Tıbbiye'de kurulan ilk örgütün "Osmanlı Birliği" adını aldığı bilinmekte, kesin olmamakla birlikte Avrupa'daki örgüt üyelerinin Ahmet Rıza ile temasının ardından bu adı aldığı düşünülmektedir. Burada hiç şüphesiz Ahmet Rıza'nın yakından ilgilendiği pozitivistlerin parolası olan "Düzen ve İlerleme"nin yansımaları örgütün adında görmekteyiz.

Örgütün kimi üyelerinin 1894-95 yıllarında tutuklanmalarının ardından, örgütün gazetesi Meşveret'te "Programımız" başlıklı bir yazı yayınlandı. Yabancı devletlerin Osmanlı'nın işlerine karışmaması, hiçbir ayırım gözetmeksizin imparatorluğun tüm uyruklarının ilerlemesi amacıyla taşıyan reformların yer aldığı metin, örgütün vizyonunu anlamak açısından önemli olmakla birlikte kimi kısımlarda örgütün görüşlerinin önünde Ahmet Rıza'nın görüşlerini yansıttığı gerçeğini de akılda tutmakta fayda var. Örneğin Ahmet Rıza, programda örgütün emellerine ancak barışçıl yoldan ulaşabileceğini yazarken, İstanbul'da kalan üyeler sultanın tahttan indirilmesi için bir komplo hazırlığı içerisindeydiler. Ne tutuklamalar ne de sürgün örgütün varlığını sona erdirebildi.

1906 yılı Jöntürklerin ülke içerisindeki aktif faaliyetleri adına yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Örgüt kararıyla Selanik'te kurulan "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti"nin kuşkusuz bunda önemli bir etkisi vardır. Aynı yıl içerisinde Şam'da da "Vatan" adını taşıyan küçük bir hücre kuruldu. Daha sonraları bu grubun temelleri üzerinde Mustafa Kemal'in de örgütleyicisi olduğu "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti" kurulacaktı. Mustafa Kemal'in yarı yasal bir şekilde Selanik'e gelip buranın Jön Türkleriyle kurduğu temaslar sonucunda "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti", Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti ile birleşti.

1905-1907 Rus devrimlerinden hatırı sayılır miktarda etkilenen, Türk olmayan devrimci halklarla yakından temas eden, Taşnak-sütyun Cemiyeti ile yakın görüşmeler halinde bulunan Terakki ve İttihat Cemiyeti 1907 Paris Kongresi'nde bu yakınlıkları pekiştirdi. Kongrenin ardından yayınlanan deklarasyon, hareketin burjuva liberal bir harekettten burjuva devrimci bir harekete evrilisinin kongre öncesinde tamamlandığını gözler önüne sermektedir. Bu deklarasyon adeta Abdülhamit'e karşı yayınlanmış bir iddianame niteliğinde olup onu tüm canlıları ölüme götürmekten mesul tutmaktadır. Kongrenin her bir üyesi artık devrimci müdahale yöntemlerinin amaçlara ulaşmaktaki gerekliliğini kabul etmişlerdir. Tarih 24 Temmuz 1908'i gösterdiğinde devrimi gerçekleştiren Jön Türkler, anayasanın ilanı ile devrimci rollerinin de sona erdiğini ilan edecek ve artık barışçıl bir yol izlemenin doğruluğunu savunacaklardır. Ancak Jön Türk devriminin Osmanlı İmparatorluğu'nun feodal düzeninin temellerine hiç el sürmeyeşi, onu fiili bir yenilgiye uğratacaktır.

Tüm bunlara rağmen ve yine tüm bunların ışığında 1908 burjuva devrimi, Türk ulusal burjuvazisinin sınıf bilincinin oluşmasında en önemli aşamalardan birini teşkil etti. 1918-1923 burjuva ulusal devrimine önderlik eden özneler Jön Türk hareketi yıllarında doğdu ve yetişti.

Gerek Osmanlı ve Türkiye modernleşme sürecini bütünüyle kavrayabilmek, burjuva devrimine giden yolu takip edebilmek ve bu yolda burjuva düşünce yapısının gelişimini anlamak adına, gerekse emperyalizmin siyasal ve politik yayılışına karşı Osmanlı'da yükselen ilk itiraz çığlığına bugünden tekrar kulak vermek adına Jöntürk Hareketi'ni okumak ve tartışmak hala güncelliğini koruyor. Petrosyan'ın Yordam Yayınları tarafından tekrar basılan *Sosyalist Açından Jöntürk Hareketi* adlı eseri de tarihsel materyalist bir bakış açısıyla örgütün tarihsel gelişim ve deneyimlerini biz okurlara sunması açısından tekrar tekrar başvurulacak bir kitap olma niteliği taşıyor.

Edebi Yönüyle Karl Marx

UFUK AKKUŞ

Karl Marx ve Dünya Edebiyatı
S. S. Praver

Yordam Kitap, Çeviren: Ezgi Kaya ve Selin Dingiloğlu, 2017

Bütün yaşamı boyunca diyalektik yöntemi kullanarak kapitalist sistemin yetkin ve bütünsel analizini gerçekleştirerek bize önemli ve yol gösterici bir kuramı miras bırakan Alman düşünür ve eylem insanı Karl Marx eserlerinde daha çok ekonomi, politika, felsefe, sosyoloji bilimlerinden yararlanır. Marx'ın ilgi alanları sadece bu konularla sınırlı değildi tabii ki. Hukuk eğitimi gören ve Epiküros ile Demokritos felsefeleri üzerine doktora yapan Marx, eserlerinde antropoloji, dilbilim, matematik ve edebiyat vb. gibi alanlardan da büyük ölçüde yararlandı.

S.S. Praver *Karl Marx ve Dünya Edebiyatı* kitabında Marx'ın hayatının çeşitli dönemlerinde edebiyat ile ilgili söylediklerini, kendi zevki ve öğrenimi için okuduğu roman, öykü, şiir, oyun gibi edebi türleri eserlerine nasıl dahil ettiğini ortaya koyuyor. Kişisel hayatında edebiyatın varoluşu güzelleştirebileceği, canlandırabileceği ve yükseltebileceği yolları göz önüne seren Marx, edebiyat ürünlerinden alıntılar yaparak argümanını mümkün olan en yoğun ve en akılda kalıcı şekilde sunmaya çalışmıştır.

Praver'in aktarımına göre, çocukluğunda eşsiz bir hikaye anlatıcısı olan Marx Ovid, Cicero, Tacitus, Homeros, Sofokles, Platon ve Tukidides ile okul çağında tanıştı. Babası özellikle Schiller'i Marx'ın beğenisine sunarak 18. yüzyıl Alman klasiklerine dönük bir beğeni geliştirmesine vesile olurken, kayınbiraderi ise ona Shakespeare hayranlığını aşıladı.

Marx, 1835 yılında mezuniyet sınavı için yazdığı "Genç Bir Adamın Kariyer Seçimi Üzerine Düşünceleri" adlı kompozisyonda, "İnsan sadece kendisi için çalışırsa ünlü bir alim, büyük bir bilgin, harika bir imgesel yazar olabilir ama asla mükemmelliğe ulaşmış, sahiden büyük bir insan olamaz" der. Praver'in işaret ettiği üzere, burada Marx'ın eserlerinde tekrar edilen iki temaya ucundan değinilir. İlki sadece bir meslek sahibi olmanın ötesine geçme, başkaları için çalışma, geniş anlamda insanlığa faydalı olma arzusudur. İkincisi de Goethe'nin romanlarıyla, Schiller'in *İnsanın Estetik Eğitimi*'yle, Holderlin'in Hyperion'uyla akla gelen bir temaya, eksiksiz bir gelişime, modern toplumun olmazsa olmazı işbölümünün sınırlarını aşmaya dönük arzu.

Schiller'in eseri aynı zamanda Marx'ın 1844 *El Yazmaları*'nin doruk noktasını oluşturan "total", "çok yönlü", yabancılaşmamış müstakbel insan vizyonu açısından da önemlidir. Yabancılaşmaya karşı zafere ve daha adil bir topluma (*Schiller'den farklı olarak komünist topluma*) ulaşma sürecinde edebiyat ve sanat hayati bir rol oynar. *El Yazmaları*'nda ayrıca Herder ve Goethe'nin hümanist düşüncesinin de izlerine rastlanır. Özellikle Goethe'nin *Faust*'undaki insanları şeytanla pazarlığa teşvik eden kötü ruhun sesi *El Yazmaları*'nda yankılanır. Paraya dayalı bir ekonomide insan komşusuna karşı Mefisto'nun Faust'a karşı oynadığı rolü oynatır. Marx'ın okuması ve gençliğindeki kendi edebi yaratıcılık denemeleri bu tür anlatısal ve dramatik pasajlara dönük sosyo-politik ilgileriyle sembiyotik bir ilişki kurar. Paranın olumsuz yönleri, yani her şeyi zıddına çevirme gücü Marx'a göre Shakespeare'in Atina'lı Timon'unun en derin yanılsamasında ve mizantropisinde daha açık görülür. Marx özel olarak Timon'a gönderme yapmadan "Shakespeare paranın özünü mükemmel bir şekilde resmeder"

der. Bunun Shakespeare'in kendi görüşlerini yansıtıp yansıtmadığını tartışmaz. Bu tür bir pasajı okuyanların, konuşanın "Mizantropist Timon" olduğunu, para için ironik bir şekilde tatlı, genç, taze, sevgili ve lezzetli diyenin "insanlığın orta malı orospusunu" kendi tabiatına göre davrandırma yeteneğinden gizliden gizliye keyif alanın Timon olduğunun bilindiğini varsayar. Bu düşüncelerin izini sürmeye veya o dönemde ne kadar yaygın olduğunu incelemeye kalkmaz. Marx'ın burada yapmaya çalıştığı şey paranın belli işlevlerinin bu pasajda nasıl da unutulmaz şekilde ifade edildiğini göstermektir: Tanrının yerini alma gücü, dönüştürme, itibarsızlaştırma ve alçaltma gücü; "bir orospu gibi davranma" ve insanlar ve milletler arasında muhabbet tellallığı yapma gücü.

Feuerbach, Brunuo Bauer, Max Stirner ve Hegel sonrası diğer Alman düşünürlerinin bir eleştirisi olan *Alman İdeolojisi* eserinde de 1001 Gece Masalları, Homeros, Lucian, Konrad von Würzburg, Rabelais, Goethe, Chamisso, *Sihirli Flüt* ve *İyi Avcı* libretto yazarları... alıntılar ve betimlemeler ile geçmişin ve bugünün yaşamına ve düşüncesine ışık tutmak için metinde yer alırlar. Fakat *Alman İdeolojisi*'ne hükmeden yazar Cervantes'tir. Tüm kitap *Don Kişot* göndermeleri, alıntıları ve parodileri ile doludur.

Marx'ın hemen tüm eserlerindeki edebiyatın izlerini inceleyen Prawer, Marx'ın *Feuerbach Üzerine Tezler*'in üçüncüsündeki vurguya dikkat çeker ve edebiyata uyarlar. "Koşulların ve eğitimin değişimine dair materyalist öğretisi, koşulların insanlar tarafından değiştirildiğini unuttur." Prawer'e göre, edebiyatı üretenler ve okuyanlar, koşulların yarattığı edilgen varlıklar değildir, kendilerini içinde buldukları koşulları değiştirebilecek faaliyetlere katılırlar aktif rol alırlar.

Marx'ın temel eseri *Kapital* de roman, öykü, şiir, hayalet hikayeleri, oyunlardan süzülen alıntılarla doludur. *Kapital*'de edebiyat birbirleriyle ilişkili iki şekilde belgeleme işlevi görür. Antik dünyada işbölümünün nasıl işlemiş olabileceğini göstermek için Platon, Tukidides, Ksenofon ve Sextus Empiricus'tan pasajların yanı sıra *Odysseia*'dan da alıntılar yapılır. Daha yakın dönemdeki

yazarların eserleri de bu tür bir belgeleme işlevini yerine getirebilir. Küçük çaplı yazarlar, onlara hayranlık duyan sınıfın önyargılarını kavrayışını ve bakışını açığa vurabilirler: Mesela “Papaz Martin Tupper” ismi Marx için Viktorya dönemindeki din bezirganlığının bir sembolü haline gelmişti. Orta halli yazarlar ve küçük çaplı edebi taklitçilik bazen aşağılananların, ezilenlerin çektiklerini doğrudan ve dokunaklı bir şekilde anlatabilir. Marx, Pierre Dupont’un “İşçiler” şiirinde şehirdeki yoksulların sefaletinin anlatıldığı bazı dizeleri takdirle alıntılar. Ancak büyük yazarlar bunun da ötesine geçerek kendine özgü olan ama yine de toplumsal eylemin genel yasalarını kavramamıza yardımcı olan figürler ve olaylar icat edebilirler. Toplumsal eyleme dayanan bir iç mantık ve tutarlılık sergileyen karakterler bireysellik ve özgüllük sayesinde tipikliğe ulaşırlar. Bu şekilde Balzac ve Dickens’ın bir romanı somut evrensel dönüşebilir. Yani 19. yüzyıl Fransa ve İngiltere’indeki yaşamın dinamikleriyle ve insan doğasının sosyolojik açıdan tikel yönüyle ilgili çoğu tarihçinin, iktisatçının ve sosyoloğun yazdıklarından çok daha fazlasını anlatabilir.

Marx’a göre edebiyat doğa üstü bir esinin ürünü değildir. Aşkın bir aleme, esrarengiz veya tekinsiz bir öte dünyaya ait değildir. Edebiyat tamamen bu dünyaya aittir. Belirli bir toplumsal tarihsel ortamdaki insan üzerinedir ve onu üretenler, alımlayanlar toplumsal olarak koşullanmış bireylerdir. Ayrıca edebiyat bir ifade aracı olmasının yanı sıra kendini yaratma aracıdır. Marx, insan ile hayvan arasındaki farkın sadece insanın fiziksel ihtiyaç ve güdülerini tatmin etmek için emek harcaması olmadığını, bu faaliyetin güzellik yasalarına göre şekillendirilmesi olduğunu öne sürer. Yani edebiyat, insani bir ihtiyaca cevap verir ve sanatta olduğu gibi beğeniyi oluşturan duyuları yaratır ve şekillendirir. Burada söz konusu olan üretken tüketimdir. Sanat eserlerini üretmek ve onlardan keyif almak bizi daha bütünlüklü insanlar haline getirir. Marx *1844 El Yazmaları*’nda edebiyatın egemen sınıfın hizmetinde kullanılabileceği bazı biçimleri, ticaret ve kazanca adanmış bir çağda büyük edebiyat eserleri yaratmanın ve bu eserlere yönelik beğenin pek mümkün olmayabileceğini göstermeye çalışmıştır.

Burada tahayyül gücü yüksek bir edebiyatın sınıfsal hegemonyasının bir aracı haline gelebileceğini veya yabancılaşmaya kurban gidebileceğini gösterme çabasıydı. Ancak genç Marx, edebiyatın yabancılaşma ve şeyleşme mekanizmalarını anlamamıza yardımcı olacağını söylüyordu. Eshilos'un *Zincire Vurulmuş Prometheus* ile Dante'nin *İlahi Komedya*'sı insanlıktan çıkmış halimizin bilincine varmamıza ve daha iyi koşullarda ne olabileceğine dair imgeler yaratabilir. Veya Silezyalı dokumacıların şarkısında olduğu gibi sınıf mücadelesinde bir silah olarak kullanılabilir. Başka sanatlar ve müzik vb. insanın kültürel sağaltımında bir rol oynayabilir.

Prawer, Marx'ın edebiyat atıfları ve kullanımına dair kronolojik incelemesinin çarpıcı sonucunu Marx'ın edebiyat hakkındaki görüşünün gelişiminin istikrarlı ve tutarlı olması olarak saptar. Çünkü Marx devrimci toplum görüşünü oluştururken, edebiyata dair ilk görüşlerinden çok azını değiştirmiştir.

S.S Prawer *Karl Marx ve Dünya Edebiyatı* kitabında zorlu bir serüvene girişmiş. Prawer bir yandan Marx'ın bütün eserlerini didik didik ederek onun edebi ürünlerden yaptığı alıntılarını ve etkilenmeleri ortaya çıkarıyor, öte yandan Marx'ın edebiyat ürünleri hakkındaki kuramsal bakışının izlerini sürüyor. Marx'ın düşünsel dünyasında edebiyatın yeri ve edebiyat ile toplumsal gerçeklik arasındaki bağlantılar üzerine düşünmek için Prawer'ın kitabı bize güzel imkanlar sunuyor. Tabii bir de Marx'ın eserlerinin ve edebiyat ürünlerinin keyifli dünyasını farklı bir bakış açısıyla yeniden gözden geçirmek isteği uyandırıyor.

KOMÜNİST

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

Türkiye, Saray Rejimi ile birlikte toplumsal ve siyasal yaşamın neredeyse bütün alanlarında şiddetli bir gerileme içerisine girdi. Bir yandan sermaye düzeninin emekçi haklarına ve değerlerine yönelik saldırıları, bir yandan da Siyasal İslamcılığın ülkenin tarihine ve birikimine yönelik saldırıları bu gerilemenin başlıca kaynaklarını oluşturdu. Bütün bu saldırıların aldığı biçimler arasında hukuk ve yargı en fazla müdahaleye maruz bırakılan, en fazla araçsallaştırılan ve nihayetinde iktidarın dolaysız bir aparatına dönüştürülen alanlardan biri oldu.

Kuşkusuz, kapitalist toplumlarda hukuk hiçbir zaman bağımsız ve tarafsız olmamıştır. Toplumsal yapının bir unsuru olarak hukuk, dolaylı ya da dolaysız yollarla egemen düzenin süreklilişmesine ve korunmasına hizmet etmiştir. Türkiye'de hukukun tarihi de bu genel ilkeden farklı değildir. Saray Rejimi'ni ve onun uygulamalarını bu tabloda ayırt eden ise, bizzat iktidarın temsilcilerinin bile hukukun bağımsızlığını ve tarafsızlığı savunmaya gerek görmemeleridir. Diğer bir deyişle, Türkiye'de hukuk, sadece esasta değil, usulde de tümüyle araçsallaştırılmıştır ve bu saklanmak şöyle dursun, açık açık savunulur durumdadır. Hem anayasa ve yasalar konusunda yapılan değişiklikler, hem yargı kurumlarının oluşumuna dair düzenlemeler, hem de yargının en önemli ayağı olan savunma makamına yönelik saldırılar bu araçsallaşmanın en rahat görüldüğü başlıklardandır. Bu nedenle, Komünist'in bu sayısındaki dosya konusu "Toplumsal Mücadeleler ve Yargı Düzeni" başlığını taşıyor.

